

lucian blaga

teatru

«Dacă, cu drept cuvînt, s-a relevat, ca o deosebită calitate a dramaturgului Blaga, ingeniozitatea și originalitatea lui în închipuirea subiectelor, va trebui să acceptăm altă calitate, ce mi se pare tot atît de remarcabilă: măiestria cu care el știe să-și încadreze aceste subiecte în realitatea românească.

În privința aceasta, Blaga e, alături de Caragiale, cel mai național între scriitorii de drame românești.»

SEXTIL PUȘCARIU

«Teatrul lui L. Blaga este un teatru modern, numele lui putînd sta alături de al unor scriitori ca W.B. Yeats, Fr. Werfel, P. Claudel, J.M. Synge, E. O'Neill, Fr. Wedekind. Expresionismul său este însă de esență clasică prin izvorul lui folcloric, așa cum era și romantismul lui Eminescu, al cărui descendent direct este pe culmea clasicilor literaturii române. Umbra meșterului zidar din legendă, coborîtă în istorie, este umbra lui Blaga însuși, care în literatură română a fost înainte de toate creatorul cu patima frumosului, poetul ce a săpat în adîncul pămîntului pentru a găsi în apa izvorului lumina stelelor cerului, cu semnele zodiilor în ele; poetul care, cu rivna lui pentru monumentalizarea culturii folclorice, minore, în valorile artistice ale unei culturi majore, s-a dorit anonim în creația sa, asemeni zidarilor din legenda folclorică.»

EUGEN TODORAN

editura minerva

Vol. I-II, Lei 16

lucian blaga

Ilustrația copertei; *D. Verdeș*

lucian blaga

teatru

★★

avram iancu

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI ● 1987

EDITURA MINERVA ● BUCUREȘTI

AVRAM IANCU

DRAMĂ

1934

P E R S O A N E

AVRAM IANCU, avocat, 24 ani
LOCOTENENTUL GRATZE, 30 ani } din oastea
LOCOTENENTUL SCHULER, 27 ani / imperială
ÎNȚIUL AGHIOTANT IMPERIAL
AL DOILEA AGHIOTANT IMPERIAL
TATA LUI IANCU, 70 ani
ION DRAGOȘ, deputat la Peșta, 40 ani
POPA PĂCALĂ
ADVOCATUL DUHU
ERJI CÎRCIUMĂRIȚA, 18, ani
IANOȘ }
GHIURI } gardiști unguri
ȘIMON }
IANOȘ }
UN MOT
UN BĂIEȘ
O BABĂ
TREI MUNTĂRIȚE
UN MOCAN
DOI JANDARMI UNGURI
MOȚUL ILIE
TRIBUNI, AJUTOARE, MEMBRI AI COMITETULUI
NAȚIONAL ROMÂN, GARDIȘTI UNGURI, SOLI
UNGURI, SERVITORI, VESTITORI, NOROD.

Acțiunea se petrece în Ardeal, în anul 1848, și mai târziu.

PROLOG

Peisaj de munte. În fund, munți clădiți unul peste altul, cu plaiuri în care se deslușesc așezări ciobănești. În față, stincărie, o cărare de la stînga spre dreapta și o potecă în sus, pierdută numaidecît după stînci. Pădure de goruni. Soarele încă n-a apus.

SCENA I

UN MOȚ, O BABĂ

(S-aude un sunet monoton și adînc, cîteodată mai scurt, cîteodată mai lung, ca de mare pasăre de noapte: U-u-u!)

BABA

(Țintînd în mînă o carabină, stă la pîndă aplecată în genunchi, sus între stînci, se uită dincolo, de unde pare a veni zvonul cu totul neobișnuit.)
(Se aud semnele păsării: U-u-u-u.)

MOȚUL

(venînd din stînga, se oprește, ascultă, vede Baba)

Hei, Muma pădurii, muma noastră, muma rumânilor, ce stai ca un zbîrciog sub tufă? — S-ar fi aflînd, zice-se, pe-aici o pasăre — de mirare. La ea ții ochiū'? Dă zvon ca de tulnic. — Cobește sau prorocește?

BABA

(se ridică anevoie, sprijinindu-se în carabină, îi face semn să tacă)

Șt — șt!

(Vine spre Moș.)

Mulcom bădiță, mulcom, c-o speriem, și-ar hi cu păcat. De asta să nu te-apropii, fără numai cu hire de griu mîndru în palmă, și cu tămîie galbără, că tare e frumoasă și înaltă.

MOȘUL

Mă gîndeam eu — trebuie să fie cît omu'. Toată lumea despre ea vorbește, cum că ar începe să se întîmple ceva — cum că ar da veste pentru ziua județului din urmă.

BABA

Stau de pază că poate s-a-ntîmpla ceva, vreo poveaste, cum n-a mai fost pe- aici de cînd Necuratul spunea lui Dumnezeu — firtate!

MOȘUL

Da' eu cred că pasărea s-o așezat aci lângă Muntele Bătrînii numai ca să ouă! Hei, ce-mi vād ochii? Muma pădurii cu carabină! Da' ce! Voi ai s-o împuști? Sub subsuoara stîngă ori sub limba măiastră? Sau voi ai s-o scarmeni numai în pene, ca să te dumirești, dacă-i aievea ori numai nălucă?

BABA

(pare în adeoară Muma pădurii)

E — e — e — că tare ți-e de șagă, bădiță. N-am eu gloanțe pentru gaie de noroc.

MOȚUL

Dacă-i de noroc, s-ar zice că **pasărea se cheamă Sfântul** Niciodată. Măicuțo, noi moții sintem neam fără noroc. Așa e scris și de asta nu scăpăm.

BABA

Cu carabina mă apăr **de căpcăunii** de jandari, că ne prăpădesc cu zile. Pântru ei mulgem vacile, pântru ei cosim costișele, pântru ei măcinăm ce **brumă** ne-a rămas. Ulii și ungurii ne mîncă găinile. Tăte plăcintele ei le mîncă, **jandarii**, și pe urmă mai așteaptă să le plătim și dințăritul. Da' ia aminte bădiță, ce-ți spun, ia aminte. O vinit amu **pasărea** și ne-a izbăvi.

MOȚUL

Așadar, tot uitîndu-te la ea, te-ai dumirit.

BABA

Vine lume, bădiță, lume din multe sate, să se uite la ea din desiș, și nu-ndrăznește **nime** s-o stirnească din locu ce și-o ales. Bun loc, că de acolo noaptea vede tăte stelele și ziua **tăt Ardealul**. Iar **dumneai** n-are somn niciodată.

MOȚUL

O fi pajură, măicuță.

BABA

Ce pajură, bădiță? Că-mi cunosc eu pajurele, și după **spe-**
te și după foale. Nu, bădiță, pe-aici n-o văz't **nime** pasări
ca asta. Dacă n-ar **hi așa înaltă** pîn' la umăru' **voinicului**, aș

mai zice, și dacă n-ar sta cum stă. De săptămîni stă dumnezei așa, și se uită nemișcată. Cîteodată cîntă sau cheamă ca din tîlnic: u — u — u

MOȘUL

Poată-i fată, măicuțo.

BABA

Ba că nu. Că trebuie să hîe ficior. Altfel n-ar cînta tăte fetele cum cîntă:

În pădure
Toate păsările dorm —
Numai una n-are somn
Cată să se facă om.

MOȘUL

Mare drăcie. Hai s-o văd și eu, măicuțo, muma noastră, arză-i focul penele. Măicuțo, mă prind că dumneata o pîn-deai ca să-i deslușești meșteșugul, — ai? Rivneai s-o vezi tocma-n clipa cînd s-a face om.

BABA

Zi numai, zi — Muma pădurii — că nu mă supăr. — Dacă vrei să te mire pasărea, urcă. Urcă numai spre dreapta. Ține-o ată pînă în tufa de singer. Așa, amu stai. Întoarce-te, amu uită-te pe lingă frunza unde stă bou' Domnului, și să nu mai clintești.

MOȘUL

(A urcat. Cîteva clipe tăcere.)

Săru'mina și coroiatul plisc, pasăre fără somn. Mare și nemișcată că o troiță ești, umeri de cruce ai, pene de

arhanghel negru de așijderea. Săru'mina și închinare
pină la pământ.

(Se închină puțin, că nu știi dacă o face a glumă sau nu.)

Dacă n-ar fi cu supărare, ți-aș pofti bună dimineța și
la mai mare. Cum îți veni să stai aci de pază nouă săptămîni
e, cu adevărat, de mirare. Alte păsări, oricît de sfinte, se mai
purecă, ori se scaldă în nisip, numai tu ești năzdrăvană, fire
impietrită cu duh ducăuș și stai cu ochii țintă la furtunile
din împărăție. Chiar om gîndiși să te faci? Cine să te creadă?
În vremuri ca acestea și în stîncăria asta, unde rămîn prun-
cii nebotezați, unde și-a blestemat catirul copiii și unde ari-
ciul, sfetnicul lui Dumnezeu, nu stă decît ghem, că altfel,
s-ar amări prea tare văzînd lumea care s-a dres după sfaturile
sale. — Măicuță, he! Ce, zici, să mă închin cu stînga sau cu
dreapta?

BABA

Cum ți-i poftă, bădiță.

MOȚUL

(coboară)

Bodgaproste c-o văzui și eu!

(Din stînga vin trei fete mari, băcițe sau muntărițe, și un băieș zdrențos.)

SCENA II

Acciași, cele trei muntărițe, BĂIEȘUL

ÎNȚILA FATĂ

În pădure
Toate păsările dorm.
Numai una n-are somn,
Cată să se facă om.

CELELALTE DOUĂ

Numai una n-are somn,
Cătă să se facă om.

MOȚUL (*le oprește*)

Amin, draguțelor, să știți că astăzi la apus de soare —
aia-gaia se face om. Dumnezeu ne-ajute!

ÎNȚIIA FATĂ (*s-așază pe o piatră*)

Eu aștept aici să văd.

BĂIEȘUL

Nouă săptămîni pasărea a tot dat freamăt ca din tulnic de aramă. Poate să fie pentru o primejdie sau pentru izbăvirea noastră a tuturor. Eu cred că în curînd or să ne treacă pe sub nas multe blesteme și trădări și oarecare jale și oarecare foc. Și mai cred că tot ce se pregătește n-o să fie de-atică. Noi care trăim colo, sub pămînt, cunoaștem că ceva se încumetă în zare, c-am fost puși la muncă și mai grea, să măcinăm piatră zi și noapte. Tot aurul spălat ia drumul peste munte. Vrea stăpînirea să istovească munții degrabă.

(*S-aude pasărea: U— — — u— — — u— — — !*)

BABA

Iar s-a-ncercat!

(*Din stînga vin doi jandarmi unguri, cu un mocan legat.*)

SCENA III

Aceiași, DOI JANDARMI, UN MOCAN

ÎNȚIUL JANDARM

Io napot moțok. Pe-acea duce drumu' la Abrud?

(Cei de față — se uită o clipă—două, unul la altul, nu răspund.)

MOTUL

Ba. Da' dumneavoastră de unde veniți?

ÎNȚIUL JANDARM

De la Bucium. Da' pe unde duce drumu'?

MOTUL

Pe unde a dus totdeauna. Mergeți numai pînă la Abrud?

ÎNȚIUL JANDARM

Numai. Dar n-ai răspuns.

MOTUL

Nu. Da' ce-a greșit Mocanu' hăsta?

ÎNȚIUL JANDARM

Îl cunoașteți? Nu vrea să-și spuie numele.

MOTUL

Cum să nu-l cunoaștem?

ÎNȚIUL JANDARM

Cum îl cheamă?

MOȚUL

Ca pă mine. Da' ce-a făcut?

AL DOILEA JANDARM

A căzut în cursa diecilor, care ațiță, și l-au pus păcatele să ridice cuvint împotriva rinduielilor și să ludene la omor. A dat strigăt în țară, că ălui de omoară un grof i se iartă șaptezeci și șapte de păcate.

MOCANUL

Domnule căpitan, o să fac bureți în beci, da' eu nu m-am gândit la grofi, e-am zis numai — cine omoară un painjen.

AL DOILEA JANDARM

(il lovește)

Eu nu-s căpitan, eu-s jandar de rind.

MOCANUL

Domnule jandar de rind, n-am nici o vină.

AL DOILEA JANDARM

(se răstește)

Vrei să-ți vezi zodiacu' pe patu' pustii? — Eu nu-s jandar de rind, eu-s căprar. Și afară de asta ia seama că toți ungurii suntem făcuți după chipul și asemănarea lui Koșut Laios, marele și atotputernicul. Și cine jignește un jandar, jignește pe Koșut Laios.

BABA

Numai că dacă te-ar videa Koșut Laios — nu știu dzău. Mi-i teamă că nu s-ar prea fali — să afle că așa mîndrețe ca dumneata e după chipul și asemănarea lui. Afară de asta

Iuați seama și de mine să vă cam feriți, că eu nu întrăb:
cum vă merge și cum vă lăudați? — că jandari o nejandari
— eu vă fac cu ulcica, și nu numai de spărietură. Ce leg eu
cu venin, nu mai dezleagă tăte bisericile papistașe!

(S aude pasărea: U— — u— — — u—u— — — !)

ÎNȚIUL JANDARM .

Se cheamă moșii cu tîlnic?

BABA

Ăsta-i ceasu' rău, nu-i tîlnic, domnule căprar. Împuș-
cați pasărea ceea, și încă degrabă, că de unde nu, pînă du-
mirecă se face om. N-ați auzit cit e de hireșe și cum îndeamnă
chietrele la răscoală? Anu' ăsta o să pută a mort și drăcu'
o să capete titlu' de grof.

CELE TREI FETE

În pădure
Toate păsările dorm,
Numai una n-are somn,
Cată să se facă om.

AL DOILEA JANDARM

Cu-cul! Cu-cul! Cu-cu! Cînd îți vedea pe Maica Precistă
știrbă, în haine de jandar, și cu pene de cocoș, s-a face și
pasărea om.

(Dă să pornească, dar se oprește.)

Nu știți vreo româncă, fetelor? Uităi să vă-ntreb. Se
caută o doică pentru purceii grofului Teleki! Ha-ha-ha!

(Cei doi jandarmi se duc cu Mocanul, dispar pe cărare în sus.)

SCENA IV

Aceiași, fără JANDARMI și fără MOCANUL

MOȚUL

Muma pădurii, muma noastră, muma rumânilor de o sută de ani tot ține postul mare pentru săraca inima noastră, și nu mai putem rosti vorbe din vorbele tale, că în dosul lor, zic jandarii, că ascundem altele, și ne leagă pe furci la Piatra Arsă. Să nu zici, maică, să nu zici — painjen — că zici grofi. Să nu zici — iarbă că zici — iarbă de pușcă. Să nu zici — mi-e foame, că zici — ucide. Vai nouă, Muma pădurii, că graiul tău a ajuns de ocară, jandarii îi întorc pe dos toate vorbele, cum au întors cămașa lui Hristos.

(De dincolo de stîncărie, apare, prin desîș, un tînr înalt, cu ochii albaștri, îmbrăcat și domnește dar și ca moșii. Sare pe drum de la mare-nălțime, de pe stîncă. E Avram Iancu. Toți se uită la el, vădit uluiți de apariție.)

SCENA V

Aceiași, AVRAM IANCU

IANCU

(cu glas de dojană)

Ați fost mai mulți decît ei, cit mai răbdați?

BĂIEȘUL

N-avem puști. Să ne luăm la încercare cu țevi de soc?

IANCU

N-aveți puști — Să fulgere coasele și topoarele!

MOTUL

U! podidi-i-ar lacrimile morții! Dacă n-am fi așa de
pieriți de foame, am zice, așa e, și ne-am învoi răpede.

IANCU

Eu sunt căpitanul vostru!

MOTUL

Care? Cum? Și de unde?

IANCU

Nu întrebați, nu vorbiți! Fiți gata, că bate ceasul!

BABA

(se apropie de Iancu)

Ține căpitane carabina asta! Să nu ruginească!

MOTUL

Noi ce facem?

IANCU

(la carabina)

Așteptați! Fiți gata! Și unde mergeți vestiți mai de
parte.

— E-nărcată carabina, maică?

BABA

De dincolo de multe i-ajungi c-o detunătură. Singera
mocanu pe nări ca un berbec tăiat.

IANCU

Fetelor, mergeți și voi din hotar în hotar și spuneți:
L-am văzut pe căpitanul!

(Își bagă o mână în părul uncia, icalaltă în părul alteia, le apropie capetele cu pulcre, sărută pe iniția pe obraz.)

Așa să nimeresc cu un singur glonte pe cei doi jandarii
(Către a treia fată.)

Cu tine mă cunun cînd mă întorc. Acu' nu se poate,
că încep săptămînile de foc!

A TREIA FATĂ

Bine, bine, numai să vreau. Și de-oi vrea, numai de mi-
găsi.

IANCU

I vrea dacă ghicesc de unde ești? — Tu — tu ești mun-
tăriță, din Alba!

A TREIA FATĂ

Haida de, numai că nu-i cu mirare, că m-ai ghicit după
gurguiul opincilor.

(Iancu e din două-trei salturi sus, dispăre pe cărare. Moșul și Băieșul după el.)

SCENA VI

BABA și cele TREI FETE

ÎNȚIIA FATĂ

Cine o fi fost?

A DOUA FATĂ

Ca un arhanghel.

A TREIA FATĂ

Înalt ca tulnicul ăsta.

BABA

(către întâia)

Pă tine te-a sărutat.

(Către celelalte.)

Și vouă vă arde fața ca de urzici.

ÎNȚIIA FATĂ

Mie ca de soare!

(Se aude un pocnet de carabină.)

BABA

(se duce sus între tufe, iscodește)

Fetelor, mi-am uitat ochelarii! Fetelor, pasărea -- nu-i!
Pasărea nu mai e!

ÎNȚIIA FATĂ

Pasărea fără somn.

A DOUA FATĂ

Unde-i pasărea?

FAZA ÎNTÎIA

TABLOUL I

Într-o circiumă, la marginea Abrudului. O cameră, pe stînga o fereastră, în dreapta alta. În fund, mai spre dreapta, ușa și un pat cu multe perne una peste alta. Bldar, icoane, o masă și laviță. Într-un colț o vatră. Noapte tîrziu. Lampă de petrol atîrnă de grindă.

SCENA I

IANOȘ, GHIURI, ȘIMON, IANOȘ, ERJI

(Cei patru gărduști unguri beau și petrec la masă. Mai la o parte Erji, cu o rochie roșie învoaltă, își face de lucru prin odaie.)

ÎNȚIUL GARDIST

Jos împăratul! Se caută o pălărie pentru o coroană! Vivat Koșut Laios! Să i se închine toată suflarea!

(Ciocnesc și beau.)

Să mergem, că-i tîrziu. — Erji, ți se-ntind genele de somn. Nu-i așa, Erji?

ERJI

(Nu răspunde.)

AL DOILEA GARDIST

E supărată Erji. I-a sărit țandăra — din te miri ce! — Să ne trăiască Erji, cărciumărița.

AL TREILEA GARDIST

Cît or fi ungureşti munţii Abrudului şi-un cîrd de vreme
pe deasupra!

ERJI

Haid' plecaţi odată. Că vă zboară musculiţele de vin în
preajma gurii ca la cepul buţilor.

AL PATRULEA

Vedere-aş pe împăratul cu grădiniţa pe piept — şi tro-
nul descheiat ca un ciubăr gol pus la soare!

AL DOILEA

Elien Koşut Lăiş! Cu el s-a coborît libertatea pe pămînt!

AL TREILEA

Trăiască libertatea, egalitatea şi fraternitatea ungurească!
Şi piară moştii, slujile împărăţiei, loviţi în numele tatălui!

ÎNȚIUL

Zic moştii că Avram Iancu, minunea din Vidra, e căpi-
tanul lor! Măi Şimon, se laudă moştii că într-o zi o să ne
toace la cap. Măi Ghiuri, zic moştii că ei s-au juruit împăra-
tului, ha-ha! — Păpuşei de paie! S-agaţă, cei de se-neacă,
şi de-un pai. Moştii au prins o claie întreagă. Ha-ha!

AL DOILEA

Zice Iancu că fiecare popă valah e un munte. Multe
vorbeşte Iancu, cel cu săritura neaşteptată, dar el nu ştie
ce zice Ianoş, Şimon, Ghiuri şi încă o dată Ianoş.

(Ciocnesc şi beau.)

AL TREILEA

Erji, fată mîndră și frumoasă, mine culegem de prin sate pe toate preotesele valahe și le-om sili să joace aici ciardaș pe masă. Joacă și tu, afurisito, pentru gardiștii care îți apără circiuma de focul și grindina moților!

(O cuprinde și o suie pe masă.)

AL PATRULEA

(aruncă o ochire sub rochia ei)

Joacă, Erji, ca o volbură de pe pustă! Să fluture, uite așa — peste noi, aurora libertății!

(Chiuie.)

ERJI

(se abate, nu creă)

Da' ce? Circiuma mi-o apărați voi? În loc de plată, cum s-ar zice, ce? Da' asta nu mai prinde!

(Sare de pe masă.)

AL DOILEA

Adu vin Erji, în cizmulițele tale. — Uf, Tuhutum! Cum ți-aș bea căldura și tinerețele!

ERJI

(a luat o biță de după oatră, vine și lovește pe masă cu putere)

Plata! Că-mi tot făgăduiți de două luni vadra cu aurul nepecetluit al Abrudului și nu mai văd măcar o băbăruță. Nu mă mai zăpăciți voi cu mărgele de sarea miții. Acu' nu vă mai las, acu' plata, ori vă crăp țeasta!

(Gardiștii rid și o pișcă.)

Lăntarii tot eu trebuie să vi-i plătesc?

AL PATRULEA

Erji, trăiască libertățile! Cît despre crăpat, să crape mai bine împărăția. Acu' a dat peste noi libertatea. Știi, fată ce-i aia, libertatea? Libertatea e sfîntul Dumnezeuul meu, care mi s-a arătat deunăzi în cucuruz și mi-a dat voie să-mi bat cît vreau nevasta.

ERJI

Plata!!

AL DOILEA

Mine, Erji, minel Mine, Erji, că astăzi suntem grăbiți! Astăzi trebuie să prindem pe Avram Iancu, băiatul cu ochi vineți de la Vidra.

(Scute o hirtie din buzunar.)

S-a pus preț nobil pe capul lui — o mie de zloți, douăzeci de taleri cît țitele circumărițelor, sau zece galbeni cît steaua porcului. Iancu trebuie desființat. Numai așa vom avea pace. Cine-l prinde sau cel de va da ajutor să fie prins. Iși umple buzunarul că poate să tot bea de-acu pînă la anu'.
(Se duce la ușă, scoate un cui din buzunar și bate cu un lemn hirtia pe ușă.)

O mie de zloți pe capul lui Avram Iancu. Uite-i chipul cî căciula ca un coperiș de paie, nici drept, nici sucit, pe-un bordei de la Prisaca Zlatnei.

TOȚI PATRU

Elie Koșuț Laios, marele și atotputernicul!

ÎNȚIUL

Ai răbdare Erji că plătim noi.

(O ridică pe sus și o învîrte chiuind.)

AL DOILEA

(smulge Erji o cizmă din picior)

Sărutăm cizmulițele roșii precum icoana sfintului Ștefan
și coroana de la Buda!

ÎNȚIUL

(Pune jos pe Erji.)

ERJI

(stă într-un picior)

Dă-mi cizma, dă-mi cizma!

(Toți patru rîd. Erji sare ntr-un picior, ia cizma celui de Al doilea, îi
lovește pe rînd, tot sărind într-un picior, cu cizma.)

Afară! Afară!

ÎNȚIUL

Închide circiuma că-i tîrziu, Erjike!

AL DOILEA

Închide bine zăvorul, să nu-ți intre vreun priculici sub
țol. Multe vede luna, măi Ghiuri, prin ferestrele oameni-
lor — fete dezbrăcate ca argintul, preotese de aur, tinere ca
focul tînar.

(Chiuc.)

TOȚI PATRU

(pe rînd)

Noapte bună, Erji.

(Ies.)

SCENA II

ERJI singură

ERJI

(Își încalță cizma, apoi își desface patul)

Avram Iancu, băiatul cu ochii vineți, ăla le e nădejdea. Parcă minunea de la Vidra o să sară tocma-n groapa lupului. S-or șterge încă de multe ori la gură!

(Se duce la ușă, se uită la hîrtia bătută pe ușă.)

O mie de zloți! Zău, că-i prea puțin.

(Se-ntoarce la pat, după cîteva clipe, o bătaie în ușă.)

Teșek!

SCENA III

ERJI, IANCU

IANCU

(deschide ușa, măsoară cu ochii pe Erji, apoi intră dintr-o dată)

Miroase-a pipă ungurească. Fum, să-l tai cu briceagul. Deschide fereastra, fetițo, să intre stelele. Aer, fetiță! Aer!

ERJI

(L-a privit mai întîi surprinsă, apoi tot mai deschisă, se duce spre fereastra din dreapta, dă s-o deschidă.)

IANCU

Nu aceea, cealaltă!

ERJI

(se duce la fereastra din stînga, o deschide)

Teșek!

(Se uită în întuneric, afară.)

Ce-i aici? Ce dihanie mișcă sub fereastră?

(*Ride.*)

Un cal, ha! Dă hotu-neoa', mătăhalo! — Va să zică nu de ceața de pipă ți-era, ci ca să-ți ai calu' la-ndemină! — Br — ce friguleț s-a pornit!

(*Vine spre Iancu.*)

IANCU

Pentru cine așterneai, fetiță?

ERJI

Pentru cine s-a nimeri. Că aici se întretaie răsăritul și miazănoaptea.

IANCU

Ți-e vorba mai îndrăzneată decît inima! — Unguroaică?

ERJI

Și încă ce unguroaică! Da' n-am înțeles-o, cum crezi, că eu nu dorm aici, eu dorm în pod! — Ce poștește domnul moț? Că, mări'a'ta, pari și domn un pic, dar și moț.

IANCU

Cum te cheamă? Erji sau Bőji?

ERJI

Erji — Bőji-i tot un drac.

IANCU

Ai vin de piatră — Bőji?

ERJI

(pune minile în șolduri)

Acu' ai nimerit-o chiar așa cum nu-mi zice.

IANCU

(zîmbește, stă în fața ei la fel, cu minile în șolduri)

Repede — Erji, că sunt grăbit, spuneași că-i tot un drac.

ERJI

Că n-ei porni cu noaptea-n cap, domnule Moț! Mai are
calendarul zilei.

(Se apropie, îl prinde de-un nasture.)

Pe măriia ta cum te cheamă?

IANCU

Repede, Bőji, vin de piatră, că mă grăbesc. Dacă-s moț
de ce-mi spui măriia ta?

ERJI

Pentru că ai ceva în dumneata că trebuie să-ți zic măriia
ta. Moții beau vin, dar nu de piatră — ca grofii.

IANCU

Așadar, înaltul titlu nu mă privește pe mine, cit vinul
pe care-l berui.

ERJI

Oamenii se cunosc după fapte. Și băntul e o faptă.

IANCU

Ești fată deșteaptă, Erji.

ERJI

Chiar cea din urmă nu-s. — Ei, îmi spui?

IANCU

Numele ce mi l-au dat părinții a fost ca un dinte de lapte. — L-am pierdut încă de când eram copil. Eu sunt Moț', Erji, Moțu' fără nume.

ERJI

Fără nume pentru fetele proaste, da'n gazete, măria ta, și pe foile jandarilor, ai nume, și încă ce nume — ca un steag.

(Arătă spre ușă.)

IANCU

(se uită)

Sau ca semnul ars cu fierul roșu pe șoldul vitelor! — Aveți vărsat negru în casă?

ERJI

Ha-ha! Vărsat negru — nu e rău — dar nu e! Avem astăzi oaspe rar, un mistreț — un mistreț cu părul negru și cu ochii vineți, care s-a pornit să răstoarne cu ritul Munții de Aur. Vreau să-l ospătez, cum se cuvine. Un pic de slănină afumată, măria ta, nu poștești? Cu ardei verde sau plăcintă cu mărar?

IANCU

Nu mi-e foame, Bõji. Îmi vine mai curînd să fluier a înmormîntare.

(Erji iese.)

SCENA IV

IANCU singur

IANCU

(se duce la uşă, priveşte foaia bătută pe uşă)

O mie de zloţi! Pe toate părţile Abrudului s-au bătut foi de astea, roşii, ca-n vreme de bolejniţă, parcă în fiecare casă ar fi un bolnav, de care să te fereşti!

(Se duce la pat, ia o pernă, o spintecă cosor, cu un — se duce la fereastra deschisă şi goleşte finul din ea.)

Roade murgule finul şi florile fetii, că n-am ovăz. Dimi-neată trecem prin Bălgrad, şi-ţi dau din ieslele împărăţiei.

(Calul sforăie.)

(Iancu se întoarce, se uită la pat.)

Alb ca laptele.

(Se scarpină după ureche, aruncă pe pat faţa de pernă.)

ERJI

(aduce vinul)

Teşek uram! Dar să ştii că am călcat porunca primăriei!

IANCU

Ce poruncă, Erji?

ERJI

Nu e voie să dăm nici un fel de băutură moșilor, că-i răsmiriță. Mă-neurecă rău orinduielile astea. Dacă mai ține mult, ajung la sapă de lemn. Moșilor nu-i voie să le dăm. Iar ungurii, care au voie să bea, ăia nu plătesc, fiindcă zic că a bătut ceasul libertății. Mai alaltăieri mi-au împușcat gardiștii trei buți în pivniță. S-a scurs băutura în nisip. Dar i-a pedepsit Dumnezeu, că unul a murit beat, înecat în vin. Țăla s-a cuminecat odată pentru totdeauna.

IANCU

Ascultă Bőji, astă-seară au dat pe-aici gardiștii unguri?

ERJI

Numai ce plecară. Patru. Ianoș, Șimon, Ghiuri și încă o dată Ianoș. Evangheliștii sfintului Naiba.

IANCU

*(Se așază la masă, își toarnă un pahar și-l bea dintr-o dată, cu sete.
Apoi încă unul la fel.)*

Și ce-au făcut aici?

ERJI

S-au fierț cîteșipatru în mare petrecere. Au băut și au jucat cărți. Pe urmă iar au băut și iar au jucat cărți.

IANCU

Au jucat marc?

ERJI

Foarte. Ziceau că cineva e ca și prins, și-atunci Șimon a jucat pe capul ăluia de ziceau că e ca și prins. Ghiuri și-a pus în joc casa. La urmă s-au împăcat așa, că lui Șimon îi lipsea capul ăluia de ziceau că e ca și prins și lui Ghiuri îi lipsea casa.

IANCU

Sunt mulți gardiști unguri aici în sat?

ERJI

De-al de astea să nu mă-ntrebi, că eu sunt unguroaică — și nu știu.

IANCU

Drept e, Erji. Așa-mi placi. Așa răspuns înțeleg și eu. Da' ia ascultă. Din ce parte bate astăzi vîntul peste hornurile și fumurile Abrudului?

ERJI

Asta vrei s-o știi, ca să nu te poată urmări ău copoi?

IANCU

Nu, Erji. Te-am întrebat numai așa — ca să nu tac — și mai ales ca să-ți aud glasul.

(Își toarnă al treilea pahar, și-l bea.)

ERJI

(s-a așezat și ea la dreapta, îl privește lung)

Dar ai o sete! Păzește, să nu mă bei și pe mine, din greșală, domnule — Iancu!

IANCU

Vinul e bun — de gargară. Dar dacă ai noroc — n-o să las nici-un strop în pahar. — Cîți te băură din greșeală pînă acum, Erji?

ERJI

Din greșeală? — Fără număr!

IANCU

(Își ia căciula din cap și c-un singur gest o-nfundă în capul fetii că-i acoperă și fața)

Minți, fată! Pe mine însă nu mă poți, că vezi, eu mă pricep la fete. Eu le cunosc cum cunoaște ghiunoaia copăceii. Mă prind Erji că ești fată mare.

(O prinde de ureche.)

Ca urechea asta pe care n-a pătruns-o încă nici un cercel.

ERJI

(a ieșit din căciulă)

Îți arde capu' tare, domnule — Iancu. O simt după căciulă.

IANCU

E-adevărat că seamănă cu Iancu, mi-au mai spus-o și alții. Dar cu capul meu nu se cîștigă nici jumătate din prețul trimbițat. — Nu draga mea, nu face să te frămînți.

ERJI

Măria ta, am auzit că și Iancu poartă în briu — fluierul la stînga

(i-l scoate)

și pistolul la dreapta.

(i-l scoate.)

IANCU

Se poate. Dar ce are a face? — Sunt pesemne, ca și el, născut subț zodia Gemenilor. Unul din cei doi gemeni visează și cîntă,

(Își pune fluierul în briu)

celălalt stă la pîndă și făptuiește.

(Își pune pistolul la loc.)

Nu sunt eu Iancu. Asta n-ai nimerit-o. Pentru Iancu, viitorul e turbure și drumul nesigur. Am pornit și eu pe un drum turbure și spre un viitor nesigur. Și am ajuns în circiurma asta, la tine, Erji. Pot s-o iau iar înapoi, cum pot să și merg înainte. Ce crezi, Erji, ce-ți spune ție, inima, cînd te uiți în ochii mei: să mă întorc sau să merg înainte? Că aici sunt parcă tocmai la cotitură.

ERJI

De Iancu puțin îmi pasă. N-o să dea el foc chiar sprîncenelor mele. Întoarce-se sau meargă înainte! Dar măria ta, să rămii pînă dimineată. Și dimineată să mă întrebi din nou ce să faci, iar mine spre seară vom hotări!

IANCU

Vezi, Erji, cînd se-ntîmplă să beau trei pahare și cînd stau lingă o fată mare, mă copleșește totdeauna nu știu ce amar, și se iscă în mine o văpaie cît casa, iar înăuntru se ivește ăla, care cîntă, și atunci în loc să mă întorc sau să merg înainte, sunt ispitit să stau locului. Grea e, Erji, steaua mea, că trebuie s-o tot mut de pe un umăr pe altul. Sfatul tău nu e rău, numai cît sfatul tău m-ar rupe-n două. Și sunt destul de rupt și fără sfat. Acu îmi scald numai puțin inima în pahar, și-apoi pornesc. Ca să se ivească în mine celălalt, ăla care stă la pîndă și ține mina veșnic pe pistol.

ERJI

Nu ți-e teamă, măria ta, că ar putea ungurii să te prindă, crezînd că ești Iancu?

IANCU

Ai mai văzut ungur deștept în afară de tine — Erji?

ERJI

Nu mai zi așa că mă supăr.

IANCU

Haide supără-te, Erji. Cine mai iubește așa de mult fetele supărate și nesupărate — ca mine? Și cine în lumea asta are mai puțin răgaz să le stingă supărarea ca mine? — Am fost blestemat să nu pot să rămîn lingă o fată mai mult decît trage un clopot de liturghie. M-alungă ceva din urmă. Din fete culeg numai focul, și umblu călare, ca un sul de foc prin munți.

ERJI

Cine ești, măria ta?

IANCU

Un hoț de multe drumuri, Bôji. Hoț mare la răscrucile zilei!

ERJI

Da' vezi, măria ta, eu n-o să am alinare, pînă n-oi ști.

IANCU

(se ridică)

Cît plătesc, Bôji?

ERJI

Nu, încă nu.

IANCU

(Își pune căciula.)

ERJI

Cu căciula parcă iar ești Iancu.

IANCU

În mare dragoste-l au meleagurile astea! Fetele — fetele! Tot la Iancu visează și unguroaicele, și românecele. Ce n-aș da să fiu eu Iancu!

ERJI

Mai treci pe-aici, măria ta?

IANCU

După cum a hotări calu', dar m-abate el, n-ai grijă — c-a mâncat finul din perna ta și-o să tragă de-acu' la hanu' tău.

ERJI

(stă în cale-i, cu oarecare lingușire)

Cum ți-i numele, măria ta?

IANCU

(glumind)

De-al de astea să nu mă mai întrebi. Că eu sunt rumân — și nu știu!

(Îi prinde capul, l-apasă pe pieptul lui, scoate repede pistolul, țintește pe lângă capul ei, fără ca ea să vadă, foaia de urmărire de pe ușă. Un pocnet. Foaia cade.)

ERJI

Iștenem! Iezus Maria — ce-a fost?

IANCU

Ți-am suflat cum mă cheamă, Erji! Aici în munții aceștia eu sunt stăpinul. Nu se cuvine s-atirne foile alea de urmărire pe toate ușile și porțile! E păcat mare, Erji, și o rușine! Nu se pune preț așa mic pe capul soarelui, chiar dacă soarele nu e decît soarele moților.

(Se aude o larmă afară.)

ERJI

Iancu măria ta, vin ungurii!

IANCU

Erji, fii fată deșteaptă pînă la urmă. Ai prilejul să ciștiği o mie de zloți. Poți s-ajungi doamnă mare la Buda!

(Bate cineva cu putere la ușă.)

ERJI

(Sare și trage zăvorul, proptind cu spatele ușa.)

IANCU

(o îmbrățișează cu ochii)

Eu cred că de nu veneau, tot poposeam la tine pînă dimineată!

(Bătăi la ușă, strigăte afară: „Să se deschidă!”)

IANCU

Spune-le că pot să mă ajungă pe drumul către Sibia. Dar să se grăbească, să nu piarză vremea, că altfel la in-

oarcere îi dezarmez, ca pedeapsă. Ba s-ar putea să le dijnuiesc și capetele! Ha-ha! Noapte bună, Erji.

(Sare dintr-un salt, pe fereastra deschisă, apoi tropot de cal.)

SCENA V

*ERJI, apoi cei patru gardiști unguri.
Bătăi repetate la ușă: „Deschide Erji!”*

ERJI

(deschide)

Stați, nebunilor! Ce doriți? Ce căutați?

(Cei patru gardiști intră.)

ÎNȚIUL

A fost Iancu aici.

(Ceilalți se uită prin odaie.)

AL DOILEA

(își umflă nările)

Miroase a fin.

ERJI

Ei și? Miroase Iancu a fin?

AL DOILEA

Te-ai tăvălit cu el în pat!

ERJI

(liniștită)

Iancu — a fost aici.

ÎNȚIUL

Și te-ai tăvălit cu el în pat!

ERJI

(liniștită)

M-am tăvălit.

AL TREILEA

Cu valahul!

(Scurpă.)

ERJI

Valahul și-a plătit vinu, nu ca voi.

AL PATRULEA

Are fata duhul agoniseli. Și ce ți-a mai plătit?

ERJI

Să vă fie rușine sălbaticilor! Că de-ar fi după voi, m-ar scoate în curînd cu toba la licitație, ca pe-o ulițarnică și o scrîntită care și-a prăpădit averea cu toți derbedei!

AL PATRULEA

Pe unde-a fugit?

ERJI

Pe fereastră. Acu-i pe drumul — pe drumul Clujului. Cînd se-ntoarce spunea c-o să vă dezarmeze! Și-o să rămîneți de risul a tot vileagului.

(Cei patru rid cu hohote.)

ÎNȚIUL

Vorbește aiurea fata Erji. Biată fată, i-am stricat socotelile.

AL DOILEA

Cu atîtica ploaie nu se răcorește nici măcar o văduvă.

Da' eu știu, că numai de rușine-o spune. Și mai știu că și pe urma lui Iancu tot fată mare a rămas. La noi nu se uită, și domnii nu se-ndură.

TOȚI PATRU

Ha-ha-ha! Ha-ha-ha! Ha-ha-ha!

ERJI

(Își duce șorțul la ochi, își înfrînge un sughit.)

TABLOUL II

O cameră mai mare a unci școale sărace, la Sibiu. Catedră, bănci. Comitetul Național Român ține ședință. Pe catedră, Președintele. Membrii, în majoritate oameni peste patruzeci de ani. În banca a patra, Iancu, tocmai în față, — loc gol înaintea lui.

SCENA I

Membrii Comitetului Național Român

PREȘEDINTELE

(sună din clopoșel)

Domnilor, pun la vot, prin ridicare de mîni, propunerea.

(Toți în sală ridică mîna. În afară de Iancu.)

Iarăși toți, în afară de domnul Avram Iancu.

UNII

Obstrucție?

IANCU

(Tace.)

PREȘEDINTELE

Unii o fac cu pleava cuvintului, alții cu tăcerea. — Propunerea a fost primită. — Domnilor, cine mai dorește să ia cuvîntul? — Domnul avocat Duhu!

DUHU

Domnule Președinte, domnilor delegați, după toate veștile din toate părțile împărăția trece prin vremuri tulburi, ca să nu zicem, deosebit de grele. Ungurii s-au răsculat împotriva împăratului. Le cunoaștem scopurile, că ei nu se sfiesc să le strige în toate vînturile. Să nu ne dăm amăgirilor! Ni se înfățișează prilejul rar pentru un jurămint de foc. Eu cred că mai înainte de a tălmăci în cuvinte dorințele poporului românesc, se cuvine ca acest Comitet național să asigure încă o dată pe maiestatea sa împăratul de toată credința, pe care nimic nu o va zgudui și nimeni nu o va clătina. Să ne ridicăm cu toții și să jurăm!

TOȚI

(se ridică)

Jurăm! Jurăm! Jurăm! Trăiască Împăratul!

(Toți se așază.)

• POPA PĂCALĂ

Domnule Președinte, să fie cu iertare...

PREȘEDINTELE

Încă o clipă, părinte Păcală, pe urmă ai cuvîntul. — Din solie ce o trimitem la înălțatul împărat, sunt de părere să facă parte aceleași luminate fețe vlădicești și aceiași oameni cu știință de carte, care au mai fost și care cunosc meșteșugul greu și anevoios de a-ți tăia drumul pînă la treptele tronului. Înainte de a pleca solia, să facem și o slujbă la biserică, să ne-ajute Cel-de-Sus!

POPA PĂCALĂ

Să se tragă clopotele în toate satele și să sărutăm îndesat icoanele! — Căci după o vorbă veche — știți domniile voastre — că dacă e adevărat după cum spunea cineva adineaori, că împăratul e mai presus de toți, ca Dumnezeu, atunci trebuie să ținem seamă și de vorba — că pînă la cineva te mîنینcă cineva. Așa este că sfinții, pe la care trebuie să treci pînă să cazi și să pupi piciorul împăratului, sunt mai mulți și aproape mai neonești decît sfinții pînă la Dumnezeu. De altmintrelea nu știu dacă trimișii noștri în două rinduri au avut cu adevărat cinstea să vorbească chiar cu înălțatul împărat, sau poate numai cu slăvitele sale slugi. Umblă anume zvonul, că slugile poartă aceeași barbă despărțită-n două ca monarhia. Ar urma deci ca trimișilor noștri să li se spună: luați aminte și fiți cu multă băgare de seamă la toate semnele, care deosebesc pe împărat de toate chipurile vii făcute după chipul și asemănarea lui. Mai nimerit ar fi ca trimișii odată ajunși, să-l întrebe pe înălțatul împărat, dacă el e cu adevărat Împăratul. Dacă cel întrebat, din fața lor, a răspunde că așa este, atunci trimișii să știe de la mine, de la Popa Păcală, că acela nu e împăratul și să nu se lase înșelați de năluca de-mpărat din fața lor. Atita șiretenie avem și noi să știm că împăratul e acela, care întrebat fiind de aceasta, îi va da afară pe trimiși pe scări la vale. Căci asemenea lucruri nu se întrebă. Dar de unde să știm atunci,

care-i împăratul cu adevărat, de vreme ce atîția seamănă cu el și umblă să te-nșele cu tot dinadinsul chiar în casa lui! Eu cred că numai așa, cum spusei. Astfel stînd lucrurile, trimișii vor afla taina și vor ști de au vorbit cu împăratul, au nu. Fără dobîndă pentru noi n-ar rămînea nici pățania aceasta, căci-știind pe urmă cum arată împăratul aieva, putem trimite peste o jumătate de an o altă solie și mai învățată cu privire la această împrejurare așa de greu de iscodit.

PREȘEDINTELE

(*enervat*)

Părinte Păcală, o faci în ris sau într-adins? Ești popă sau sfetnic de șezătoare?

POPA PĂCALĂ

Grăind cum am grăit, nici n-am zîmbit, nici n-am plins, cu toate că am spus lucruri vrednice de plins într-un fel ce părea că ar fi de ris. Eu din parte-mi așa cred că de la Horia încoace nici un român n-a mai văzut pe împăratul și că nici una din soliile noastre n-a ajuns pînă la el, ci s-a oprit în fața unor făpturi asemănătoare lui, de pe trepțile de jos.

PREȘEDINTELE

Părinte Păcală, l-au văzut toți trimișii noștri. Să lăsăm glumele!

UNUL

Împăratul a fost văzut și ne-a făgăduit să fim numai cu răbdare că toată starea se îndreaptă!

POPA PĂCALĂ

Ei, vedeți! Aici mi se pare că zace greșeala domniilor voastre, care stați, dar nu cugetați. Împăratul își ține cuvîntul, totdeauna, și-n toate împrejurările. Cum împăratul, așa-zis, pe carele l-au deslușit în umbră trimișii noștri, nu și-a ținut cuvîntul, e învederat lucru că acela nu era împăratul cel adevărat. Sau eu am dreptate că împăratul, care a fost văzut de-ai noștri, nu era cel adevărat, sau aveți dumneavoastră dreptate, și-atuncia spuneți că împăratul nu-și ține cuvîntul. Ceea ce nu se poate. Căci îmi veți îngădui să spun: cuvîntul împărătesc e cuvînt împărătesc, drept, unul și fără dedesubturi, nu schimbăcios la culoare ca gușa porumbelului și nici scăpător printre degete ca nisipul pe care-l scoți cu mîna din apă.

CÎTIVA

Să înceteze șezătoarea și mășcărilor! Continuăm ședința!

PREȘEDINTELE

Să trecem domnilor la hotărîri.

(Citește.)

Dieta ungurească de la Cluj, care a votat uniunea Ardealului cu Ungaria, nu prezintă decît vrerea îmbătată de drepturi feudale, a celor o sută de baroni și grofi. Noi românii ne voim în atîrnare numai de împăratul!

TOȚI

Trăiască împăratul!

PREȘEDINTELE

Drept aceea noi românii cerem încă o dată deplină și neștirbită autonomie națională. Și fiindcă două soli la maiestatea sa au rămas fără răspuns, din pricina unor slujbași, vom alcătui o nouă solie, care încă o dată să aștearnă cu adincă supunere luminătei sale fețe — jalbele noastre. Împăratul se va îndura să ne asculte și dacă nu vom arăta nerăbdare, el se va-ndura să ne și înțeleagă. Am spus cuvântul nerăbdare, fiindcă mulți dintre noi și mai cu seamă dintre cei tineri dau semne de neastimpăr. Ceea ce numai foloase nu poate să ne aducă. Răbdare și înțelepciune trebuie să punem în toate faptele noastre.

IANCU

(Cască tare, în mai multe tonuri ca să se audă, toți din sală se uită la el nedumeriți.)

PREȘEDINTELE

Domnule Iancu, poștești ceva?

IANCU

Nu, nimic. Mă lăsați numai așa dus de alean. Și privind împrejur m-am întrebat: pe care chelie o să croncăne corbul?

PREȘEDINTELE

Nu cu coasa însingerată vom intra în noul veac. Nu cu puterea și cu fapte negândite vom dobîndi îndurarea celor de sus, ci cu purtare așezată și cinstind legile cu blindă omenie.

IANCU

(ironic)

Și eu sunt de părere să așteptăm să ne dea grofii certificate de bună purtare. Numai cît acele certificate nu vor fi

scrise pe piele de cine, ca diplomele de doctorat ale domniilor voastre, ci pe pielea noastră de rumâni schinginiți. Să aștepte deci, cu răbdare, cei ce au piei de năpîrleală!

(Consternare în sală.)

PREȘEDINTELE

Tinere...

IANCU

Nu așa, nu tinere — că astăzi nu mai sunt tineri! În vremuri ca acestea, tinerii se fac bărbați în douăzeci și patru de ceasuri. Cine a trecut o dată pe subț furci, nu mai e tînăr!

PREȘEDINTELE

Da, au fost omorîți în ciocnirile din urmă, cu **unguri**, trei popi și țărani fără număr. Dar măcelul de la Mihalt, și de aiurea, toate măcelurile din vremea din urmă, din vina voastră, a celor tineri, s-au făcut. Că zgîndăriți satele și ațîțați focul! Iar focul e fiară fără minte!

IANCU

(sare dintr-un salt peste trei bănci, se duce spre catedră)

Cine zgîndără și cine ațîță? — N-am auzit bine ce-ai spus, că de cînd la Blaj și aiurea v-am pus la adăpost cu zece mii de moți, din coaste și din spate, am asurzit de-o ureche. Sufla un vînt rece dinspre ungurime.

PREȘEDINTELE

Domnule Iancu, dacă crezi c-a sosit ceasul, ca tinerii să ia cîrma — poftim! Am trei doctorate, unul peste altul, — dar dacă crezi că inteligența dumitale...

(Cei din sală s-au ridicat, în mare încordare.)

IANCU

Nu domnule președinte, aci pe catedră vă șade bine! Aci nimenea nu vrea să vă ia locul! Conduceți dumneavoastră de pe catedră, eu voi conduce de pe munte!

UN BĂTRÎN

Te-a ales cineva conducător? Pe domnul președinte l-am ales noi, cu o sută de voturi.

IANCU

Căpitan în munți nu m-a ales nimeni. Căpitan m-am ales acolo cu votul gorunilor. De mai multe n-am avut nevoie. Chiar și pe al meu l-am cinstit altuia. — Domnilor, de șase luni vă tot ascult, dimineța povețele, la amiazi propunerile, seara sfaturile! Acu bate toamna la poartă; care sunt roadele și foloasele? Și în ce mai putem pune nădejdiile? Ce-ați dobândit cu măsura chibzuințelor și cu umilinta căruntețelor dumneavoastră? Ați cules doar făgăduieli la înalte locuri. Făgăduielile sunt înșelătoare, dar ceea ce se petrece în preajma noastră nu e numai vedenie de om năuc. La fiecare cotitură de drum, și tot la șapte zile o dată, cineva aruncă secera morții între noi. Trăim în împărăția morții, domnilor — unde nu hotărâsc bunele cuvîinți, pe care v-ați adunat să le lăudați, ci poruncile singelui care se apără! Eu vin de pe Arieș, și pretutindeni — în munți și văi — am văzut hambare arzînd, cocoși în flăcări pe crucea caselor, am auzit cucuruzul pocnind în poduri, în noapte am văzut stîni în vilvătaie, sate întregi numai scrum, mume scurmînd în cenușă, și pretutindeni am auzit strigătul sugrumat: nu mai avem popi de dat spre tăiere ca taurii, nu mai avem copii de dat spre spintecare, nici fete de măritat cu batjocura! Dacă strigătul acesta n-a ajuns încă la urechile dumneavoastră

tră, mă îngrijese eu să vi-l fac știut. Domnilor, sau punem pumnul în pieptul furtunii, sau pierim!

(Stă în marginea catedrei, între timp președintele a coborât și-a venit între ceilalți. Iancu e încetul cu încetul înconjurat de cei din sală.)

UNUL

Ne facem de ris, prin dezbinare. Se ridică copii împotriva taților!

ALTUL

Așa pier noroadelă, prin nerăbdarea tineretului.

IANCU

Nu sunt eu acela care să mă dau înapoi de la închinarea în fața bătrâneții! Însă vedeți, sunt vremuri și vremuri! Sunt vremuri pentru bătrâni, și sunt vremuri pentru tineri. Nu sunt eu de vină că vremea de astăzi nu e pentru bătrâni. Ceasul lumii, ceasul care bate, ne încearcă puterile, nu înțelepciunea! Subt ceasul, care bate, ajung la drepturi cei care le cuceresc, nu cei care le cerșesc. Cu jalbele de pină acum suntem cerșitori, și nici măcar vrednici de milă, căci nu se stă cu mina întinsă în poarta vinturilor!

UNUL

Vorbe de ambițios. S-a ridicat între noi un duh arzător și fără măsură!

IANCU

Stau în fața dumneavoastră, fără trufie, dar și fără sfială. Nu pot să rivnesc la mărire între atâtea plețe cărunte. Locul meu nu e aici și n-o să fie niciodată aici. Dumneavoastră, dacă v-a plăcea, țineți ședință necurmată, luați ho-

tăriri și dați sfaturi de blindețe, pină cînd s-or îndura ungu-
rii să vă strîngă la piept cu fraternitatea lor! Eu mă duc
să-i strîng așa cum îmi place mie și cum cred eu că trebuie
strînși toți semănătorii de moarte! Fac cetate din munții
mei! Cu moții și cu popii de-acolo! Cu mumele și cu stîncile
de-acolo! Stă la pîndă Buteanu în Zărand, popa Balint
la Turda, Probu la Aiud, Corcheș la Cîmpeni, Bucur la
Cricău!

UNUL

Trăiască împăratul!

(Sala: „Trăiască!”)

IANCU

(*încet întîi, apoi tot mai tare*)

Trăiască împăratul! O strig și eu și cu aceeași credință
ca și dumneavoastră! Eu îl ajut împotriva ungurilor, așa
cum pot. Poate nu e mult ce am, dar e tot ce am. Îl ajut
cu cele cîteva mii de voinici, care și-au încheiat cu o cruce
socotelile, și-l ajut cu cei douăzeci și patru de ani ai mei, la
care nu țin să mai adaug nici unul. Împăratul ne va înțelege
și va răsplăti pentru faptele noastre pe cei care or rămînea
după desfășurarea puterilor. Apărîndu-l cu singele, ne cucerim
pe noi. Cu solii și cu jalbe, nu suntem pentru împăratul decît
jalnice umbre, care sunt și nu sunt. Cu solii și cu jalbe, dobîn-
dim, precum s-a văzut, făgăduieli! — Să clădim pe singe!!
Să clădim pe oțel!!!

UNUL

Lesne să spui! Dar cu ce?

IANCU

Sămînță de foc este pretutîndeni: foc e Axente Sever
la Blaj, foc e Roman pe Cîmpie, Solomon la Hațeg și pină
acum nici eu nu sunt cenușă — acolo unde sunt.

ALTUL

Ar fi o provocare mai mult!

IANCŪ

Cine nu a binevoit să-și țină buzele închise? Cine zice provocare? — Provocarea vine din partea acelor care ne rad satele de pe fața pământului. Ne-am uitat destul cu minile în șolduri la furcile ce se ridică pentru noi! Acum nu e vorba să ne apărăm, trebuie să zădărniciim viitoare atacuri, de aceea puțin îmi pasă de e provocare sau nu, eu voi purcede la atac!

(Coboară de pe catedră, pleacă spre ușă, din ușă se întoarce.)

Domnilor, nu mi-am ridicat glasul aici, ca să vă dau prilejul de a mă dojeni că nu cinstesc vîrsta! Țin numai să spun că este ceva mai de preț decît vîrsta: e neamul nostru cel fără vîrstă ca soarele, ca apa și ca muntele. — Domnilor, dacă s-ar întoarce soarta, nu uitați că Avram Iancu vă primește oricînd cu brațele deschise acolo în munții lui!

(Ieșe.)

SCENA II

Aceiași fără IANCU

- UNUL

(după o clipă de tăcere)

Să te miri că nu ne-a făgăduit și pensie, — blajinul!

ALTUL

Iancu să fie chemat înapoi! Nu se poate fără el!

ALTUL

Dar ce lumină văzuși deasupra lui?

ALTUL

Bine c-a plecat! Acest trufaș se constituie în comitet de unul singur!

ALTUL

Unire domnilor, că altfel pierim. Nu e timp de joacă și de supărări. Sau ne unim vii și neclintii, ca să învingem, sau ne unește neffința!

PREȘEDINTELE

(din nou pe catedră)

Domnilor, după cum văzurăți, ieșim la cale mai greu noi între noi, decît cu neprietenii. Un tînăr — aibe-l Domnul în paza lui — ~~se~~ a ridicat împotriva și nu înțeleg cum va mai putea fi înduplecat să se astimpere. E timpul, ca acest Comitet național să fie deșertat de toate elementele nedisciplinate! Propun ca din Comitetul național, cîrmuitor al întregului norod românesc, să nu mai facă parte decît bărbați tre-cuți de patruzeci de ani.

TOȚI

(demonstrativ)

Se primește!

PREȘEDINTELE

Domnilor, numai așa se poate lucra. Nu voi pune întrebarea dacă mai este cineva între noi, care să nu fi implinit patruzeci de ani. De-o mai fi cineva, nu mă îndoiesc, că

acela va părăsi singur sala, așa cum în cele din urmă a avut
și Iancu bunăcuviința s-o părăsească

(Toți se uită unul la altul. Tăcere.)

Dați-mi voie să nădăjduiesc că de-acum ne vom găsi în
frățescă potrivire de cuget, și că nu ne vom mai da în jalnic
spectacol în fața străinilor. Împrejurările poruncesc cumpă-
tare și chibzuială. Nu avem altă cale de urmat, decât aceea
a unui nou apel supus și călduros către înălțatul împărat.

(O fereastră e spartă de-afară cu un pat de pușcă.)

TOȚI

(în panică)

Ungurii? Ce e? Garda? Ce e?

*(Ușa se deschide cu putere. Intră șase gardiști unguri înarmați, între ei
Ianoș, Șimon, Ghiuri și Ianoș.)*

SCENA III

Aceiași și gardiștii

ȘIMON

(suind pe catedră)

Toți domnii să poftească în bănci!

(Toți urmează.)

Domnul Avram Iancu să vie în față.

UNUL

Iancu nu-i aici.

ALTUL

Iancu a plecat.

ȘIMON

Unde-i Iancu?

(Tăcere.)

Unde-a stat Iancu?

POPA PĂCALĂ

Aici lingă mine.

(S-apleacă.)

Nu-î! Nici sub bancă, nici în bancă. Ne-a lăsat pe noi, plocon guvernului unguresc.

ȘIMON

Vă vom sili noi să vorbiți. Iancu nu mai scapă! Nimenea nu mai părăsește sala. În numele guvernului unguresc, declar arestat întregul Comitet național al românilor. Nimenia nu mișcă, altfel tragem!

(Patru gardiști se postează cu baionete gata de atac în ușă.)

POPA PĂCALĂ

Înaltă adunare, eu încă n-am împlinit patruzeci de ani! Trăiască Iancu!

ȘIMON

Cine strigă — trăiască împăratul!? Nu mai este împărat! Nu mai este decât un guvern unguresc. Aici noi suntem stăpini, noi ungurii, nu împăratul!

UN MOȘNEAG

Nici eu n-am împlinit încă patruzeci de ani!

TOȚI MEMBRII

(cu hotărîre și dintr-o dată)

Trăiască Iancu!

(Se ridică toți dintr-o dată cu ochii țintă la Șimon. Gardiștii întind baionetele gata de atac, stau toți așa încremeniți.)

TABLOUL III

Într-o șură, într-un sat, nu departe de Cluj. Octomvrie.

SCENA I

IANCU, LOCOTENENTUL GRATZE, oreo cîteva gardiști unguri
între cari IANOȘ, ȘIMON, GHIURI și IANOȘ, UN AJUTOR

IANCU

(Trecînd cu ajutorul prin fața gardiștilor dezarmați.)

AJUTORUL

Întîiul, al doilea și al treilea au împușcat tot ce le-au
căzut în mîni, bătrîni, femei și copii.

IANCU

Vor ispăși!

AJUTORUL

I-a apucat beția prafului de pușcă. Să spune: dinte pentru dinte, dar eu nu sunt de părere. Nici un popă nu cuminecă un om beat. Trebuie să fim cu cruțare la gloanțe.

IANCU

(arătînd spre Al Patrulea)

Dar ăsta?

AJUTORUL

Să spună el, că s-arată foarte vitează!

GHIURI

Eu mi-am făcut numai datoria, n-am împușcat decît un cine.

IANCU

Cu alte cuvinte — hingher! Dar ai fost laș, că l-ai împușcat pe la spate, iar cînele, cum îi zici, și dacă te cunosc, a fost un rumân!

GHIURI

Președintele Comitetului național!

AJUTORUL

(Sare să-i tragă o palmă.)

IANCU

(îi prinde mina)

Nu!

(Se uită la întreg șirul.)

Ianoș, Ghiuri, Șimon și încă o dată Ianoș, evangheliștii sfintului Naiba! Aveți piciorul repede, n-am ce să zic. Cînd la Abrud, cînd la Sibiu, cînd la Turda. Ha! Tot pe urmele Iancului! Dar v-ați repezit în prăpastie! — Cită ură, Doamne! Și pentru ce? Fiindcă vrem și noi rumânii un petec de cer deasupra noastră!

(Către Ajutor.)

Luăți-i de aici! Cumpăniți-le voi pedepsele, după legea ungurească, să le fie pe plac, și să nu mai cîrtească gurile strimbe, că nu li se împlinesc poftete. Mi-e teamă să nu fiu înfrînt de judecățile pe care trebuie să le fac și să le rostesc la fiecare pas.

(Ajutorul pleacă cu gardiștii dezarmați.)

SCENA II

IANCU, GRATZE

GRATZE

Căpitane, domnule prefect, o cunună de fapte ai cules în trei săptămîni. De la Abrud la Aiud, de la Aiud la Turda, de la Turda la Cluj și mai departe. Cu cetele de moți ai dezarmat într-un iureș toate gărzile ungurești care țineau sub teroare și foc Ardealul. Totul se datorește bărbăției unuia singur.

IANCU

Cu încuviințarea dumitale totul se datorește priceperii bunului meu sfetnic militar.

(Îl bate pe umăr.)

Despre faptele moșilor mi-ar plăcea s-auză însuși împăratul. Să afle maiestatea sa că are o strajă în răsărit. Atita vreau! Celelalte mi-s floare la ureche.

(Ajutorul vine cu un moș, pe nume Ilie.)

SCENA III

Aceiași, AJUTORUL, ILIE

AJUTORUL

Domnule prefect, aista-i Ilie, de care ați întrebat, și care s-a străduit cu osebite în luptele de la Huedin.

IANCU

Care Ilie, mă?

AJUTORUL

Ăl cu tunul.

IANCU

A da! Zi așa, Ilie, i-ai băgat în răcori și i-ai micșorat cu un tun.

ILIE

(uitându-se luminos la Iancu)

Măria ta, iacă făcui și eu ce putui, că numa o dată trăim. Da' tunu' nu era mare, că altfel nu l-aș hi putut căra. N-avea țeavă mult mai groasă ca un tulnic de-a' nost'. Mă gindeam — iacă noi nu prea avem tunuri, cum ar hi să le fur unu' s-ajungem și noi în rindu' oamenilor — și l-am furat în toiu' luptei. Ardea încă țeava de bătaie, cind l-am luat subsuoară.

IANCU

Ilie, fapta ta e vrednică de toată lauda, nu trebuie să ți-o micșorezi. Tunul era tun de-a binelea. Te voi da drept pildă cetelor, și vreau să te fericism și cu o răsplată.

ILIE

Laudă îți dăm noi, măria ta, în irima noastră. Cît despre mine — ce să doresc? Că dorința cea mai mare îmi era să te văd, așa cum te văd, și să mă lași să cînt o dată din fluieru' aiela.

(Arată spre brîul lui Iancu.)

IANCU.

(zîmbind)

Noi credeam să-ți facem loc de așezare statornică aici pe moșia cotelui Teleki, al de căuta doică pentru porcei.

ILIE

De ce măria ta, că doar nu m-am deșelat eu de povara isprăvii ca să rămlie contele pe drumuri. Mai este vreme de praznic.

IANCU

(Își scoate fluierul și i-l dă)

Ia-l Ilie, ți-l dau ție. Să cînți fetelor din sat. Nu numai pentru o dată. Ține-l!

ILIE

(ia fluierul)

Pe ălea le bucur cu ce-a lăsat Dumnezeu, mai puțin cu cîntecu'. Da' altceva aș vrea, măria ta.

IANCU

Zi, Ilie!

ILIE

Măria ta, să mă ierți, da' n-am încotro, că mă tot îndeamnă inima să mai întreb ceva.

IANCU

Întreabă, Ilie!

ILIE

Măria ta, nu mă pot deloc dumiri. Stau în lumina mării tale și nu înțeleg. Că nu știu cum vine aia cu pasărea, ori cu vulturu' de pe munte. Spun oamenii că n-ai hi născut de muieră, ci făcut din vultur. Dacă n-ar hi fetele care tot cîntă: în pădure toate păsările dorm, numai una n-are somn, cată să se facă om! — aș zice și eu: iac' așa, vorbe.

IANCU

Uriăș pe dinafară, copil pe dinăuntru. Tu furi subsuoară un tun aprins din tabăra ungurească și crezi în povești scornite pentru nevirstnici. Măi pruncule, eu sunt din Vidra de Sus și am avut mamă, mamă cu meserie de mamă, mamă cum se cade. Tata trăiește încă, tot în Vidra. Și cînd se gîndește la mine, și-adună lăcrămile în năframă, cum adună popa fărămiturile de prescură. Uită-te la mine, Ilie. Seamănă eu a vultur? .

ILIE

(hotărît)

Sameni!

IANCU

Măi Ilie, tu ești fecior cu mintea întreagă. Spune fetelor să se astimpere, că de-ajung pe mina mea, le frâng șoldurile, de-or vedea atunci aieva tot vulturii

ILIE

Di asta mă pot îngriji și eu, măria ta.

IANCU

(rîde)

Numai să nu-ți ieși din cuvînt.

(Îi întinde mina, Ilie i-o pupă și pleacă, cu Ajutorul.)

SCENA IV

IANCU, GRATZE

GRATZE

Încă n-ai împlinit douăzeci și cinci de ani, domnule prefect, și ai intrat în legendă. Alții se căznesc optzeci de ani și nu intră nici măcar în istorie.

IANCU

Legendele sunt morminte. Eu nu sunt încă la capătul drumului. Unde prind o legendă, o calc și o deschid ca un mormint, să iasă din el căpitanul cel viu, cu moartea pre moarte călcînd!

(Intră locotenentul Schuler.)

SCENA V

Aceiași, SCHULER

SCHULER

Domnul prefect Iancu?

IANCU

Cu ce vă putem sluji?

SCHULER

Locotenentul Schuler, trimis de comandantul trupelor imperiale, generalul Puchner, de la Sibiu.

(Salută pe locotenentul Gratzc.)

Domn general Puchner ține să vă mulțumească din toată inima pentru ajutorul dat trupelor imperiale împotriva răsculaților unguri.

GRATZE

Domnule locotenent, în cele rostite s-a strecurat cred o mică greșeală de informație. Domnul prefect Iancu a călcat și a zdrobit singur cuiburile de viespi. Trupele imperiale n-au fost decît un slab ajutor pentru domnul prefect Iancu.

SCHULER

Ciudat, ciudat — și aproape de necrezut. Dar dac-o spui dumneata, domnule locotenent, nu ne rămîne decît s-o luăm la cunoștință. Voi raporta. Totuși — faptele aparțin trecutului, sunt deci fără importanță. Ardealul a fost curățit de răsculați și de toate cuiburile de neliniște. Pentru pacificarea țării trebuie acum dezarmați și moșii. La dezarmarea lor se va proceda numaidecît și chiar în acest loc!

IANCU

(se uită uluit la Grätze)

Domnule locotenent, generalul Puchner a rostit chipul o dorință, dar mă îndoiesc că a putut să întrebuințeze cuvîntul „dezarmare“. Fiindcă nu-mi închipui că generalul ține să supere niște oameni care oricum s-au învrednicit de altceva.

SCHULER

Domnule prefect Iancu, nu pot îngădui să fiu bănuir că acord un înțeles greșit misiunii ce mi s-a dat. Generalul Puchner nu dorește, ci poruncește. Întîia fază a pacificării e încheiată. Acum urmează a doua: dezarmarea motîlor!

IANCU

Trebuie să fie la mijloc o neînțelegere. — Nu se poate ca noi, după ce am înfrînt pe rebeli, să fim împinși în rîndul lor, chiar în clipa cînd ajunserăm să răsufliăm puțin. Situația în care suntem puși...

SCHULER

Situația e destul de limpede. Vi se dă prilejul să arătați dacă sunteți și dumneavoastră niște simpli rebeli sau oameni ai bunelor rînduiri.

IANCU

Domnule locotenent, prin felul cum vorbiți, mă faceți în adevăr să cred că vă înțelegeți greșit însărcinarea. Cel puțin prin tonul — ce-l întrebuințați.

SCHULER

Sunt ofițer al armatei imperiale. Decorat de cinci ori și propus pentru ordinul Mariei Tereza.

IANCU

Vă felicit pentru simbria sunătoare și prea meritată, ce o veți dobîndi în calitate de cavaler al ordinului, ce vă stă în vedere, dar — nu — vom — dezarma!!

SCHULER

Rebel?

IANCU

Socotiți-mă rebel, socotiți-mă tot ce poftiți. Nu mai am pielea prea subțire și am cîștigat îndeajuns obișnuința de a mă vedea bănuît de oameni cărora nu le-am voit decît binele.

SCHULER

Generalul nu discută, ci poruncește!

IANCU

Eu nu sunt sluga generalului, fiindcă nu sunt sluga nimă-nui. Cu generalul sunt dispus să colaborez, dar nu pot să primesc porunci din partea dumisale. Eu nu sunt răspunzător decît împăratului și mie. Iar pe împăratul îl apăr, din al meu îndemn, așa cum cred eu că trebuie să-l apăr. Noi nu ne simțim decît strajă luptătoare!

SCHULER

V-ați făcut datoria. Tot ce se trece dincolo de datorie înseamnă rebeliune.

IANCU

Atunci rebeliune e tot ce-i suflet și făptuire frumoasă!
Atunci rebeliune e și avîntul spre lumină, apetitul morții.

dragostea de țară și patima înălțimilor. Dacă tot ce trece
lincolo de datorie înseamnă rebeliune, atunci vă rog să cu-
voașteți, că noi ne-am hotărât pentru împăratul nu din
implă datorie, ci din duhul libertății și al rebeliunii!

SCHULER

(mai domol)

Ce vreți, domnule prefect? În împărăție e liniște de-a-
cum. S-au întors apele în matcă, oamenii se-ntorc la vetre.
Nu se poate îngădui să rămână în Munții Apuseni un popor
intreg — înarmat! Ce vreți? Foc fără moarte — vreți să
fiiți? Stat în stat?

IANCU

Generalul vede stările cu o seninătate fără strop de răs-
pundere!

SCHULER

Îmi dați voie să presupun că un general înțelege mai bine
situația decît ar putea vreodată un tînăr avocat. Oricare
ar fi el!

IANCU

Domnule locotenent, îmi dați și mie voie să răspund
că pînă acum n-am avut cînslea de a ne ciocni decît cu găr-
zile ungurești. Ni s-a dat mulțumirea de-a le fi dezarmat.
Dar cu atîta credeți că i-am dezbărat de năravuri? Va fi
liniște cît ține puterea iernii. Peste cinci luni, dacă generalul
continuă să fie tot atît de înțelegător, cum din nenorocire
se arată prin trimisul său, Ardealul va fi invadat prin trei
porți deodată de trupele ungurești. Revoluția ungurească
abia dacă a-nceput! Și dumneavoastră vă dați păreri că s-a
și mîntuit. Eu nu vă întăresc. Judecați împrejurările cum

vă ajută puterile și priceperea. E treaba dumneavoastră. De altfel, moșii n-ar dezarma nici dacă eu le-aș da această poruncă. Mergeți în fața lor, îndrăzniți, și strigați: moșilor, acu fiți buni și dezarmați! Moșilor, așezați carabinele stinjen și întoarceți-vă la balmoș. Moșilor, preț de un veac ungurii nici nu vor mai visa să vă atace, dați puștile să le punem la fum! — Moșii v-ar fluiera subț nas din frunză verde!

SCHULER

Foarte grav ce spuneți. Aceasta ar dovedi că moșii nu sunt decît o ceată nedisciplinată și fără conducere.

IANCU

Cum sunt, cum nu sunt, acești nedisciplinați au salvat în împrejurări strigătoare cinstea generalului Puchner, prin fapte pe care vă faceți a le disprețui. Cumplit de nedisciplinate trebuie să fi fost trupele imperiale, dacă chiar și o turmă fără conducere ca a noastră a putut să împiedice dezastrul!

SCHULER

Nu sunt deloc înclinat să intru într-o dispută pentru care ar trebui să stăm pe trepte deopotrivă de înalte. Generalul e un erou despre care nu se poate spune că a fost „salvat“, cu atît mai puțin că a fost salvat de niște...

IANCU

De cine — de niște? De ce nu vă spuneți gîndul pînă la capăt? De ce sporiiți jignirea, ce ne-o aduceți, cu un cuvînt, pe care nu-l roștiți? Domnule locotenent, noi n-am înroșit Arieșul și smîrcurile Mureșului cu sîngele nostru pentru slava împărăției, ca să fim jigniți și umiliți încă înainte de ce s-au limpezit iarăși apele. Ne-am învrednicit de altă răsplată, nu de aceste alunecături printre vorbe de ocară

și necuviinți. Generalul știe ce știe în adăpostul cetății lui, dar și Iancu știe ce știe, aici sub cerul deschis. Generalul și-a arătat părerea, mi-o arăt și eu. Nu dezarmez și-mi iau toată răspunderea. Va veni ceasul, tulbure pentru noi toți, când generalul va înțelege împotrivirea mea.

SCHULER

Așa e totdeauna. Soarta aruncă omului funia pe după git, și omul își face singur nodul.

IANCU

Așa e, dar nu știu cui se va potrivi vorba aceasta. Să nu ne grăbim, ci să lăsăm timpului sarcina să ne-o arate. De va hotărî timpul împotriva mea, iacă îmi dau cuvîntul că peste un an voi trimite generalului capul meu, să-l poarte în vîrf de țeapă prin Ardeal, să nu se mai ridice niciodată în împărăție un rebel ca mine. Și nici măcar nu cer generalului să facă același legămint, dacă el ar greși. Eu pun totul în acest joc al sorții, el nu pune nimic!

SCHULER

Nu credem să fii atît de neînduplecat. Eram destul de mîndru de arta mea de a înmuia împotrivirile.

IANCU

Nădăjduiesc că aceasta să nu vă împiedice de a deveni cavaler al ordinului Maria Tereza.

SCHULER

(Se înclină și pleacă.)

SCENA VI

IANCU, GRATZE

GRATZE

Îmi plăcu, domnule Iancu.

IANCU

Și mie, dar să vedem cum o să-i placă generalului.

(Se duce în poartă, strigă.)

Tribunii!

(Intră câțiva tribuni, între ei câțiva popi.)

SCENA VII

Acceiași, TRIBUNII

IANCU

(vine în fața lor)

Tribuni! Nu știu pe ce răboj se înseamnă faptele singelui. Pe răbojul iadului sau pe răbojul cerului? Sigur e că voi l-ați umplut cu semne, care nu se mai șterg. Ci aici pe pământ faptele noastre nu mai sunt, fiindcă toate sunt acum ale trecutului. Este numai ceea ce vine! Timp de veselie nu avem, nici de veselie, nici de somn! Treji trebuie să fim, treji și limpezi, ca pe drumul judecății din urmă! La primăvară, cind puhoaietele se vor urni la vale, ungurii se vor îndemna la deal. Și nu tăvălugul și roțile de apă îi vor opri, ci — voi! Tu Dionisie, stavilă la Bucium, tu Probu, piatră de hotar la Măgina, tu Bistran, stincă la Bistra, tu Bucur, frunte la Crișău! Vă dau în grijă cheile munților! Cine îndrăznește să se ia de piept cu munții și cu popii, poftască! Nu ne facem spaimă de oaspeții!

TRIBUNII

Să mergem!

(Pleacă toți.)

FAZA A DOUA

TABLOUL I

Nouă luni mai târziu. O odaie în casa unui popă, într-un sat nu departe de Abrud. Vară. La masă, Iancu și Gratze studiază o hartă. În prag Popa Păcală se uită în zare, prin ușa deschisă.

SCENA I

IANCU, GRATZE, POPA PĂCALĂ

GRATZE

Stegulețe în toate cheile.

(Împunge un steguleț pe hartă.)

Hatvani a ocupat cu trupele sale toate intrările în munți.

IANCU

Popa Groza trebuie să ocupe Măgura Zlatnei. De-acolo le putem cădea în spate. Să învețe ungurii ce înseamnă „măcinișul” între două chei. La Abrud le aplicăm „foarfecele”, la Bucium „broboada”, la Turda „viscolul”. Arta de război a moșilor.

(Către Popa Păcală.)

Ce stai, părinte Păcală, tot în prag?

POPA PĂCALĂ

Iacă mă uit, poate-a mai nimeri cineva. Eu n-am uitat ce-ai spus atunci la Sibiu, c-o să ne primești cu brațele deschise, dacă s-a întoarce soarta. Nu s-a fost trecut un an și vorba s-a împlinit. Numai eu scăpai. Eu sunt Comitetul național, singura intrupare!

IANCU

Las' că nu e rău că ne-a mai rămas un pic de sămînță de Comitet național — pentru vremuri mai prielnice.

POPA PĂCALĂ

N-a fi rău, Iancule fiule, dar mai bine m-ai face popă în Vidra de Sus.

IANCU

Eu te-aș face părinte, da' ce-a zice vlădica?

POPA PĂCALĂ

Vlădica? Da vlădica unde-i? Fiule, Iancule, astăzi tu ne ești de toate: tată, căpitan și vlădică!

GRATZE

Părinte, acum trebuie să facem mai întâi călugăr pe generalul Hatvani. Pe urmă avem timp să-ți căutăm și dumitale o parohie.

IANCU

Ia vezi părinte, vine Dragoș, sau nu vine?

POPA PĂCALĂ

Și ce? Vrei să-l primești? Pe Dragoș?

IANCU

De ce nu?

POPA PĂCALĂ

Știm noi — ce ou clocește Dragoș subsuoară?

IANCU

La asta nu m-am gândit — dar să-mi iau seama!

(Popa Păcală pleacă.)

SCENA II

IANCU, GRATZE

GRATZE

Ne înconjoară Koșut de o parte cu armata lui Hatvani, ne trimite Koșut de altă parte pe Dragoș — solie.

IANCU

(se ridică, se uită pe fereastră)

Minunată zi! Îți pare rău s-o pătezi cu singe și s-o zgudui cu pocnete de plumb. Uite măgurile, domnule locotenent. Fac înălțimile nuntă cu cerul. Acolo după cele din urmă muchi stau la pîndă moșii cu înfrigurare, arhangheli — cu mămăligă în traistă și cu opincile-n pietriș de aur.

(Se întoarce.)

Avui dreptate, domnule locotenent? Cite luni au trecut? Nici nouă și văile Ardealului au și fost cuprinse de trupele ungurești. Oștile imperiale împrăstiate și înfrînte pretutindeni. Generalii au fugit care-ncotro — lăsînd în urma lor un gol în istorie. Cine ar mai ține aprins focul pentru împărăție, dacă nu ne-am fi păstrat cumpătul, noi, neatinși, aici în cetatea fără ziduri?

(Se duce iar la fereastră.)

Cîteodată mă uit de sus de tot, peste măguri și visez cu ochii deschiși. Mai ales în dimineți de toamnă. Se văd atunci munții de la miazănoapte cu poienile fără prihană, în vale Mureșul și Tîrnavele, iar în față Negoiul, cu înflia zăpadă. Vorbesc munții și vorbesc apele. Își trimit povești și visează mărire. Toți mocanii și toți rumânii sunt pătrunși de-un singur duh! Răsfirați cum sunt, i-aș vrea strinși într-o singură țară, cu chingile tari, în slujba luminei și spre slava împărăției ! Mume puternice să nască viitorul!

(Intră Ajutorul.)

AJUTORUL

A sosit domnul Dragoș.

GRATZE

N-aș vrea să fiu de față. Voi face în răstimp o inspecție pe măguri.

IANCU

Poftească domnul Dragoș!

(Gratze și Ajutorul ies; intră Dragoș.)

SCENA III

IANCU, DRAGOȘ

DRAGOȘ

Sunt aici domnule Iancu!

(Îi întinde mâna.)

IANCU

Noroc, domnule Dragoș. Noroc, precum ți-e inima cu care vii.

DRAGOȘ

Dacă mi-ar fi norocul numai a zecea parte precum mi-e inima de deschisă, aș pleca mulțumit. — Ți-aduc un prieten domnule Iancu.

IANCU

A, nu veniși singur! Să-l poftim înăuntru!

DRAGOȘ

Acel prieten al dumitale sunt eu, sau, mai bine, acel prieten doarec să-ți fiu eu!

IANCU

Îți inchipui că poți fi prieten și cu mine și cu celălalt, în același ceas? Asta-i ca și cum ai vrea să te inchini soarelui la miez de noapte! Ai sosit aci, dar pe tălpi ai încă pământ de pe pustă și-n suflet un fleac de Dumnezeu unguresc!

DRAGOȘ

Oricum, domnule Iancu, stăm față în față — și desigur, dumneata îți dai seama ca și mine că întâlnirea aceasta poate să însemne o întorsătură hotărâtoare pentru lumea noastră de aici, adică pentru lumea noastră rumânească.

IANCU

Domnule Dragoș,

(îl prinde de un nasture)

nu-mi prea place haina ce-o porți. Vei spune că e croită după cea din urmă modă de la Buda, ci eu îți zic dumitale: schimb-o! — În numele acestei lumi rumânești vorbește eu. Dumneata vorbești în numele lui Koșut.

DRAGOȘ

Dar ca rumân!

IANCU

Aceasta rămîne să se vadă!

DRAGOȘ

Ții să-mi fii cu orice preț dușman, domnule Iancu?

IANCU

Eu dușmanul dumitale? Dușmanul dumitale e aici,

(arată cu degetul spre fruntea lui Dragoș)

sub fruntea aceasta!

(I-arată un scaun, s-așază.)

Poftim!

DRAGOȘ

Cîtă vreme inima bate — sîngele apă nu se face. Rumâni suntem și dumneata și eu. C-am apucat unul un drum și altul altu' — ține de soarta și dibuielile omului. Dar sîngele e de la Dumnezeu!

IANCU

Dacă sîngele e de la Dumnezeu și nu drojdie netrebnică — de ce Koșut îi pune cep și-l lasă să curgă fără omenie?

DRAGOȘ

Vreau să fiu puntea de înțelegere. Desparte-te de visuri, domnule Iancu, sau încearcă să te desparți — cel puțin pentru cîtva timp.

IANCU

Vorbești despre mine și despre visuri ca despre un oarecare și nevestă-sa. Să mă despart — cel puțin pentru cîtva timp! Pe șase luni, de pat și de masă! Ha! Ca să vedem ce-o mai fi pe urmă, adică — cum m-oi purta eu, și cum s-o purta visul! — Dar, mai înainte, să lămurim altceva, domnule Dragoș: suntem în armistițiu sau nu?

DRAGOȘ

De ce atîta neîncredere? Ne trebuie cîteodată și îndrăzneala cealaltă, a încrederii. Koșut și-a dat cuvîntul, și eu cred pe cuvînt. Nu se va încumeta nimenea să calce ordinul.

IANCU

Cuvîntul adus de altul fără semnătură nu-i cheazășie. Cuvîntul spus — nu e de piatră.

DRAGOȘ

Cuvintul nu. Dar nu sunt eu îndestulătoare garanție, eu, care mă găsesc, nu ca o simplă semnătură, ci cu viață și os, în minile voastre? Domnule Iancu, Koșut vrea pace!

IANCĂ

Pax hungarica!

DRAGOȘ

Depuneți armele și aveți pace, pace cinstită pentru oicine și amnestie!

IANCU

!(sare)

Aud? Să depunem armele? La picioarele cui? Armele se depun, după cîte știu, la picioarele unui învingător. Unde-i învingătorul? Se sfiește să se arate? Amnestie imbie Koșut? Amnestie pentru cine? După un an de lupte, în care norocul nu ni s-a strîmbat, n-a prins încă de veste acest ungur încă-pășinat că aici, în munți e un popor care luptă cu un alt popor?! Armele dușmanului se iau, în luptă dreaptă, poftescă Koșut să ni le ia! Iar amnestia poftescă Koșut s-o acorde hoților de cai de pe pustă!

DRAGOȘ

Domnule Iancu, sunteți înconjurați de toate părțile. Nu trebuie să vă mai amăgiți!

IANCU

Bine, dar atunci de ce-ai mai ostenit pînă aici? De ce nu urmași sfatul răbdării încă douăzeci și patru de ceasuri,

pină cînd voi cere eu să fiu primit în tabăra dumneavoastră? Cîndat lucru? Pe Koșut îl ard tălpile să ceară pace, și eu să depun armele?

DRAGOȘ

Dorim să ocolim o vărsare de sînge, care nu-și mai are rostul, și ar rămînea numai ca o vină înfricoșată deasupra noastră a tuturor.

IANCU

Cum îți inchipui că vom putea discuta pe acest temei? Să ia aminte berbecul profetic că nu mai departe decît acu trei luni trupele ungurești ale lui Kemeni au fost silite să se retragă în chip rușinos din cheile munților. Și aproape că nici nu se întîlniseră decît cu muieretul nostru și cu negurile. Căldarea fierbe, se va vedea pînă la urmă cine-și arde degetele. Nu le-au fost destul stropii de sînge de-atunci? Vom și face să plouă și cu găleata. A treia oară ungurii n-o să ne mai spurce zarea!

DRAGOȘ

Koșut e suflet mare. Vă dă cuvîntul că, odată pacea statornicită, veți fi întru toate deopotrivă cu toți cetățenii!

IANCU

Da, știu. Vom fi deopotrivă cu toți cetățenii. Ne vom bucura de toată libertatea — de toată libertatea de-a vorbi ungurește. Ce ceas fericit! — Munții aceștia n-au zămislit pînă azi decît aur curat și sînge necorcit. Cum se face că în dumneata singele se-nsoară cu toate păcatele, domnule Dragoș? Cum se face că singele dumitale se bucură de orice haină, de împrumut? Cînd Koșut a spus că în Ungaria Mare vor vorbi ungurește și pîetrele — s-a stîrnit un murmur între

popoare. — Numai poporul pietrelor n-a protestat. Numai pietrelor le e totuna ce limbă vorbesc, pietrelor și lui Dragoș! Pietrelor li se iartă, fiindcă sunt mute din fire. Cum rămâne însă cu dumneata?

DRAGOȘ

Eu nu mă ascund. Sint împotriva dumitale, dar fără cursă. Domnule Iancu, ceva s-a așezat de-a curmezișul în sufletul dumitale nobil, că nu mai înțelegi nici chemările, nici poruncile vremii! Deschide ferestrele, domnule Iancu!

IANCU

Pe mine nu mă tulbură, nu mă scot din țîlîni și nu mă ameteșc vorbele mari culese fără judecată din patru zări. Eu cunosc năcazurile, care se îmbulzesc peste noi, aici — pe acest petec de lume.

DRAGOȘ

Atunci de ce te dai cu împărăția și cu reacțiunea?

IANCU

Cred în noua împărăție!

DRAGOȘ

Noua împărăție! Iată o vorbă negreșit și mai mare decît toate vorbele pentru care eu mă ostenesc, citeodată biruitor, citeodată zadarnic. Noua împărăție, spre care v-ați întors fața, nu-i aceea despre care în rugăciunea noastră de toate zilele, zicem: Vie, Doamne, 'mpărăția ta! Împăratul o să te înșele, fără ca cineva să-l poată măcar osîndi. Te îmbărbătează cu toate făgăduielile, pînă are nevoie de dumneata. Pe urmă tace. Și pe urmă — uită! Uită, nu fiindcă ar fi

uităreț, ci fiindcă așa e slujba lui. Ticăloasă slujbă, domnule Iancu. Adu-ți numai aminte. De unul singur s-a pomenit ca de-o lumină între-mpărați, dar nici pe acela nu l-a ținut în picioare omenia, nici acela n-a fost destul de cinstit și destul de deprins cu cuvântul dat, ca să nu înșele pe Horia al nostru! L-a îndemnat împăratul la răscoală, pe Horia, împotriva domnilor pământului, pe urmă l-a dat fedeleș să fie tras pe roată. Cînd vîntul dă în vreascuri și în cetina brazilor, moșii mai zic și astăzi: trosnesc oasele lui Horia! Ia aminte, Avram Iancu, umbra lui Horia — stă frîntă între noi și-ascultă. Dacă ar avea trup — ar vorbi!

IANCU

(tace, apoi, vădit tulburat)

Nu, nu! Am luptat și lupt. Am crezut și cred. Împăratul e împăratul! Împăratul nu va uita! Nu va uita, fiindcă nimenea nu-și vrea sieși rău. Dacă împăratul ar uita — el ar înceta prin aceasta chiar de a mai fi împăratul!

DRAGOȘ

Domnule Iancu, te ve găsi odată în fața acelei cumplite virtuți împărătești. Te acuz că prăpădești sîngele rumânesc pentru o poartă închisă! Și-ți spun: aceasta nu se poate! Acum cînd ceasul nou bate în lume, cu clopotele libertății, aceasta nu se mai poate! Voi sunteți lunatici împărăției și robii somnului! Am venit să vă dezmeticesc! Domnule Iancu, vreau să vorbesc — moșilor!

IANCU

Suntem în fața unei table de joc sau în ajunul unei lupte? Să-mi slăbesc pozițiile numai ca să culeg laudele vrăjmașului? Îmi ceri cam mult, domnule Dragoș! Aici nu petrecem de inimă rea ca la circiumă, ci stăm cu inima strînsă în pragul

încercării. Intrăm în ea cu puterile pe care ni le-au hărăzit
soarta și împrejurările!

*(Se gîndește, ia pentru o clipă fluierul din Țrțu, și-și exprimă nehotărrea
în cîteva tonuri de fluier.)*

DRAGOȘ

Fluierul acesta l-au auzit destul moșii, dă-mi voie să le
cînt și eu o dată din fluierul lui Koșut!

IANCU

(Nu răspunde.)

DRAGOȘ

Domnule Iancu, de ce nu răspunzi? E poporul cu dum-
neata sau nu? Dacă e cu dumneata, de ce te temi?

IANCU

Trebuie să recunosc că ești foarte întreprinzător. Abia
plecat de la Koșut, ai și sosit aici. Abia sosit, ai și hotărît.
Vrei, așadar, să miști clopetele și inimile împotriva mea?
Pe drumul acesta trebuie să fii cu oarecare băgare de seamă.
E cam primejdios.

DRAGOȘ

Am cugetul curat.

IANCU

Domnule Dragoș, te întreb încă o dată: suntem în ar-
misticiu sau nu suntem? Ai cuvîntul lui Koșut?

DRAGOȘ

Înțeleg să fiu bănuț că vreau să fac pe calul troian în cetate, dar nu mă vei crede așa de bicisnic și de negîndit să vreau să fac pe măgarul troian în cetate! Fac eu așa tristă figură? Nu sunt în mîinile voastre?

IANCU

Domnule Dragoș, sunt gata să fac ce nu se cade, și ce n-ar face nici un alt căpitan. Îți dau prilejul să vorbești împotriva mea, norodului.

(Iese în ușă.)

Ioane!

AJUTORUL

(intrînd)

Trăiți, domnule prefect!

IANCU

Doi cai!

AJUTORUL

Sunt zece în curtea!

IANCU

Bun.

(Ajutorul iese, intră Popa Păcală.)

SCENA IV

IANCU, DRAGOȘ, POPA PĂCALĂ

POPA PĂCALĂ

Tată Iancule, n-am văzut pe nici un Dragoș. Poate s-a răzgîndit și nu mai vine. Sau poate văzîndu-mă s-a-ntors de teamă să nu-i fiu de nenoroc. Mă întreb însă dacă voia cu adevărat să vie, că n-o fi el cu mintea de totului tot luată de vîlve ori de rusalii.

DRAGOȘ

Părinte, mă cheamă Ion Dragoș.

POPA PĂCALĂ

Și nu ți-e neplăcut că te cheamă Ion Dragoș? Mie mi-ar fi foarte neplăcut să mă cheme Ion Dragoș?

IANCU

Domnul Dragoș va vorbi astăzi poporului. După-amiazi e mare adunare la Cîmpeni.

DRAGOȘ

Îți mulțumesc, domnule Iancu. Ne despart drumurile, dar îmi scot pălăria pînă la pămînt în fața cavalerului!

(Către Popa Păcală.)

Unde ai învățat teologia părinte? Patru semestre în codru și două la diavoli? Eu știu că popilor nu li se cuvine să pună mîna pe armă!

POPA PĂCALĂ

Asta a fost cindva, acu s-au pornit alte canoane. Acu suflă vîntul din patru părți, și ni s-a ales vlădică nou, care se cheamă Avram Iancu. Vlădică al plaiurilor și gorunilor.

DRAGOȘ

(către Iancu)

Voi arăta norodului care sunt vrerile lui Koșut, capul statului și al patriei noastre. Nu se poate ca rumânii să nu se bucure că s-a ivit un om pe pămînt, un om care să ne scoată pe toți din tenebre!

POPA PĂCALĂ

(Se întoarce cu fața către perete.)

IANCU

De ce te-ntoreci părinte?

POPA PĂCALĂ

Cînd este un mort în casă, se-ntorc oglinzile cu fața către perete. Așa-i obiceiul.

DRAGOȘ

Nu se poate ca rumânii să nu înțeleagă că nu este nici o pricină de luptă împotriva ungarilor, frații noștri magieși de totdeauna. Nu sunt eu rumân? Și n-am ajuns cu toate acestea deputat în dieta de la Peșta? M-a împiedicat oare graiul și chipul s-ajung ce-am ajuns?

(Către Iancu.)

Nu mă indoiesc că și dumneata vei purta în curînd, cu aceeași mîndrie, același titlu în același parlament al libertății. Deodată cu titlul, ți se acordă și dreptul la o stemă familiară!

IANCU

Eu — în parlament la Pesta? — Niciodată!! — Cît privește — stemele — noi moții avem toți una singură: ciubărul pe cîmp verde. Și ciubărul e destul de larg ca să-ncapă căpătinile tuturor rătăciților din țara democrației cu steme! — Mergem domnule Dragoș? O luăm peste muchi. În două ceasuri suntem acolo.

(Către Popa Păcală.)

Părinte, spune, te rog, locotenentului Gratze, c-am plecat cu domnul Dragoș la Cîmpeni, la tocmit de oameni. Spre scăpătatul soarelui mă întorc. Să-și potolească pușcașii. Cîtă vreme domnul Dragoș e între noi, avem armistițiu. Să ne bucurăm, că nu știm ce aduce celălalt ceas.

POPA PĂCALĂ

(întoarce numai puțin capul)

Să ne bucurăm, tată Iancule,

(Iancu și Dragoș pleacă.)

TABLOUL II

Casă la Cîmpeni. Odaie simplă, și alături, despărțiți de zid, un pridvor înalt cu colonne de lemn. În fața pridvorului, norod adunat; se văd numai capetele, peste un gard. Ușa între odaie și pridvor. În odaie, Iancu și Gratze ascultă, prin ușa întredeschisă, la Dragoș, care, din pridvor, vorbește norodului. După-amiază de vară.

SCENA I

DRAGOȘ, IANCU, GRATZE, norod

DRAGOȘ

(vorbește poporului, își șterge fruntea de sudoare)

Buciumeni! Eu v-am vorbit. Nu știu pentru cine vă veți hotărî! Dar atita știu: stau în fața voastră ca un rumân cu inima curată!

(Bea apă dintr-un pahar.)

IANCU

Iar își laudă găvanul inimei! Curat și luminat — ca argintul strecurat!

GRATZE

Pesemne prin partea ceea îl îneacă golul. Mă aștept în fiecare clipă să văd sărind un moț, să-i smulgă masca de pe obraz, să-i răcorească puțin oratoria!

DRAGOȘ

Iubit popor, eu m-am ridicat din prostime. Fiu de țăran sunt și eu, fiu de rumân, iar astăzi deputat la Peșta.

UNUL

(din norod)

Plodul lui Koșut!

DRAGOȘ

Minciuni și zvonuri, zvonuri și minciuni umblă multe printre voi despre acel Koșut Laios, dar cine-l clatină? Mîntea lui strălucește, ca o lumină în veac. Că el s-ar lăcomi

zice-se, la sărăcia noastră. Că el vrea, vezi Doamne, nimicirea noastră și să ne strivească sub pîntenii! Vedeți dumneavoastră, e nespus de ușor să scornești ocări chiar și pe seama stelelor, dar eu vin de la Koșut, cu care nu o dată am stat la un ulcior de tokai, și pe care nu-l știu numai din auzite. El m-a făcut deputat la Peșta, căci așa înțelege el să facă dreptate pentru toți, și să ridice pe cei de jos. Iubit popor, eu cred că în limba îngerilor Koșut înseamnă libertate! Koșut e mîntuirea noastră. Să strigăm cu toții: trăiască Koșut! *(Strigătul răsună în gol. Tăcere. Dar Dragoș nu-și pierde cumpătul.)*

Moți și Buciumeni! Împăratul vă e nădejdea? Dar împăratul nici măcar nu-i om născut din muiere, ci om făcut! Făcut din cîrpe și cu rotițe de ceasornic pe dinăuntru, ca să se miște și să vorbească ca păpușile de la panoramă! Împăratul făgăduiește la năcaz și uită cînd e la bine, fiindcă așa e el făcut — să făgăduiască și să uite. Altceva nici nu are de lucru!

UNUL

(din norod)

Batjocura aiasta n-o suferim!

NORODUL

Trăiască împăratul!

DRAGOȘ

Voi sunteți așa cum sunteți. Oameni de suflet, chiar și atunci cînd sunteți în rătăcire. — Oameni buni, oameni de suflet — și nici nu s-ar putea altfel! Păcatul e numai că prea vă credeți orbește în căpeteniile ridicate de valul întîmplărilor! Că aceia vă tot suflă la ureche nădejdi fără temei. Ei sunt nemernicii, cei care vă tot poartă cu povești despre noua împărăție și minunile ei!

(Bea apă.)

IANCU

(*liniștit către Gratze*)

Cred că se schimbă vremea. Mă cam doare fluierul picio-
rului. Aseară a fost lună gulerată!

DRAGOȘ

Sunt trimis de la Buda să vă aduc vestea cea mai bună.
O veste de aur pentru toată suflarea de față.

UNUL

Ne așteaptă raiul unguresc pe pământ și-o să fie cu mare
tămbălău. Poftim domnilor, intrați! Cu sirg, să ru rămî-
neți pe dinafară, că se închid porțile!

DRAGOȘ

Vă veți bucura de-acu de-aceleași drepturi ca și grofii!

UNUL

De-acu copiii noștri o să-și sufle preacuratul nas numai
în năframă!

ALTUL

C-a fi bine așa! Că pînă acu am fost egali cu grofii numai
unde ne infățișam în pielea goală, la recrutare și în fața lui
Dumnezeu!

DRAGOȘ

S-au pures alte vremuri.

UNUL

Numai de n-ar trebui să ne schimbăm și legea și limba, cum își schimbă grofii cămășile!

DRAGOȘ

Nerozie și zvon ticălos! Limba? Cine să ne-o ia? Iar dacă ar fi să ne-o ia — să stăm drept și să judecăm tot așa — din parte-mi, nu pricep ce-am pierde! Oamenii buni, sunteți voi creștini?

NORODUL

Suntem! Rumâni și creștini!

DRAGOȘ

Atunci, să ne-nțelegem oleacă. Dacă sunteți creștini, trebuie să vă purtați precum creștinii, nu se cade numai s-o spuneți așa din lene și din învăț. E prea adevărat că de la popii voștri nu prea aveți multe de prins! Că ei s-au păginit de-a binele! Altfel n-ar pune mina pe armă. Popii voștri și-ascut coasele de muchea bisericilor! Cum v-ar mai putea sluji drept pildă? — Moți și rumâni, imi spuserăți că sunteți creștini, vă aduceți atunci de bună seamă aminte și de întimplarea că Dumnezeu a incurcat limbile în Babilon — ca pedeapsă și blestem pentru trufia omenească! Nu înseamnă oare întimplarea aceea — că limba adevărată a fost uitată? Limba adevărată nimenea n-o mai știe, iar toate limbile vorbite astăzi de noroade sunt din blestem! Așa fiind și dacă toate limbile sunt din blestem, nu e totuna ce limbă vorbești? Nerod lucru și prea păcătos să-ți faci fală și trufie din ceea ce blestemul lui Dumnezeu! Creștinilor adevărați le e totuna ce limbă vorbesc, cîtă vreme sfînta limbă de la începutul începuturilor și așa a fost uitată lingă turnul de veșnică spaimă și pomenire!

UNUL

(se cățără de parmalicul pridvorului, se ține câteva clipe chiar în fașa lui Dragoș, se zgâlțiește ca un drac)

Te-ai strîmbat la noi — uite așa — hi! Dragoș, zis Ini-mă Putredă, te-ai îndurat mă rog să vii între noi să ne înveți învățătura despre blestemul graiului! Învățătura e înaltă ca turnul despre care te-ai rostît. Cum s-o ajungem și s-o pricepem? Dascăli ți-au fost tîrfele de la Buda!

(Norodul rîde.)

ALTUL

Fie blestem limba noastră, noi ne închinăm blestemului! Sunt în lume și blesteme sfinte! Nu e sfîntă munca și truda în sudoarea feții, nu e sfînt chinul facerii la mume? Și toate aștea nu sunt oare din blestem?!

UNUL

Sfîntă e limba, sfîntă e limba, sfîntă!

NORODUL

Trăiască împăratul! Trăiască Iancul!

DRAGOȘ

Voi sunteți Buciumeni tari de urechi și încăpățînați. Vă merge vestea din vremi. Mă duc să vorbesc dincolo, pe cealaltă tribună, Albăcenilor. Aceia sunt mai înțelegători și s-or îndupleca!

(Se opintește încă o dată.)

Buciumeni, pentru cea din urmă oară: depuneți armele și dobîndiți în schimb tot ce inima dorește!

UNUL

Ieftin e raiul unguresc! O să dea griul pe cîmp cu spicu
cît vrabia, cu paiul cît trestia!

ALTUL

Raiul lui Koșut! Cine-l cumpără? Cel mai ieftin rai
*(Dragoș a coborît pe treptele din fund, în mulțime; dispare, s-aud
glasuri.)*

Loc, loc! Să treacă isonarul lui Koșut, domnul deputat
de Peșta!

UNUL

Își laudă marfa ca jidovul la iarmaroc.
(Risete în norod. Norodul se împrășteie vorbind, apoi nu se mai vede.)

SCENA II

IANCU, GRATZE

IANCU

Simpatic om Dragoș. Păcat numai că nu prinde, fiind
cam spin și rujan.

GRATZE

Necuratul, dac-ar avea chipul lui Dragoș, aș zice că e
aproape mai frumos decît mă așteptam!

IANCU

I-am dat prilejul să se pătrunză de credința motilor și
motilor prilejul să vază un popindău denaturat. A fost cu
ciștig și de o parte și de alta!

*(S-aude ca un murmur vag glasul lui Dragoș, care vorbește de pe altă
tribună invizibilă.)*

Mai sunt vreo cinci tribune. Cuvîntul său e molipsitor
nevoie mare. Dacă-și va înmulți cu cinci izbînda, naiba va
pleca tot numai cu sine însuși în brațe! Ha! Mare vrăjitor.
A muls lapte din inima carului.

(Erji apare cu capul în fereastra din stînga.)

SCENA III

IANCU, GRATZE, ERJI

ERJI

Domnule Iancu, măria ta!

IANCU

Erji? Ce vînt te-aduse? Nu poți pe ușă — ca oamenii?

ERJI

Dumneata ieși pe ferestrele fetelor, de ce n-aș putea și
eu, să intru tot pe fereastră? Pe din față mă văd oamenii.

IANCU

(o ajută)

Îmi întorci vizita, Bôji? M-așteptam să fii mai dreaptă
la cîntar, să mi-o întorci noaptea!

(Erji sare înăuntru.)

Sau vrei să-ți plătesc vinu'?

ERJI

Iac-am venit!

IANCU

Mă bucur Erji.

ERJI

Da' acu măria ta, domnule Iancu, mi-e cam rușine să
ridic capu'!

IANCU

Rușine? De ce?

ERJI

(arată spre Gratzel)

Cine e domnu'?

IANCU

Un prieten. Nu trebuie să te sfiești. — Uite domnule
locotenent: Erji! — Ar putea să fie piersică, din greșeală a
fost botezată Erji.

ERJI

De la Abrud.

GRATZE

(dă din cap surzind)

Trebuie să te-mpaci că stai aici, Erji, n-am pe unde
să ies.

ERJI

Că nu mi-e de asta.

IANCU

Vin la noi din cealaltă tabără și alte chipuri. Asta răscumpără pe al lui Dragoș. — Darice e, Erji? De ce așa mohorel, mohorel? Ți-au scos circiuma la licitație? Sau ești mihnită fiindcă... A, înțeleg — zi tot fată mare?

ERJI

Acu mă pot și jura că nu mai sunt!

IANCU

Jură Erji!

ERJI

M-am măritat!

IANCU

Văd. Te-ai mai împlinit puțin în șolduri.

ERJI

(*se pipăie*)

Nu știu — poate. Da' nu-i din pricina ceea. Asta vine cu vremea.

IANCU

Numai luna se rotunjește — așa de tot fără pricină, Erji. La fete e totdeauna din oarecare pricină.

(*O prinde de bărbie.*)

Va să zică te-ai măritat. — Știi că-mi pare rău? —
Cu cine?

ERJI

Cu moartea!

IANCU

Nu stîrnești deloc îngrijorare cu bujorii tăi. Dar asta
cu tile; — cu cine spuseși?

ERJI

Cu moartea măriei tale — să fie cu iertare!

IANCU

S-ar face atunci că eu rămîn neînsurat, și nu mai mor
niciodată!

ERJI

Nu, măria ta, dumneata nu! Dar de m-or prinde ungu-
rii — s-a sfîrșit — mor eu!

IANCU

Care va să zică te-ai strîcat cu rubedeniile. Și de ce anume?

ERJI

Mi-e rușine să ridic capu'.

IANCU

Fericit bărbatul pe care-l vei plăcea, Erji. Tinăra ești,
harnică ești, de ocară lumii încă nu te-ai făcut și nici ciupită!

de vărsat nu-ești. Nu știu de ce ți-ar fi rușine să ridici capu'!
Dacă vrei, îți țin și oglinda!

ERJI

Măria ta, vin unguri!

IANCU

(tresare, dar se stăpânește)

A, da. Și dintr-acolo vine că ți-e rușine?

ERJI

Dintr-acolo. Că e cu vicleșug și nu se cade să spui: e pace! — ca să ataci pe la spate. Hatvani a cuprins Abrudul. Să fi tot fost ceasul unu cînd mi-a intrat în ogradă roata de călărași, cu roiul de muște spurcate după ei.

GRATZE

(sare)

Nu minți, Erji?

ERJI

Dumneata sări cu vorba — și eu vă întreb ce vorbă-i asta?

GRATZE

Prin roiul de muște îl văd pe Dragoș. Ne-a tras neîmplinitul în cursă. Hatvani a pătruns cu trupele pînă-n piața Abrudului, cu caii pînă-n biserici, și cu nerușinarea și mai departe, iar noi stăm aici să ascultăm cum se catehizează Dragoș!

IANCU

(apăsât și stăpinit către Gratze)

Stai locului!

(Prinde pe Erji de bărbie.)

Erji, tu ești fată cumsecade, și întrucât se poate spun despre o fată — o fată cu mintea întreagă! Gindește-te bine și cîntărește-ți vorbele! Nu ți s-a năzărit? Nici n-ai visat? Și nici nu te ieși după vorbe aduse de vînt?

ERJI

N-am visat.

IANCU

Dar cum ai putut să treci dincoace de linie?

ERJI

Așa pe furiș, și prin vama cucului.

GRATZE

Painjenul și-a țesut bine rețeaua. — Nu-i timp de pierdut! Să azvirlim poporului vesteală!

IANCU

(holărit)

Stai locului!

GRATZE

Dragos, măscăriciul, înghite cuțite și scoate flăcări pe nas, iar oamenii cască gura la el, în loc să se îndemne toți pe crește și măguri!

IANCU

A nu se mișea, zic!

GRĂTZE

Nu-ți dai seama, Iancule!

IANCU

Norodul l-ar sfîșia! Nu o veste, nu un cuvînt, un semn ar ajunge! Dragoș vorbește mulțimei cu încuviințarea mea!

GRATZE

N-a fost poftit, ci el a dorit! Și după cum s-arată, totul a fost o cursă!

IANCU

O cursă — da. Dar din partea cui? A lui Dragoș, a lui Koșut? O cursă! O cursă în care în rîndul întîi eu nu trebuia să cad. Nu trebuia să mă-ndulcesc. De unde știm că Dragoș e cu adevărat vinovat? S-a căznit și el, cum a putut — a fost poate de bună-credință. Să-l las pradă furiei după ce i-am spus: haide, vorbește!?

GRATZE

Ai mai văzut sofiști de bună-credință? Nu, pe Dragoș l-am pătruns în întregime!

IANCU

Eu nu.

GRATZE

Ăsta-i Iancu! Iancu despre care se spune că e mai repede la fapte, decît alții la hotărîri.

IANCU

Erji, să nădăjduim că ai salvat cu vestea ta un trădător trădat! Erji, tu ești fată drăguță, rămii aci, că altfel cine știe? — Ungurii n-o să-ți țină oglinda să te vezi cit ești de frumoasă! — Gratze mergi, ia pe Dragoș de pe tribună, pleacă, ascunde-l! Pe urmă vom vedea!

(Se aude un tulnic de alarmă.)

Tulnicul de pe măguri. Tulnicul de alarmă! Nu dorm moșii! Erji, auzi? Tu ții la Iancu, dar nici moșii nu sunt robii somnului!

(Alt tulnic, pe urmă altele.)

UN GLAS

Vin ungurii!

(Tipete în mulțime: „Vin ungurii!” Norodul apare la pridvor: „Iancule, Iancule“.)

GRATZE

(Iese.)

SCENA IV

IANCU, ERJI, norod

GLAS

Trădătorul, Dragoș-trădătorul!

(Urlete, tipete.)

NORODUL

Vin ungurii!

GLAS

Moarte trădătorului! Moarte! Moarte!

(Un nou val de urlete.)

IANCU

(iese în pridvor)

Buciumeni, grăbiți pe măguri! Închideți cheile munților! — Cîmpeni, la deal, pe creste! Să infrîngem încă o dată dușmanul.

GLAS

L-au omorît pe Dragoș!

GRATZE

(vine spre Iancu)

A fost prea tîrziu!

IANCU

Dragoș? Ucis?

(Norodul din față tace.)

Nu voi l-ați omorît! Ci Koșut! Ca să ne întindă o cursă, Koșut a trădat pe trădător. Pesemne n-a prea ținut la această pospăială de prietenie!

(Toți cei care se văd, Iancu și Gratze pleacă, dispar. Se aude tumult, goană, ropot și, tot mai departe, strigătul: „Vin ungurii!”)

SCENA V

ERJI

(*singură în odaie*)

De cite ori stă să dea norocul peste mine începe războiul.

TABLOUL III

Vîrf de măgură. Stînci. Locul de observație al lui Iancu. Iancu cu carabina în mînă se uită cînd în vale, cînd spre celelalte măguri. Gratze urmărește cu ocheanul luptele. Trei ajutoare: Ion, Gheorghe și Petre, stau întinși, nemișcați, cu puștile țintă în vale. Se aud vag, dar necurmat, pocnete de pușcă în depărtare, rar cite un tun.

SCENA I

IANCU, GRATZE, TREI AJUTOARE, VESTITORI; *vestitorii vin, se duc.*

ÎNȚIUL VESTITOR

(*vine din stînga*)

Căpitane, domnule prefect, batalionul unguresc vîrit cu botul porcesc în Zlatna a luat-o spre miazănoapte și bate spre curmătură!

IANCU

Nu e bună vestea, dar nici cea mai rea nu e.

ALT VESTITOR

(vine din dreapta)

Domnule Iancu. Au ajuns la vadul Arieşului călăraşii
lui Hatvani Faţă-lătî!

IANCU

Şi nu s-a umflat pîrîul lui Sfarmă-Piatră — după po-
runcă?

VESTITORUL

S-a umflat măria ta, parcă ar vrea riul să nască alt riul.
Dar l-au trecut. Pe urmă l-au trecut înapoi. Şi-acu stau
ungurii la cumpănă: să-l mai treacă o dată, să nu-l mai
treacă.

IANCU

Alte veşti?

VESTITORUL

Ciocănitorele numără zilele de cînd luptăm, şi se mută
dincolo de Mureş.

IANCU

Înţeleg. Sunteţi osteniţi.

AL TREILEA VESTITOR

(vine de după stinci)

Măria ta, pe ungurii porniţi spre Roşia i-am tăiat în
două c-o jumătate de munte. S-a zăpăcit cumplit rîmă tă-
iată, şi se mira fiecare parte unde-a rămas jumătatea cea-
laltă!

- IANCU
(*către vestitori*)

Lanțul trebuie sfărmat! Acu lovitură după lovitură, repezi și scurte, din stînga și din dreapta, pe cît se poate din laturi și pe neașteptate! Deseară aprindem ruguri pe măguri, să rămînă de pomină săptămînile de foc!

AL TREILEA VESTITOR

Măria ta, de voi cădea cînd trec — să mi se puie...

(*Se ineacă.*)

IANCU

Ce e?

AL TREILEA

Mă arde gitlejul, măria ta. C-am trecut prin prisaca fadului. Mi s-a oprit un plumb subt coaste. Să mi se puie — măria ta — sicriul pe-un taur — întins și legat — între coarne,

(*slăbește din genunchi*)

Să intru așa — măria ta — în progadie. — Moartea s-a făcut harnică de tot.

(*Cade.*)

IANCU

Da, s-a făcut harnică slujnica asta nemernică! Slujnica vieții. E o jale. Și nu-i timp de jale!

(*Acopere mortul cu o manta; ceilalți doi vestitori pleacă.*)

SCENA II

IANCU, GRATZE, CELE TREI AJUTOARE

GRATZE

(se apropie de Iancu)

Domnule Iancu...

IANCU

(se uită lung unul la altul)

De cite nopți nu mai dormim?

GRATZE

Aprigă mișcare pe cealaltă coamă. Viermuiesc în vale
honvezii și husarii. Parcă s-a aprins în ei fierea pământului.

IANCU

(lovește cu patul carabinei în pământ)

Alte vești mai bune nu vin? — Pină deseară s-alege,
într-un fel sau altul. Pe urmă avem răgaz de odihnă, o noapte
— dacă e bine, o veșnicie — dacă e rău!

GRATZE

Oboseala e așa de mare că cere răscumpărare lungă. Ne
uităm cu jind la veșnicie.

IANCU

Sus capul, să vezi că-i răz bim, și la noapte mi-i spune
că n-ai chef de dormit!

(Se uită cu ocheanul.)

Uite, îi vezi? Colo subț pădure, în runcul de vale, se ivesc fără grijă — dumnealor. Acolo intrăm în ei și le dăm lovitura. Acolo în pădure, ascunși în scoarța goranilor, stă la pîndă popa Groza cu voiniciei lui!

(Cere întîiul ajutor.)

Măi Ioane, tu știi cine-i muma rumânilor?

AJUTORUL

(se ridică, vine în fața lui Iancu)

Muma-pădurii, măria ta!

IANCU

Muma-pădurii, Ioane! Sfînta cu zbîrcituri și cu noduri ca saloia bătrînă. Să nu mai înjuri niciodată de Muma-pădurii, că-i iei numele în deșert — ai înțeles, Ioane? Că de la Muma-pădurii, paznica lemnului, sfînta ciuberelor, norocul moșilor, de la ea avem noi tot ce avem: eu fluierul, voi cetina și frunza verde, iar noi împreună — toate biruințele! Așa, Ioane, și acu în numele sfîntei, fă șapte sărituri pînă-n pădurea de-alături, unde-î vedea pe popa Groza. Spune-i că Hatvani se încearcă la cheia lui! Să dea popa năvală asupra ungurului, și cînd s-a zăpăci ungurul, ca un berbec lovit între coarne cu dosul săcurii, să-i mai dea una cu toată puterea!

AJUTORUL

Intrăm în ei, măria ta. Să ridă de ei toate pupezele din cîmpie.

(Vrea să înjure, își astupă gură.)

Muma-pădurii! Îi facem chisăliță!

GRATZE.

Și-i dregem cu smintină.

IANCU

Să se întindă miasma lor pînă unde s-a zămislit ura
împotriva noastră!

*(Ajutorul Ion pleacă sărind; de după stînci apare un moș cu doi soli
unguri, cu stegulețe albe în otrul baionetelor.)*

SCENA III.

IANCU, GRATZE, CELE DOUĂ AJUTOARE, MOȘUL, DOI
SOLI UNGURI

MOȘUL

Măria ta, ungurașii aiștia au răzbit cu steag alb pînă în
rindurile noastre, dinspre miazăzi. Solie de la Hatvani.

IANCU

Ascult!

ÎNȚIUL SOL

Domnule Iancu, generalul Hatvani învingător pretu-
tindeni...

IANCU

De un an și mai bine tot de „învingători pretutindeni”
aud. Precum vedeți însă, Iancu tot mai trăiește! Ficiori, eu
nu sunt Koșut, lumina cerului pe pămînt! Dacă lui Hatvani
îi dă mina, să vă trimeată cu vestea aceasta îmbucurătoare
la Koșut, nu la Iancu! Ați greșit poteca!

AL DOILEA SOL

Generalul Hatvani vă dă prilejul cel mai de pe urmă pentru o pace cinstită!

IANCU

Mă ia Hatvani cu binele! Și dracu s-a prefăcut o dată într-o biserică, pentru ca să nu fie trăsnet! Coborîți vă rog steagurile albe! Albul e pentru Hatvani culoare cu vicleșug. După semnele albe el vrea să iscodească unde mă găsesc. Spuneți-i că am învățat ceva acu trei zile de la Dragoș.

(Le smulge steagurile albe și le aruncă în noroi.)

Oricît de ușuratici am fi, nu cădem a doua oară în cursă!

ÎNTHIUL SOL

Hatvani vă propune o pace pentru nimenea rușinoasă!

IANCU

Iar condițiile, încă o dată și încă o dată, să depunem armele — nu-i așa?

AL DOILEA SOL

Numai atît cere generalul Hatvani.

IANCU

Hatvani e foarte generos. Cum? Numai atît? Dacă nu mă înșel, atîta cerea și prin Dragoș, înainte de încercarea puterilor.

ÎNTHIUL SOL

Domniule Iancu, să ne dați pe Dragoș!

IANCU

A-ha, asta-i a doua condiție.

ÎNȚIUL SOL

A doua!

IANCU

Ați venit să oferiți pace, sau ați venit numai să-l luați pe Dragoș?

ÎNȚIUL SOL

Dacă nu voiți pacea, dați-ne cel puțin pe Dragoș.

IANCU

Cît de grijuliu se făcu dintr-o dată generalul Față-lată. Aș avea aproape poftă să înroșesc în locul lui. Băieți, avem mărturie că Dragoș ne-a fost oaspe în vreme de armistițiu — și că s-a întors înainte de a se încheia armistițiul. Ne miră mult, foarte mult, că încă n-a ajuns în tabăra dumneavoastră. Sau pe Hatvani îl trudesce oarecari muștrări de cuget? Vedeți, ne e foarte greu să ajungem cu ochii în toate văile, dar dacă s-ar fi întimplat ca Dragoș să nu fi găsit încă drumul înapoi, ne vom îngriji noi să i-l arătăm. Poate a rătăcit puținel și printre păstrăvi în ape tulburi, pe celălalt tărîm. Știți, avem și noi păstrăvi aici, în Munții Apuseni, dar sunt cam pătați cu singe. Cînd plecați, vă dau cîtiva în urzici, să-i duceți plocon lui Koșut. Păstrăvi de la Iancu, domnule Koșut! Pătați cu singele lui Dragoș, dar nu din vină lui Iancu!

(Cei doi soli se descoperă.)

Vă dau voie să vă acoperiți iarăși!

SOLII

*(Se uită nedumeriți unul la altul, s-acoferă. Impușcăturile se înțeleg
dintr-o dată, în care s-aude zvon prelung de luptă.)*

IANCU

Auziți? Țsta-i popa Groza!

ÎNȚIUL SOL

Nu! Țștia-s ungurii, care dau asaltul!

AL DOILEA SOL

Koșut ingenunchează acum pe pustă!

ÎNȚIUL SOL

Mine va ingenunchea pe pământul lărgit al țării!

IANCU

Asta e. Pe pământul lărgit, că niciodată pământul, ce-l
aveți, nu vă e destul. Voiți tot mai mult! Tot mai mult!

AL DOILEA SOL

Domnule Iancu — noi murim pentru un gind.

IANCU

Gind de pustă — fără hotar! Gindul nu vă este casă.
Noi murim pentru casă! Eu ingenunchez de un an aici,
lingă Arieș sub furtună!

(Un tun s-aude.)

Tunul de pe Măgura motului!

AL DOILEA SOL

Tunul de lingă pod, îl cunosc după tusă!

IANCU

Iureşul moşilor!

ÎNȚIUL SOL

Puşcaşii lui Hatvani!

GRATZE

(se uită cu ocheanul printre stînci în vale)

Popa Groza îi pipăie la coaste!

IANCU

*(ridică din noroi cele două steguleţe, se duce la Întîiul sol, îi ia baioneta
îi dă steguleţul)*

Intr-acolo, spre miazănoapte, duce drumul la Cîmpeni.
În piaţa de la Cîmpeni găseşti capul lui Dragoş. Inveleşte-l
în cirpa asta!

(Se duce la Al doilea sol, îi ia baioneta, îi dă steguleţul alb.)

Colo în vale, spre miazăzi, va cădea norocul generalului
Hatvani. Inveleşte-i norocul în cirpa asta. Duceţi împreună
lui Koşut capul lui Dragoş şi norocul lui Hatvani şi spu-
neţi-i că Iancu e născut sub zodia gemenilor. Vitejiei, Iancu
îi pune în faţă de două ori vitejia, fiecărui omor de două
ori omorul, iar pusteii sălbatice îi opunem fapta şi cîntecul
singelui!

ÎNȚIUL SOL

(Pornește ca un lunatic spre miazănoapte.)

AL DOILEA SOL

(pleacă spre miazăzi, urmat de moș)

Nu, nu, niciodată!

(De acum zvonul din vale crește în valuri.)

SCENA IV

IANCU, GRATZE, CELE DOUĂ AJUTOARE

IANCU

(Ascultă, urmărește lupta după zvonuri și delunături.)

GRATZE

(se întinde pe stincă, se uită cu oceanul)

Popa Groza cu cleștele de rudașcă! Acu-i zdrobim!
Acu-i măcinăm! Nu mai scapă nici unul!

(Din tumultul din vale parcă se deslușește strigătul: „Împăratul! Împăratul! Iancu! Iancu!”)

IANCU

(vrea să se uite prin ocean)

Ha, un glonte mi-a sfărîmat oceanul!

(S-apropie de Gratz.)

Biruire încă o dată prin noi împăratul? — Dă-mi oceanul!

GRATZE
(*Nemișcat.*)

IANCU

N-auzi, Gratze?

GRATZE
(*Nu se întoarce, pare a se uita prin ocean.*)

IANCU
(*s-apleacă, l-atinge, Gratze nu măi mișcă*)
Gratze!

(*Îl scutur.*)

Mort?

(*Se întoarce spre cele două ajutoare, Petre și Gheorghe, care tot timpul au stat înținși cu puștile spre vale gata de tragere.*)

Petre — Gheorghe! Gratze-i lovit în frunte.

(*Cele două ajutoare nu se mișcă.*)

Gheorghe și tu? Mort?

(*Trece de la unul la celălalt; i-atinge.*)

Petre și tu — mort? — Se uită morții prin oceane? Stau morții gata de tragere?

(*În vale se face puțină liniște, apoi chiote.*)

Ascultă Gratze, încă un iureș în vale! Încă unul! Gratze strigă și tu, strigă și tu! — Să se uște de vînt cel ce a poftit vînt! Să piară de foc cel ce s-a dedat focului! Să se prăbușească de fier cel ce slujește fierului! Gratze, săptămîni de foc veniră peste noi, dar nu pe noi ne ceartă clopotele!

(*Spre Gheorghe.*)

Gheorghe, nu noi am dorit să se întunece cerul și să se frăminte noroadale. Nu noi am dorit să cadă la pământ făptura omului, nici să muște muntele de durere! Nu noi am dorit să plutească morții pe pământ! Nu noi am dorit!

(Spre Petre.)

Petre, săraci, noi n-am rîvnit la belșugul celuiilalt. Flămînzi, noi n-am rîvnit la pînea aproapei! Noi ne apărăm numai ograda și sufletul și graiul și oasele și vecernia și utrenia și pe mumă pămîntului!

(Ascultă tulburat.)

Încă un pocnet! Încă unul și încă unul! Te sărut, Gratze, cu gura și cu inima. Pe frunte și pe mîni. Gheorghe, unde ești? Petre, unde-ai rămas? Deschide, Doamne, noua împărăție, curată ca floarea dimineții, nepieritoare ca sămînța vieții!

(Face un pas, din vale se aud chiote de biruință.)

Află tată, acolo unde ești, în Vidra de Sus, că ne-am sporit sufletul c-o nouă biruință!

FAZA A TREIA

TABLoul I

Trei ani mai tîrziu. În Vidra de Sus. Casa părintească a lui Iancu. O odaie. La masă Iancu, îmbătrînit prea de vreme, slăbit și ars de-un foc lăuntric; în fața lui, tata lui Iancu, un moș.

SCENA I

IANCU, TATA LUI IANCU

IANCU

Trebuie să mai încerc și asta. Să vindem ce mai avem, să vindem casa!

TATA

Degeaba dragu' tatii. Cine a cules foloasele? Și cine po-noasele ? Știi — umbla într-o zi, mai ieri-alaltăieri, noroc pe uliță. Căuta numărul unei case. I-am zis: poftim, măriata, intră! — Și-atunci s-a spart ca o bășică de săpun. Aia era norocu' nostru!

IANCU

Nu, tată, nu pot să fiu înșelat. Că dac-aș fi, ce rost a avut totul? Învinge pe pământ zodia dobitocului din coteț? Se ridică, tată, morții împotriva mea — și eu am luptat cu ungurii și i-am zdrobit, dar cu morții cine să lupte?! Împăratul întârzie, nu se poate să mă înșele. În ce lume strîmbă, scrîntită și scîlciată trăim, dacă împăratul înșală?

TATA

Dac-aș găsi numai cea mai mică sămînță de nădejde, aș zice: treacă-meargă. Unde s-au dus atîtea....

IANCU

Să vindem casa, tată. Dacă nu încerc și asta mi se pare că m-aș îneca la mal. Că eu știu — că suntem aproape de mal.

TATA

Așa ai crezut totdeauna și pentru aiest mal ți-ai jertfit tinerețea și sufletul. Prin cine a biruit împăratul pe unguri? Prin tine! Aiasta rămîne. Aiasta nu se poate tăgădui. Chiar dacă împăratul tace, amu, chiar dacă ne-a dat uitării. Aiasta stă că prin tine, băiatul de la Vidra, împăratul și-a mintuit tronul. Făgăduieli am dobindit cu mare belșug, așteptăm de trei ani împlinirea. Dar parcă n-am fi fost niciodată. Cu ungurii s-a împăcat și i-a așezat în drepturile lor cele nouă. Dar noi, parcă n-am fi. Mai rău: împăratul vrea să fie lăsat în pace și, fără să clipească măcar, ne-a aruncat, oase de ros, vrășmașilor lui de ieri.

IANCU

Tată, sună clopotele în tot Ardealul că trece împăratul. E rău sfătuit de netrebnicii din preajma lui. Cînd a vedea, va înțelege. Nu trebuie decît să-l aducem în împrejurarea de a vedea. Prilejul ni se înfățișează cum numai o dată într-o sută de ani. Să facem tot ce numai se poate, să se abată și prin munții noștri. Aici va fi spre binele nostru, chiar de n-ar fi decît să deschidă o dată ochii. Nu se poate să nu vază, oricît șfetnicii i-ar tulbura oglinda, suflînd-o cu aburi de venin! Povestea amară, pentru care ne-am cheltuit cu totul, e scrisă aici pe stînci și pe măguri. Tată, tu m-ai crescut credincios. Tată, eu tot mai cred. Eu cred că omul e bun, din grația firei, bun și recunoscător, aceasta cu atît mai mult, cînd omul prin orînduire de sus e și împărat. Voi încerca să vorbesc cu el.

TATA

Mie mi se arată că împăratul știe totul foarte bine, dar nu mișcă fiindcă așa-i cad treburile și așa-i vine bine lui. Cu ochii pieziși de pe pustă s-a împăcat. Noi rumânii sun-

tem spatele, care nu-l doare pe împăratul. După ce-i vorbi
cu el, noi tot aiasta rămînem. Că de-un spate, care să nu-l
doară, are și el nevoie.

IANCU

Atîta chingă i-a mai rămas inimei. N-o tăia, tată, n-o
tăia! Vreau să vie împăratul în munți. Vreau să fie primit
împăratul, la Cîmpeni. La fiecare cot de drum să i se pună
pe tipsie faptele locului. Să vadă piatra, unde am făcut să
se îplinească scriptura lui Koșut. Să vadă unde-a căzut
capul unuia pe nume Dragoș Inimă-putredă, să vadă unde
Hatvani Față-lată și-a cules steaua vieții din noroii Sosit
aici, împăratul nu se poate să nu mă primească, că mărturie
stau aici și apa și frunza pentru Iancu. Și dacă mă primește,
nu se poate să nu mă auză. Că om e și el. Și cel din urmă
om de-ar fi, tot s-ar cutremura de nedreptatea sub care ne
zvircolim, fără vaiet și cu dinții strinși.

TATA

Pe tine nu te vindecă nici o dezamăgire! Pe tine nu te
vindecă nimic.

IANCU

Tată, eu cred. Eu cred în el. Tată, sun bolnav de toate
faptele. Sunt ca un pom plin și părăsit. Îmi simt brațele
obosite de greutatea sfintelor fapte și suferinți. Pentru salva
împărăției și pentru dreptatea noastră am înflorit și-am rodit.
Ajută-mă, tată, s-aducem pe împăratul! Vreau să stau în
fața lui — vreau să-mi atingă el crengile, și dacă l-ar bucura,
să mă scuture!

TATA

Pentru alaiul ce s-ar face, să pună toți moții un pie de umăr, de ce nu? Sărbarea și bucuria nu e numai pentru noi, ci pentru toți!

IANCU

Nu mai pot să aștept de la nimenea — nimic! Fiecare casă un fiu, și mai mulți, mi-a dat. S-a irosit singele. S-au mistuit sufletele. Iar nădejdea fiecăruia era atunci mare. Astăzi nădejdea, unde nu e stinsă, abia de mai pflpție. Cum aş mai putea să cer ceva? Nu, nu pot. Vreau să fac totul eu. Vreau să merg. Vreau să merg pînă la capătul drumului. Trebuie! Trebuie să mă duc pînă la capăt! Toți sunt la capăt! Numai eu încă nu! Vreau să știu cel puțin, vreau să știu că n-am lăsat nimic neîncercat. Pe urmă vom vedea — pe urmă pot să mor ca un cine fără așternut, alungat din poartă în poartă!

TATA

Mumă-ta s-a coborît mai degrabă decît trebuia în mormînt, fiindcă prea s-a ostenit pentru casă. E agonisită cu greu, casa asta, din Vidra. Și amu tu-mi ceri să mă prăpădesc la bătrînețe, în grajdul sau subț pătului vecinului?

IANCU

Da, știu — muma — focul ei — prea s-a ostenit. — Focul ei îl port și eu — îl port numai pe alte drumuri. Dacă așa va fi scriptura și legea singelui nostru, a singelui nostru ian-culesc — să zicem: amin, și așa să fie! Suntem așa cum suntem — soartă cine și-o ocolește? Din părinți și moși — ne-am mistait cu toții pentru altceva, după nu știu ce îndemn înscris în făpturile noastre, c-am trăit numai cu picioarele

pe pământ, dar cu capul ridicat spre tărie și cu ochii în altă zărel — Nu, tată, sfârșitul nu poate să fie acesta! Sfârșitul se înalță în lumină, sfârșitul e aproape — nu mai trebuie decît jertfa unui pas, și suntem ajunși în lumină. Lipsește doar o nimică toată, pentru ca harul răsplății să cadă în snopi de lumină peste capetele noastre!

TATA

Uită-te la mine, fiule! Să lăsăm să ne judece cei care au plecat de la noi. Gîndește-te o clipă. Mumă-ta în mormînt — ce-ar zice?

IANCU

Muma?

(Se uită lung, puțin în jos, pînă dincolo de perete.)

Parc-o văd — sub glie. E încă tot tină ră, ca atunci, cînd a trecut dincolo. De zece ani stă așa nemișcată, cu mina pe piept, parcă ascultă. N-a văzut nici una din faptele Iancu-lui, dar le știe din totdeauna. Cu trupul ei s-au cuminecat gîndacii pămîntului, numai fața e neatinsă și minile. Mumă, cum s-a făcut? Cum s-a făcut că ai aprins în vatră tină ră focul așa de mare? Țîsnesc flăcările printre cărămizi — unde ai uitat măsura, mumă? Abia mă mai țin laolaltă! Zi mumă, cum ai mai zis: cum se strînge sfînta luni la sfînta marți, să se strîngă os la os, și gînd la gînd și carne la carne, și sînge la sînge, să fiu iar cuget întreg, trup adunat. Văd, tată, văd sub glie pe muma, ca floarea de măceș la obraz! — Unde să plec; Încotro să mă duc? Nu mai am puterea — mai este un pas — numai un pas — numai un pas mai lipsește — dar n-am puterea. Mumă dă-mi și casa, dacă mi-ai dat focul! Dă-mi casa, s-o mistui — că trupul și sîngele s-au ars. Vreau

să se mistuie totul, să nu mai rămână nimic! Mumă, cum s-a făcut? Cum s-a făcut că ai aprins în vatră tinără foc așa de mare, unde ai uitat măsura, mumă?

TATA
(*speriat*)

Iancule — întoarce-te, Iancule! — Iancule — astăzi unde-l împăratul?

IANCU
(*se trezește, tresare*)

Cine? Împăratul? Cine-i împăratul? Nu știu unde-i... Astăzi?... Da. Poate la Cluj. De acolo coboară pe Mureș.

TATA

Și tu crezi că vine, dacă-l chemăm?

IANCU

Vine!

TATA

Văd cheile munților.

IANCU

Vine, tată, dacă-l chemăm, vine!

TATA

Să le arătăm moșilor pe împăratul?

IANCU

Ceasul acesta l-aștept. De trei ani îl tot aștept.

TATA

Unde ai fost adineaori? Doamne Dumnezeu! Păzește-ne, Doamne! Bine că te-ai întors. Ia casa. Ia ce găsești. Vinde tot! Ia tot ce vrei! S-a spune cîndva: a fost odată ca niciodată, a fost pe vremea cînd Iancu și tat' so au adus în munți pe împăratul!

(Îi cuprinde capul și se uită la el, depărtîndu-se puțin.)

Nu mai văd bine. Cu cît te țin mai departe de ochi, cu atît te țin mai aproape de inimă! — Iancule! Vezi, altădată — îți spuneam — Avrame. Astăzi nu-ți mai pot zice decît cum îți zice toată lumea!

(Sărută cu un sughiț mîna lui Iancu.)

IANCU

Tată!

TATA

Văd cheile munților și pe-mpăratul intrînd! Ia și ce trei viței din grajd!

(Tac amîndoi cîteva clipe.)

Nu te întrista — Iancule. Nu sunt amărit. Curge numai așa din ochi apa asta nesănătoasă.

(Se uită lung la Iancu, își șterge lacrima.)

Iancule, amu te-am văzut printr-o lacrimă — mare ca printr-un ocean.... mare și învingător ca altădată. Vinde și plugul și icoana.

TABLOUL II

O cameră într-o casă la Cîmpeni. La masă, aghiotantul imperial în aşteptare. Locotenentul Schuler, din armata imperială, mai la o parte.

SCENA I

*AGHIOTANTUL, LOCOTENENTUL SCHULER, apoi UN
SERVITOR*

SCHULER

Advocatul acesta e un răzvrătit.

AGHIOTANTUL

În ce împrejurări l-ai cunoscut?

SCHULER

În împrejurări cam neplăcute. S-a opus unui ordin al generalului Puchner — mai acu vreo trei ani.

AGHIOTANTUL

A, da, ştiu. A avut noroc Avram Iancu, c-a reuşit, altfel plătea cu capul. Pentru ispăşirile lui ar trebui, vezi dumneata, aproape să i se dea ordinul Mariei Tereza. S-a împotrivit poruncii de a dezarma pe moţi. Evenimentele i-au dat dreptate.

SCHULER

Eu am fost prepus, cu alte fapte, pentru ordinul Mariei Tereza și nu mi s-a acordat!

(Bagatelizând.)

Biruința lui Iancu a fost o întâmplare.

AGHIOTANTUL

Mi-e destul de penibil că trebuie să recunosc totuși — că soarta împărăției atîrnă de asemenea întâmplări.

SCHULER

Afrontul de ieri dovedește îndeajuns ce sentimente are față de împărăție.

AGHIOTANTUL

Cele petrecute aseară, te asigur că nu le-am uitat.

SCHULER

Domnule aghiotant, nu e admisibil ca acest individ să ajungă în fața împăratului!

UN SERVITOR

(intră, anunțând.)

Domnul avocat Avram Iancu!

AGHIOTANTUL

Poftim!

(Servitorul iese, Iancu intră.)

SCENA II.

AGHIOTANTUL, IANCU, SCHULER.

IANCU

Domnule aghiotant?

AGHIOTANTUL

(*nu se ridică*)

Da domnule Iancu. Cu ce vă pot servi la această oră neobișnuită?

IANCU

Domnule aghiotant, aș dori să am sfatul domniei voastre cu privire la o audiență la maiestatea sa.

AGHIOTANTUL

Cu privire la o audiență! A, da! Știu — ieri aș fi avut ceva de spus. Astăzi însă nu. Căci mi-aș exprima numai mirarea. — Ați cerut audiența și vi s-a acordat. Rămînea să vă prezentați aseară odată cu toți tribunii, să depuneți omagii la picioarele maiestății sale. Dar nu ați binevoit. Maiestatea sa a fost surprins de absența domniei voastre, cu atît mai mult, cu cît numele dumneavoastră figura pe lista celor care au solicitat audiența. Vă închipuiți, desigur, cît de neplăcută situație. — Maiestatea sa, împăratul, în înalta sa grație, a întrebat de dumneavoastră, sau, mai bine a întrebat totuși de dumneavoastră și a spus: „Iancu a fost un luptător foarte vrednic“.

IANCU

(*Inclină puțin capul.*)

AGHIOTANTUL

Îmi pare nespus de rău că ați ocolit prilejul de a auzi chiar din partea împăratului un asemenea cuvânt, în stare să ferească pe oricine pentru o viață întreagă.

IANCU

Domnule aghiotant, îngăduiți. — E o neînțelegere. — Eu n-am ocolit prilejul, dimpotrivă — îl caut. Deoarece însă eu nu țin așa de mult la neînsemnata mea persoană, mi-ar fi părut neasemănat de bine, dacă maiestatea sa, în înalta sa grație, spunea cuvintele ce a binevoit să le rostească, despre poporul meu, iar nu despre mine.

AGHIOTANTUL

Maiestatea sa a binevoit să rostească cuvintele așa cum le-a rostit. Trebuie să ne bucurăm că a binevoit în genere să vorbească. Nu e dreptul nostru, al muritorilor de rînd, să dorim ca înaltele cuvinte rostite să fi fost altele! În afară de aceasta, găsesc că e din cale afară neobișnuit ca un supus să solicite o audiență și pe urmă să nu apară, fără măcar de a se scuza că a fost împiedicat de o catastrofă a naturii de a-și face apariția.

IANCU

Nu e deloc în obiceiurile mele să trec dincolo de cele cuvenite. Înțeleg ironia. Cu o catastrofă a naturii nu mă pot scuza, fiindcă o asemenea catastrofă n-a avut loc, după cum, desigur, o știu și domnul aghiotant și maiestatea sa.

AGHIOTANTUL

Maiestatea sa și domnul aghiotant.

IANCU

Există o ierarhie de protocol, și o ierarhie de care te lovești. Mă pot scuza însă cu o catastrofă nevăzută, cu o catastrofă, care are loc în sufletul meu!

AGHIOTANTUL

Ciudat, foarte ciudat. Domnule Iancu, n-ați auzit încă niciodată că în preajma unui împărat nu cad în cumpănă asemenea împrejurări de natură atât de intimă?!

IANCU

Sufletul și soarta unui neam întreg nu sunt o împrejurare de natură intimă!

AGHIOTANTUL

Din a cărui însărcinare vorbiți — în numele acelui suflet, al unui așa-zis neam întreg?

IANCU

M-au rugat — apa și frunza!

AGHIOTANTUL

Ne înțelegem foarte anevoie, domnule avocat. Ați cerut o audiență — de ce uitați? Audiența vi s-a acordat — de ce sunteți supărat? Și dumneavoastră n-ați apărut — cine are motiv să se simtă jignit? Nu vă dați seama? Ați adus pe împăratul în situația cu totul nefirească pentru un împărat de a lăuda o ființă, care nu era măcar de față! Iată ceva cu totul de necrezut!

IANCU

Nu doream o audiență cu o sută împreună!

AGHIOTANTUL

Cei o sută erau toți oameni cu vază, moți de ai dumneavoastră, înalți dregători sau vrednici luptători! Mai adineaori v-ați identificat, prin nu știu ce însărcinare, cu tot poporul, și acu spuneți că doreați o audiență pentru dumneavoastră singur, despărțit de turmă!

IANCU

Ce poți să aduci la cunoștința maiestății sale, împăratului, când e cuprins de atîția? Maiestatea sa îți întinde mîna, îți surde și te întreabă de copii cînd nu ești înșurat, de părinți, cînd sunt morți, și pînă să scoți întruil cuvînt — el a și dat mîna următorilor zece. Dar eu, solicitînd o audiență, am făcut-o fiindcă vreau să vorbesc maiestății sale!

AGHIOTANTUL

Năstrușnice păreri aveți dumneavoastră despre audiențele la maiestatea sa. Nu dau bucuros lecții de etichetă, dar cînd n-am încotro... Domnule Iancu, audiențele nu se acordă pentru a vorbi împăratului, ci pentru a-l asculta! Pentru a-i răspunde cînd ești întrebat, și pentru a-i aduce în orice caz închinarea cuvenită! Sunt pe deplin informat că dumneavoastră ați pregătît această strălucită primire făcută maiestății sale. Am fost foarte mulțumiți și v-am dat și prilejul sărbătoresc să aflați aceasta chiar din partea împăratului. — Din motive pe care nu le pot înțelege, ați ținut însă să rămîneți dincolo de cordon. De nu cereați audiența, vă asigur că împăratul, în neasemănata sa grație, descindea el la casa dumneavoastră. Că nu se sfiște să calce nici un prag.

IANCU

E frumos ceea ce spuneți, împăratul mi cunoscea însă în mormînt!

AGHIOTANTUL

E casa dumneavoastră un mormint?

IANCU

De trei ani — da! Casa noastră adăpostește un om cu sufletul ucis de făgăduieli prea înalte și neimplinite!

AGHIOTANTUL

În acest punct socotelile dumneavoastră sunt foarte greșite. Cum vă închipuiți că vom deschide ușa imperială unui om în stare să spună împăratului că n-are memorie?

IANCU

Dați-mi voie să vă vorbesc fără ocol, așa cum am vorbit și trimișilor lui Koșut, când împărăția era în primejdie din toate părțile și trosnea jalnic din toate încheieturile!

AGHIOTANTUL

O, nu, domnule Iancu, nu înțeleg deloc. — Împrejurările nu se aseamănă cîtuși de puțin. Sunt eu un răsculat împotriva împăratului, sau dintr-o familie de tilhari, înrudită? Ce vă face să asemănați situațiile? Dacă atunci ați vorbit fără ocol, era o datorie a dumneavoastră de supus fidel al împărăției să vorbiți așa. Îmi pare rău, cu mine nu se poate vorbi decît în cuvinte cumpănite!

IANCU

Domnule aghiotant, voi ține seamă de subțirimea auzului dumneavoastră. Fapt e că ni se pun piedici de pretutindeni, și din stînga și din dreapta, să vorbim împăratului. Maiestatea sa a venit aici să ne vadă năcazurile și pleacă fără

să ne fi întâlnit. N-am putut străbate pină lângă urechile sale. Moșii și împăratul s-au văzut dar nu s-au întâlnit! Într-o mie de ani nu se întâmplă decît o singură dată o asemenea minune!

AGHIOTANTUL

Cît am umblat, în lung și-n lat, n-am auzit nici un suspin în întreaga împărăție. Despre ce năcazuri ați putea povesti împăratului? În împărăția noastră, largă cît cerul, nu sunt decît popoare fericite. Fiindcă e o fericire cu adevărat să trăiești sub stăpînirea unui împărat providențial, cum e al nostru. De trei ani e pace! Va fi o pace mare și lungă. Magna Pax! Cel mai înalt bun ce-l putem dori.

IANCU

Numai popoare fericite sunt în împărăție! Așa poate să vorbească numai un aghiotant imperial care, prin slujba ce-o are, e osîndit să nu vadă decît aurore și credință și de a nu auzi decît chiote și lumină! Eu voi fi aici și după ce pleacă domnul aghiotant imperial, eu voi fi aici și voi auzi și altfel de chiote, care seamănă mai curînd a gemete de moarte și a blestem pentru ziua de apoi. Vă rog să luați măsuri să fie sugrumate și mare tare, ca să nu le mai aud!

SCHULER

Domnule aghiotant, admir îndelunga răbdare, cu care ascultați acest limbaj, care amenință să degenereze în cînie știind ce cuvînt ridicat de-a dreptul împotriva maiestății sale!

AGHIOTANTUL

Răbdarea îndeobște e o virtute, iar răbdarea mea nu dovedește decît spiritul de libertate, de care suntem pătrunși diregătorii împărăției, sub noua oblăduire.

IANCU

Și noi avem virtutea răbdării și am dovedit-o, indeajuns! De-o mie de ori soarele s-a ridicat peste noi și peste dumneavoastră, dar s-a dus de fiecare dată de la noi spre dumneavoastră și niciodată — nici o singură dată — n-a venit de la dumneavoastră spre noi! Și totuși așteptăm încă, așteptăm în liniște, cu inima strinsă în pumni, cu cuvântul zdrobit în gură. Iar dacă eu vorbesc, vorbesc ca unul care vede și dincolo de această liniște.

AGHIOTANTUL

Îmi dați voie să mă mir că, după jignirea, fără precedent, adusă împăratului, adusă prin neprezentare la o audiență acordată, mai stăruieți pe o cale, care nu din vina noastră — rămâne închisă. Definitiv închisă!

IANCU

Definitiv închisă?

AGHIOTANTUL

Nu din priema noastră.

IANCU

La porunca sau dorința împăratului?

AGHIOTANTUL

Nu țin de cuviință să răspund la orice întrebare!

IANCU

Dacă ar fi fost pentru interese personale, vă asigur că nu v-aș fi stingherit. — Eu nu mai am nimic de pierdut, nimic de câștigat. Eu nu mai sunt! Mi-am dat numai puțin

răgaz — să mai încerc — ~~ce se~~ mai poate încerca — după ce totul a fost încercat! Am crezut — cum nimenea n-a crezut. Și-acu îmi spuneți că drumul e închis. Eu pentru mine nu voiam nimic, că eu mă duc între gorani. Voiam numai cuvîntul să se facă trup pentru acest popor uitat de împărăție, uitat de soartă, uitat de Dumnezeu, uitat de toți și de toate, numai de Iancu nu. Dacă aș ști cel puțin cine a închis ușa? Și pentru ce? Dacă e împăratul, mi-aș apleca fruntea în pace și aș pleca.

AGHIOTANTUL

V-ați închis-o singur! Sau dacă voiți: v-a închis-o duhul pădurii!

IANCU

Nu, domnule aghiotant, asta nu se poate! Se face o crimă. Și nu veți avea liniște în fața cugetului dumneavoastră! Cu duhul de care pomeniți am salvat împărăția!

AGHIOTANTUL

Maiestatea sa a avut toată bunăvoința. Și aceasta v-o pot dovedi.

(Într-o cutiuță de pe masă.)

Iată maiestatea sa în nemărginita sa dragoste față de supuși, dintr-o înaltă îndurare, v-a acordat, pentru vrednicie, o decorație.

(Îl-o întinde.)

Crucea pentru merite!

IANCU

(simplu, fără accent)

Am răbdarea să aștept pînă cînd maiestatea sa se va îndura să decoreze mai întîi poporul meu cu toate drepturile, cu toate drepturile nu numai cuvenite, ci și făgăduite!

(Nu întinde mîna.)

AGHIOTANTUL

(după câteva clipe de așteptare)

Înțeleg bine — domnule, Iancu?

IANCU

Dacă nu răstălmăciți cuvintele.

AGHIOTANTUL

Nu primiți decorația?

IANCU

Greșit spus. Nu pot s-o primesc. Nu mă simt vrednic s-o primesc, înainte de a-mi vedea poporul în așezare dreaptă.

AGHIOTANTUL

(il intrerupe)

Vrednicia noastră a muritorilor de rînd, ne-o judecă maiestatea sa, nu noi! Refuzul dumneavoastră, acest gest căzut iarăși dincolo de dungă, oricît aş vrea, nu-l pot înțelege altfel decît ca o nouă și grea jignire adusă maiestății sale.

IANCU

Dacă ați privi lucrurile în oglinzile scilciate din grădinile imperiale de la Viena, le-ați vedea la fel; în împărăție numai popoare care suspină de fericire și la doi pași numai jigniri la adresa împăratului! Mă impresionează felul cum dumneavoastră țineți să aveți legături cu viața și cu realitatea. Dar ceea ce vreau eu e un lucru nespus de simplu: vreau să vorbesc cu împăratul!

SCHULER

(S-a ridicat nervos și se plimbă.)

AGHIOTANTUL

Să comunic maiestății sale refuzul dumneavoastră de a primi decorația?

IANCU

Vă rog să aduceți la cunoștința maiestății sale faptele în întregime și întru cât se poate întocmai. Că-i mulțumesc pentru gândul prea frumos de a mă fi găsit vrednic de o distincție atât de înaltă, dar că nu pot să o primesc, că m-aș bucura de decorație cu tot entuziasmul, dacă poporul românesc ar fi mai întâi decorat cu împlinirea tuturor făgăduielilor! Și vă rog să mai aduceți la cunoștința maiestății sale că aș fi cel mai fericit supus, dacă aș fi primit în audiență!

AGHIOTANTUL

O decorație împărătească se primește fără condiții!

IANCU

Fără condiții se primește în lumea asta numai steaua cu care ne naștem! Înaltă sau joasă, steaua vieții și a morții!

AGHIOTANTUL

(tace, apoi după câteva clipe)

Domnule locotenent, însoțeste te rog pe domnul Iancu în camera de alături. Îi voi împlini dorința. Voi comunica maiestății sale totul, întocmai.

IANCU

(Face un scurt compliment, iese cu locotenentul Schuler, pe ușa din fund.)

AGHIOTANTUL

(Se plimbă agitat, din dreapta vine Al doilea aghiotant.)

SCENA III

ÎNȚIUL AGHIOTANT, AL DOILEA AGHIOTANT

AL DOILEA

Servus Fritz!

ÎNȚIUL

Servus Fred!

AL DOILEA

(de-abia trezit din somn)

Maiestatea sa... da... Mai sunt audiențe de acordat pentru azi? Toată călătoria asta în munți îi e deosebit de penibilă. Asaltați pretutindeni de entuziasm și de lăcuste. Pe urmă acest popor curios, care pretinde că descinde de-a dreptul din colônii romani! În loc să se bucure că i s-a dat prilejul să-și dovedească fidelitatea, mai dorește și recompense. Poporul acesta așteaptă să i se creeze paradisul pe pământ, fiindcă la un moment dat și-a făcut datoria. Ciudată concepție despre datorie, ca și cum datoria nu ți-o îndeplinești de dragul datoriei. Înțelegi, Fritz, că nu putem în nici un caz să aducem pe maiestatea sa în împrejurarea de a i se aminti despre niște așa-zise făgăduieli. Cred că maiestatea sa dorește să pleacă cât mai curînd. Să ieșim din munții aceștia, atât de neinteresanți.

(Se ridică.)

Maiestatea sa....

(salută drept în fața unei persoane fictive)

se plînge de oboseală.

ÎNȚIUL

Avui tocmai o discuție cu avocatul Iancu. E alături acest tinăr și trist duh al pădurii. Nu e chip să mă scap. Stăruie grozav în dreptatea lui. Vrea cu orice preț să vorbească maiestății sale. Am căutat, cit am putut, să-l fac să înțeleagă că cererea sa e inoportună. Nu știu cum să-l mai iau și ce să-i mai spun!

AL DOILEA

Nu știi ce să-i spui? Ei, asta-i! — Maiestatea sa nu mai acordă audiențe. Punctum!

ÎNȚIUL

Fred, am mințit mult în viață și fără caznă. Încheieturile guri mi-s unse cu ulei de trandafiri, dar în fața acestui om, moara minciunilor nu umblă cum ar trebui. Ca să renunțe — am căutat mai întâi să-l demoralizez în fel și chip. După ce l-am ostenit, i-am oferit decorația. Fără folos.

AL DOILEA

Nu ți-am spus că decorația e prea mică? Crucea asta e bună pentru cei ce nu mai pot avea altă nădejde decît să cerșească odată la capătul podurilor cu o medalie pe piept. Să oferi lui Iancu o decorație, pe care o au și alți o mie de caporali ai împărăției! Oricum.

ÎNȚIUL

Și eu am fost de aceeași părere, dar împăratul, birocrație, cum îl știi, zicea că nu poate să-i dea o decorație mai înaltă, că așa, că pe dincolo, — că trebuie să înceapă de jos, în sfîrșit. — ~~Îl știi tu! De altfel, Iancu habar n-are ce decorație i s-a oferit. E un om fără ambiții personale. El ar fi~~

refuzat orice decorație, oricît de înaltă, chiar de i s-ar fi lipit luceafărul pe piept. Vrea să fie decorat mai întîi poporul rumânesc cu drepturile ce i s-au făgăduit!

AL DOILEA

Ha-ha-ha! Omul din pădure!

(Intră locotenentul Schuler.)

SCENA IV

ÎNȚIUL AGHIOTANT, AL DOILEA AGHIOTANT, SCHULER

SCHULER

(palid și agitat)

I-am întors-o cum se cuveneal! Cutezanța aceasta de ne-crezut! Orice ofițer imperial ar fi procedat la fel!

ÎNȚIUL AGHIOTANT

Nu înțeleg...

SCHULER

N-am mai putut să rabd neobrazarea. Jignirea aceasta...
A refuzat — decorația — maiestății sale!

ÎNȚIUL AGHIOTANT

Domnule locotenent....

SCHULER

Îi cunosc eu pe acești veșnici nemulțumiți, în stare să cirtească și fiindcă soarele nu răsare la apus!

ÎNȚIUL AGHIOTANT

Domnule locotenent, e cu puțință?

SCHULER

(se bilbie)

Credeam... credeam că vă fac și dumneavoastră un serviciu!

ÎNȚIUL AGHIOTANT

Cu asemenea gesturi crezi că refaci onoarea —? Și aștepti încă să cîntăm de bucurie și imnul imperial „Doamne Ține și protege“. — Ne-ai încrucișat toate socotelile!

(Se plimbă agitat, pe urmă deschide ușa.)

Domnule Iancu!

IANCU

(Apare în prag, pierdut, dar cu capul drept, parcă sieși străin.)

SCENA V

Aceiași, IANCU

ÎNȚIUL AGHIOTANT

(hotărît)

Maiestatea sa a binevoit să vă acorde audiența cerută!

IANCU

(fără accent, cu capul tot sus, înstrăinat)

Maiestatea sa a binevoit — maiestatea sa acordă audiența... Iancu nu mai poate să apară în fața maiestății sale, fiindcă Iancu nu e Iancu. Iancu cel adevărat a jertfit totul,

ca să apară într-o dimineată cu obrazul curat și cu sufletul nepătat în fața împăratului. Acel Iancu — acel Iancu — a plecat. Aici în prag a rămas cineva. Găsesc acum și eu că maiestatea sa nu poate să stea — nu poate să stea de vorbă cu cineva. Cine stă aici în pragul împăratului? Spuneți-mi domniile voastre, ca să mă pot prinde de ceva... Să mă agăț de ceva că mă surpă apele... Să mă prind — că totul se despică și se desface... De ce tăceți? De ce tăceți, că pînă **acum ați** tot vorbit —?! Spuneți-mi, spuneți-mi — să știu și eu — cine e? Că umbra a plecat și intră în munte, și pe urmă în alt munte....

TUSTREI

(Îl fixează muți și încremeniți de-un fior.)

TABLOUL III

Peisajul de munte păduratic, din prolog. Zece ani mai târziu. Pe cărare vine, din stînga, Erji, urmată de un măgaruș ținut de sfoară; pe șea desagi cu sare. Erji se oprește, trage măgarul de urechi, apoi se așează pe piatră, și ascultă o frîntură de doină, ruptă ca de un sughiț, ce se aude din pădure.

SCENA I

ERJI, apoi IANCU

ERJI

• *(strigă spre cineva)*

Bădiță Iancule! Craiul munților și-al mierloilor, poftim încoace!

IANCU

(Apare din dreapta, îmbrăcat în cojoc murdar și rupt, peste pantalon; domnește peticiți; barba crească, cu un zîmbet pustiu peste toată fața; se apropie cu fluierul adus la gură.)

ERJI

De unde vii bădiță Iancule?

IANCU

Iaca de-aici și de mai departe.

ERJI

Nu mă mai cunoști?

IANCU

(serios)

Erji — Bōji-i — tot un drac...

(Se uită la desagi, îi încearcă cu mina.)

Aur?

ERJI

Sare, bădiță, sare.

IANCU

Sare. Pine ai? Vrei să primești pe împăratul cu pine și sare? Nu-l mai primi, că e degeaba. Și e degeaba și fiindcă nu vine. Ăla nu mai vine. S-a speriat de lăcuste....

ERJI

Domnule Iancu, tot umbli din loc în loc... Lungești ziua cu cîntecul? Și-ți cauți norocul prin urzici?

IANCU

Potcoave de acelea nu mai caut. — Știu eu că nu pot caii morți să-mi dea ce nu mi-a dat viața.

ERJI

La Viena ai mai fost?

IANCU

Nu te uita înapoi, Erji, că arde cetatea, și cetatea e blestemată. Altfel te faci stîlp de sare ca prietena ta, nevasta lui Lot.

ERJI

Eu sunt fată cinstită, domnule Iancu. Eu nu sunt din cetatea de care pomenești.

IANCU

Ai dreptate Erji. — Eu lungesc ziua cu fluierul și mă tot gîndesc, și mă duc înapoi și caut. Caut să văd unde am greșit în șirul faptelor. Da', vezi Erji, nu văd unde am greșit. Știu numai că eu sunt de vină la toate.

ERJI

Și cam la ce adică ai fi dumneata de vină? Că s-aude cîntecul trist în toți munții?

IANCU

Cîntecul trist. — De la mine îl prind mierloii și-l duc în goruni.

ERJI

În goruni da, dar nu la împăratul. — Sul de foc ai fost odată, domnule Iancu, o așchie de fulger! Azi umblă prin păduri focul trist, de zece ani tot umblă. — Nu aprinde pe nimeni că acum e liniște mare în împărăție, dar nici stingere nu găsește focul trist.

IANCU

Acu se face noapte, și apoi încetează și cîntecul. Știi Erji, eu vin din satul meu, din Vidra de Sus, am fost la Popa Păcală, și m-am înscris în cartea celor duși. Am spus popii: Părinte se face noapte, dă-mi cărtea și cerneala.

ERJI

Și ce-ai scris, bădiță Iancu?

IANCU

Numele de botez și numele de familie: Avram Iancu. — Avram Iancu! Numele a fost odată ca un steag. Și profesiunea: eroul românilor. Da' asta n-am scris-o eu. Asta a scris-o părintele Păcală — că el nu știe — cum a zis, Erji? — Eu sunt focul trist. — Eu sunt om. Erji, om ca tine, de ce nu mai găsește nici o bucurie?

ERJI

A mai trece, fiule, vremea și o găsești iar.

IANCU

Astăzi e tare greu să fii om — că s-a rupt lanțul — și-au fugit verigile în toate părțile.

(Popa Păcală vine din dreapta.)

SCENA II

IANCU, ERJI, POPA PĂCALĂ

POPA PĂCALĂ

Tată Iancule...

IANCU

Bun sesit la noi, părinte Păcală. Ai venit și dumneata să vezi? Ai nimerit la zi mare.

POPA PĂCALĂ

Iancule, te-am căutat prin toate pădurile. Vreau să vii cu mine la Vidra. Tu nu mai ai casă. Vreau să stai la mine, că bate toamna la ușă — și se lasă ploile pînzișe.

IANCU

(pierdut)

Zi Tatăl nostru, părinte Păcală.

POPA PĂCALĂ

Îl zic Iancule, da' nu știu pentru ce.

IANCU

Zi Tatăl nostru.

POPA PĂCALĂ

Tatăl nostru, carele ești în ceruri, sfințească-se numele tău.

IANCU

Vie 'mpărăția ta.

POPA PĂCALĂ

Vie 'mpărăția ta.

IANCU

L-ai îngăimat cam pe sărite, părinte, ca să mă mîhnești. În numele tatălui și al Fiului și al Sfintului Duh! E frumoasă rugăciunea aceasta — foarte frumoasă — dar numai pînă la — vie 'mpărăția ta. Aud? Cînd mi se amintește despre împărăție — încep să se învîrtă pădurile cu mine. Și cînd vine vorba despre fețele late, tot așa.

POPA PĂCALĂ

Las', fiule, că împărăția, care ne-a înșelat, se va dărîma ca Babilonul! În locul ei s-a ridicat aici împărăția noastră — o minune, numai lumină și numai a noastră!

IANCU

Cine s-o facă? Că eu nu mai sunt bun de nimic. Să vie alții! Să vie alții, — peste zece ani, peste douăzeci, peste o sută de ani, să vie alții — cu sutele, cu miile cu miile de mii — s-o facă ei — împărăția noastră! Eu nu mai sunt bun de nimic. Mie mi-e destul. Eu mă duc — eu mă duc unde stăpînește fiara și tăcerea. — Erji, părinte, aici e muntele! Aici am fost pasăre și m-am făcut om. Acum mă duc iar în pădure — mă duc în pădure — să mă schimb.

(Pornește cu pași rituali pe potecă în sus.)

Muma-pădurii, muma noastră, acu mă fac iar pasăre
acu mă fac pasăre.

*(Erji s-a ridicat de pe piatră. Popa Păcală se uită după Iancu, care
dispare pe potecă. Se uită amândoi holbați, cu mîna crispată dusă la
inimă.)*

POPA PĂCALĂ

Doamne, cum s-a împrăștiat sufletul Iancului!

ANTON PANN
PIESĂ ÎN TREI ACTE
1945

P E R S O A N E

ANTON PANN, 30 ani, poet și cîntăreț de strună

IOANA, 25 ani, soția sa

GABI, 5 ani, fiica lor

COANA SAFTA, 60 ani

PROTOPOPUL NICULAE

POȘTAȘUL PANȚU, 30 ani

CIURCU, tipograf

NAPOLEON FURNICĂ

SPUDERCA

BIDU

COCORANDU

} tovarășie

NUȘCA, 22 ani, circummăreasă

DOMNIȘOARA CATINCA STINGHE

CÎȚIVA PANDURI ȘI ALTE CÎTEVA PERSOANE FĂRĂ NUME,
CU ROLURI MĂRUNTE.

*Acțiunea se petrece într-o urbe, la întretăierea a două împărății, prin
anii 1830.*

ACTUL ÎNȚII

TABLOUL 1

Interiorul unei cârciume vechi în Scheii-Brașovului, cu tejghea uzată, scaune, mese, lavițe, mușterii. Deasupra tejghelei e scris: „La Povestea vorbei”. Lumină de zi senină. Un ceas de perete arată ora 10 1/2. Un iz de drojdie plutește în aer și fum străpuns de raze. Câțiva bețivani de meserie stau la o masă și cântă o melodie, care îngână sunetul clopotelor de biserică. Anton Pann, la o altă masă, mai în față, singur, cufundat în sine, scrie. O tină ră cârciumăreasă servește.

SCENA I

ANTON PANN, SPUDERCA, BIDU, COCORANDU,
NUȘCA și alți mușterii

COCORANDU, BIDU, SPUDERCA
(cântă)

E-pi-tro-pia! E-pi-tro-pia! Bim-bam-bum! Bim-bam-bum!
E-pi-tro-pia! E-pi-tro-pia! Bim-bam-bum!

SPUDERCA
(strigă)

Anton Pann, te cheamă clopotele la biserică! Și dumneata
— n-aude, n-a vedea! Cică a zburat cucul din ceas în pădure!
(În clipa aceasta, ușa ceasului de perete se deschide, apare
un mic cuc, care face o singură dată: „Cu-cu!”)

BIDU

N-a zburat cucu! Dar lui Anton Pann nu-i place să-l audă. I-a cîntat o singură dată! Un an ți se mai întinde veleatul, Anton Pann! La ceasul acesta ar trebui să cînți troparele în strană — și dumneata potrivești stihuri la circiumă! Are să vie epitropia după dumneata cu pandurii!

(Cîntă iar, urmat de Spuderca și Cocorandu.)

Epitropia! Bim-bam-bum!

PANN

(parcă nu i-ar fi auzit, face un efort să iasă din sine. Cu un gest, care taie fumul, ia contact cu lumea din afară)

Vedeți voi raza asta, măi blajinilor? O poți pipăi ca o întrupare de sus! O poți prinde cu mîna! Cînd atingi minunea — iese din ea fum și praf! E ca o explozie! S-a rătăcit raza printre voi — și voi rîdeți. Vă muncește hazul — dar toate-s pînă la o vreme. Poftim numai încoace' la masa mea!

BIDU

(către Pann)

Te uitai cam ducăuș adineaori — pînă dincolo de pereții! Și ți-am cîntat ca să te-aducem la loc!

PANN

Glasul vostru sună a doagă de bute și gîlgie tulbure și gros ca drojdial! Cînd vă aud — aș mai sta! Zilele trec și nu mă-ndur să plec! Poftim încoace — trejilor! Cocorandu, Bidu și Spuderca!

(Cei trei se ridică și se clatină pînă la masa lui Anton Pann.)

SPUDERCA

He-he-ha!

BIDU

Hi-hi-hi!

COCORANDU

Zice Anton Pann că nu se-ndură să plece, dar el își face felul și nu s-ar duce nici — ridicat!

SPUDERCA

Aici, la „Povestea vorbei“, numai vinul e treaz!

NUȘCA

Iar birfiți — după ce v-ați chefuit și beți și la botul calului?! Dacă ar fi treaz — vinul meu — nu v-aș aduna de pe sub mese, beți — tot unul și unul, cînd bate douăsprezece în nămiezi!

PANN

(căt-re cei trei)

Cuprindeți loc!

(Cei trei s-așază.)

De ce nu ni s-ar deochia cerul și seninul?

(Îi privește cu atenție.)

Îmi place apa din ochii voștri — vine primăvara! Se dezgheată pîraiele și ulucile!

SPUDERCA

Apa turnată de Nușca în vin s-alege sub gene!

BIDU

Aici în cîrciuma asta numai Nușca e vin nebotezat!

PANN

Să-mi lăsați — rogu-vă — pe Nușca-n pace — că zvir-
luga asta-i fată din povestel! Fata dintre cele două-mpărății,
a Neamțului și a Turcului!

SPUDERCA

(*prinde pe Nușcă de picior, ridicându-i puțin fustele*)

Și poartă Nușca — poartă, ca toate fetele din Scheii-
Brașovului — fuste, și sub fuste șalvari, fuste după moda
de la Beci și șalvari ca la Țarigrad!

(*Cintă iar, urmat de Bidu și Cocorandu.*)

~~Bim-bam-bum!~~ Bim-bam-bum! E-pi-tro-pia!

COCORANDU

Ehei, Anton Pann, astăzi e duminică, și dumneata te
ții după fetele dintre cele două-mpărății...

(*Nușca, a plecat spre teighea.*)

BIDU

Sfântul Niculae s-a coborît din catapeteasmă, Anton
Pann, și te caută cu luminărea prin oborul cailor, prin țigul
măii, prin Piața Prundului și prin toate fundăturile!

PANN

(*ca trezit*)

Astăzi e — duminică? Zău, c-am uitat!

(*Strigă.*)

Nușca!

NUȘCA

(sare)

Poftim, Anton Pann!

PANN

Astăzi — e duminică?

NUȘCA

(ochește spre ceas)

De zece ceasuri și jumătate!

PANN

(ride)

Atunci — ce ne dai?

(O ciupește de obrăjorii sulemeniiți, cu două pete rotunde, mici, roșii.)

Niste ridichi roșii ca obrăjorii, aduse chiar din răsadnița fetei! Obrăjorii aceștia nu-și găsesc asemănare în toată Tara Birsei! Numai nevastă-mea te-ntrece, Nușca! Asta s-o ști de la mine!

NUȘCA

Asta o știu eu! Și cînd ți-e dor de ridichile nevastei, te abați pe la „Povestea Vorbei“. Ce înseamnă cele două ridichi roșii din obrăjorii de-acasă, cînd poți avea o răsadniță întreagă pe la curțile altora?

BIDU

Așa sunt, Nușca, drumurile din Schei — întortocheate, sucite și lenevoase, și toate vor să treacă neapărat pe sub sprincenele tale!

PANN

(prinde capul circiumăresei și-l apleacă spre el)

Haide, Nușca, să-ți spun ceva la ureche! Vreau să te-nțint!
(Îi șoptește lung la ureche. Nușca își bagă mina în părul lui Anton Pann și ride din cînd în cînd de cele ce-i istorisește Pann.)

UN MUSAFIR

(de la o masă din fafă, către tovarășii săi de pahar)

Cîntărețul de la Sfîntul Nîculae! Cît e ziuica zi, își slăvește nevasta la circiumă și suflă circiumăresei snoave și cîntece de lume făcute de el!

(Pann continuă să-i șoptească Nușcâi.)

SPUDERCA

Se schimbă vremurile, Anton Pann! Suflai odată din trîmbiță în meterhaneaua sultanului! Acu mai sufli doar în urechile fetelor!

(Cîntă iar, urmat de Bidu și Cocorandu.)

E-pi-tro-pial

NUȘCA

(le face semn cu mina, să tacă)

Spuderca, Bidu, tăceți din gură, că nu aud!

(Bidu, Cocorandu, Spuderca rid și tac.)

(către Pann)

Cum? Cum? — O, fată din Schei a primit un răvaș de la un fecior — ce scria-n răvaș? — că n-am auzit...

(Pann repetă la urechea ei.)

NUȘCA

Ha-ha-ha! Am s-o istorisesc și altora! Patru pahare?

PANN

Trei, Nușca, pentru seceta din preajmă! Eu mai am o jumătate!

(Nușca dă să plece. Spuderca o reține.)

SPUDERCA

(către Nușca)

Ei, spune-ne și nouă — ce scria feciorul cea fetei din Schei — s-o știm și noi! Sau culegi snoavele numai pentru tine?

NUȘCA

Să le-o spun, Anton Pann?

PANN

Strimbă-te, dragă, dacă vrei!

NUȘCA

Ha-ha-ha! Scria fetei un fecior din Schei: „Draga mea, vreau să te văd — vino, te rog, duminică seară pe banca de la curmătura stejerișului, unde am stat deunăzi singuri — dar vino fără șalvari, că vreau să-ți spun ceva“. Ha-ha-ha!

(Cocorandu, Bidu, Spuderca se uită lung unul la altul.)

BIDU

Dar vino fără șalvari, că vreau să-ți spun ceva.

COCORANDU

(se gîndește)

Dar vino fără șalvari, că vreau să-ți spun ceva.

(Cîntă, urmat de Bidu și Spudercă.)

Bim-bam-bum! Bim-bam-bum!

(Nușca s-a depărtat cîțiva pași, dar fără de a le întoarce spatele, pe urmă sare și se duce s-aducă paharele.)

SPUDERCA

Oare Nușca de ce nu-și întoarce spatele cînd pleacă de lîngă noi? Se trage de-a-ndăratele, și-apoi sare!

COCORANDU

Dacă ar avea și-n spate obraji — s-ar întoarce!

BIDU

Ba eu cred că nu se-ntoarce tocmai pentru că are obraji și în dos! Cunoaște ea pe-nn jupîn oarecare, cîntăreț de strănă cu apucături de vîntură-lumel

PANN

(rîde)

Așa e, Bidule, îmi plăcuși! — Să-mi gîlciți acu ce băutură am cerut!

BIDU

Păstramă!

(Teji rîd.)

SPUDEREA

Fă-mă, de poți, proroc, și eu te fac cu noroc!

PANN

Eu te fac cu noroc pe degeaba!

(Nușca se-ntoarce cu o tavă cu trei pahare și cu de-ale mincării.)

COCORANDU

Ha-ha-ha! Pelin și covrigi! Păstramă și ridichi!

(Cei trei încep să infulece.)

(Nușca rămâne în picioare.)

BIDU

(cu gura plină)

Cînd lacomii ăștia au auzit de pelin și covrigi, li s-au înecat ochii în lacrimi, dar lăcomia de multe ori strică omenia și d-aia n-are ursul coadă. Ochii omului sunt din mare, că se bucură tot la mare. Dar ce folos de-o fi lacom la tot ce vede și sărac la minte?! Că musca pentru puțină dulceață își răpune viața, iar soarele nu-ncape pe gaură și-și leagă și-o tîgvă de coadă. De multe ori cine îmbrățișează multe, patine adună, căci doi pepeni într-o mină nu se pot ținea și cu curu-n două lunturi nu poți șede. Lacomului cit să-i dai, el nu zice ba. De la cinci pîni miezul, de la nouă colaci coaja. El aduce închinare pîntecului păstramă și ridichi, ca să se-mplinească scriptura, că două bătăi strică, dar două mincări nu!

(Rid toți cu poftă.)

Iar risul ajută la-nfulecare! Dacă șarpele ar ști să ridă --- nu i s-ar opri broasca-n gitlej!

PANN

Au curs bine zicalele din gura păcătosului, gata înmă-nuncheate și gata de tipar.

SPUDERCA

Nu-i prea miroase gura a teasc de tiparniță!

COCORANDU

Teascul ăsta înghite gogoși!

BIDU

Înghite gogoși, dar scoate proverbel!

PANN

Ei băieți, de fiecare-nțelepciune — un covrig!

COCORANDU

(Îi șoptește lui Pann ceva la ureche.)

PANN

Cocorandule, asta a fost proastă, trebuie să plătești gloabă!

BIDU

Când cămila a voit să dobândească coarne, și-a pierdut și urechile!

PANN

Pentru sănătatea cui — închinăm, astăzi, băieți?

SPUDERCA

Să închinăm pentru haiducul Groza, în ciuda cîrmuirii!

PANN

Să ne trăiască haiducul Groza!

BIDU

Să mai cutreiere țara cu spaimă și bucurie!

(Tuspatru beau.)

PANN

Umblă Groza, umblă, zău,
pe la Bran la făgădău —
Pe drumul Rîșnovului,
prin țara Brașovului.
Coviltirelor străine
el răscrucea le-o aține.
Dezbracă săsoaicele,
străbate răstoacele.
Ziua el și-aprinde vatră
între iezere și piatră.
Noaptea vine pînă-n Schei,
dă mindruțelor cercei.
Și la una-i spune-n șoaptă,
la căldură noaptea toată:
„Cine ți-a mai da cercei
Să se spînzure ca ei“!

SPUDERCA

Pentru mîndra neștiută!

(Se ridică paharele.)

Hei, Nușca, ziua-ți porți cosițele legate, dar noaptea cine ți le vede lungi de-ți bat pulpele?

BIDU

Cine-o fi mindra aceea care-l ia-n primire pe Groza, la căldură — noaptea toată? N-ai prins vreo știre, Nușca?

NUȘCA

Eu nu scot vorbe nimănui!

BIDU

Ca și cum vorbele trebuie scoase — ca să umble!

NUȘCA

Adică — ce fel?

BIDU

Ei, Nușca, ne-i spune că haiducul încă nu ți s-a făcut cunoscut, că noaptea pe la ceasuri mici, după ce pleacă toți mușteriii...

NUȘCA

Bine că se crede-așa — încaltea crește faima circiumei!

SPUDERCA

Vestea și faima i-o faci tu, Nușca!

NUȘCA

Vrei să mă iei de pe picioare cu vorbe călduțe?

PANN

(o prinde de bărbie)

Ian stai puțin — cum sunt ochii tăi, Nușca?

NUȘCA

Căprui, Anton Pann, dar acu trebuie să fie verzi, pentru că privesc afară, și afară-i senin-albastrul!

PANN

Îți joacă ochii în multe culori, Nușca! Așa-și schimbă și haiducul costumele și înfățișarea. De luni de zile ne ține-n încordare! Ba c-a fost văzut colo, ba c-a fost zărit dincolo. Cineva a găsit o potcoavă pe sub Piatra Craiului, altul a dat cu ochii de-o umbră prin țăncurile Postăvarului! Ce n-aș da să-i văd și eu o dată strălucita față!

NUȘCA

Cum să i-o vezi, Anton Pann, de vreme ce și-o schimbă de la o zi la alta? El nu lasă în urmă decît așa — cite-o potcoavă, cite-o umbră...

PANN

Cite-un zvon și cite-un dor!

(Mică pauză.)

NUȘCA

Așa e — cite-un zvon și cite-un dor! — Dar pe mine să nu mă prea amestecați în treburile și poveștile haiducului!

(Se stră să șadă între ei.)

Încai, faceți bunătate de-un pic de loc, că parc-aud ceva — și am nevoie de adăpost!

(S-aude de afară vag zvon de cîmpol.)

BIDU

(o trage pe genunchii săi)

Încă n-am dat de-o parte bună ca să mă-nsor, și mi se pare că acu găsi ce căutai...

NUȘCA

Numai să-ți priască!

(Îi dă peste mîni și se bagă între Bidu și Pann.)

(Intră prin ușa din stînga un ursar, cîntînd din cîmpoi, cu un urs uriaș. Toți sar de la mese cu strigăte. Se produce veselie, dar și oarecare încordare. Unii se trag în colțuri.)

SCENA II

Acciași, URSARUL, ursul

Ursarul cîntă din cîmpoi. Ursul se ridică-n două labe și joacă. Cîțiva se așază iar la mese, se urmărește jocul ursului; spectacolul ține cîtva timp, întrerupt de exclamații: „Uite-l, mîi! Mare-i, Doamne! Pînă-n grindă! Bată-l pustia!” Apoi, cîmpoiul contenește, ursul s-așază, toți aruncă bani spre Ursar, care-i adună.

URSARUL

Scoală, Moș Martine, că nu mi se mai alege nici ceas de odihnă, nici ceas de cîștig cu tine! Scoală și arată-ne unde sălășluiește Sfîntul Duh!

(Ursul se ridică și merge în două labe spre Anton Pann, însoțit de curiozitatea și încordarea celor de față. Ajuns aci, ursul s-aplecă și-l lînge pe Anton Pann pe frunte. Nușca a sărit tiptînd. Toți rîd.)

URSARUL

Acolo sălășluiește Sfîntul Duh, chiar acolo.

COCORANȚU

Te unse ursul pe frunte, Anton Pann!

PANN

Mă unse cu rîua botului și cu mirul primăverii! M-a uns și m-a ridicat în scaun! Ce sunt acu? Crai, ori vlădică?

(Ursul mormăie ceva la urechea lui Anton Pann.)

BIDU

Mai tare, Moș Martine, s-auzim și noi!

URSARUL

Ești alesul, jupîne Anton Pann! Asta vrea să-și spună pe limba lui dobitocul!

TOȚI

Vivat alesul!

URSARUL

Hei, Martine, acu să dai în brînci pînă unde s-a ascuns Diavolul!

(Ursul sare pe patru labe după Nușca.)

NUȘCA

(Fuge pe după mese, țiptînd: ursul după ea. Se stirnește mare zarvă. Ursul o ajunge într-un colț, își bagă botul în fustele ei și le răscolește-n sus. Țîpete, rîs. Ursul fuge apoi la Ursar.)

URSARUL
(căt-re Nușca)

Ei, ți-a descoperit ursul farmecele! Pasămite, pe-acolo s-ascunde cineva!

SPUDERCA

E urs, sau om?

BIDU

O fi haiducul Groza!

COCORANDU

I-o fi plesnit haiducului prin cap și asta!

URSARUL

Pîpăiți-l la rădăcina urechilor — și-ți vedeai!

BIDU

Să mai joace o dată!

URSARUL

Sus, Martine!

(Începe să cînte iar din cimpoi. Ursul joacă. Ies apoi, elintind și jucînd.)

SCENA III

Aceiași, fără de URSAR și urs

PANN

Mi-a pierit piuitul, cînd s-a dat la mine!

NUȘCA

Și pe mine cum mă luă la goană cu capul cât ceaunul!

SPUDERCA

Și cum te-a răscolit cînd a dat de fustele tale — ca un pașă cuprins de foc!

COCORANDU

(cîntec *Nușca*)

Încă puțin — și te-ai fi dezbrăcat!

NUȘCA

Ți-ar fi plăcut, Cocorandule! Și te biruie mîhnirea că nu te-ai găsit în locul lui!

(*S-aude afară un pocnet de carabină.*)

PANN

(*tresare*)

Ce-o mai fi și asta?

TOTI

(*sar la fereastră*).

Pandurii din cetate!

(*Tropote afară.*)

BIDU

Nu-ți spuneam, jupine Anton Pann, că vin pandurii să te ducă la biserică?

(*Teji rîd. Intră trei panduri.*)

SCENA IV

Aceiași, TREI PANDURI

ÎNȚIUL PANDUR

Sus minile!

(Toți ridică minile, numai Pann și Cocorandu nu.)

PANN

Cocorandule — tu de ce nu ridici minile?

COCORANDU

(Le ridică.)

ÎNȚIUL PANDUR

(către Pann)

Dar dumneata de ce nu le ridici? Sus minile!

PANN

(nu [le] ridică)

Ce-i, pe cine căutați?

AL DOILEA PANDUR

Pe haiducul Groza!

PANN

(mucațit)

Să nu trageți, panduri, că încă nu mi-am scris testamentul și trebuie să las avere mare-n urmă mea!

ÎNȚIUL PANDUR

(*către Pann*)

Tu ești Groza!

PANN

E mare cinstea ce-mi faci!

ÎNȚIUL PANDUR

Cine ești dumneata? Ce-mi umbli cu șoalda și cu prefăcătorii?

PANN

Ba să mă ierți! Eu nu-s haiduc. Eu nu-s nimic! Eu nu sunt decît Anton Pann, poet și cîntăreț de strană!

AL TREILEA PANDUR

Umblă Groza pretutindeni și-și schimbă obrăzarul de la un colț de uliță la altul!

PANN

Păi — ce față am eu?

SPUDERCA

Pe-aici n-o fost decît un ursar, un urs și un cimpoi. Au fugit prin grădină-n sus!

(*Pandurii ies în grabă.*)

SCENA V

Acciași, fără panduri.

Toți rămân o clipă liniștiți și respiră ușurați.

NUȘCA

Ei, care-a fost haiducul? Ursarul, sau ursul? Sau poate că unul din panduri!

SRUBERCA.

Să stăm și să ne-ntrebăm! Vedeți, la ghicitoarea asta nu m-am gândit! Nici ursarul, nici ursul — nici vreunul din panduri! Se ține Groza de giumbușlucuri! S-o fi schimbat în cimpoi!

(Din grădină se mai aud pocnete de carabină. Cei din cârciumă se-ngheșuie la fereastră să privească. Apoi, liniște. Toți se-ntorc de la fereastră și se privesc.)

PANN

S-au rătăcit cu gândul pandurii că eu aș fi haiducul! Măi blajinilor, seamăn eu cu un haiduc?

NUȘCA

Semeni, Anton Pann, dar numai când îmi sufli mie cîntece de lumel!

TABLOUL 2

Un salon, în stilul epocii, Biedermeier, foarte încărcat și amestecat cu obiecte, mai ales icoane răsăritene. Două ferestre în fund, câte-o ușă în dreapta și-n stînga. Prin ferestre se văd: ~~coperișul de~~ **vechi burg** și două turnuri, unul de la Biserica Neagră, celălalt ~~de la Sfatul Cetății.~~ Pe masă o oală de pămînt cu floare. Coana Safta și Anton Pann sed la masă. Pe un ~~socan~~ **șezuț** turcesc al lui Anton Pann.

SCENA I

COANA SAFTA, ANTON PANN

(Anton Pann citește o gazetă: Foaia pentru inimă și minte, dar întreține și o conversație cu coana Safta. Coana Safta, cu un teanc de scrisori în față, le desface, le citește și le alege.)

PANN

Dacă m-ajută numai cu povețe ca d-alde astea — n-am dres nimic — coană Safta! Mă vor încolți creditorii din toate părțile, și atunci nu-mi mai rămîne decît să-mi pun amanet acest preacinstit fes al meu, în care de atîtea ori mi-am tras la sorti norocul și viața. Sau să iau calea codrilor.

COANA SAFTA

Dacă nu-ți bagi la cap zisele mele! Cheltuiești peste puteri. Mai strînge cureaua!

PANN

Parcă n-aș strînge-o! Mata nu vezi? Sunt ca un țîr!

COANA SAFTA

Ei fi, dar ești bine căptușit, și pe din afară nu se prea cunoaște. Dimpotrivă, judecînd după infățișare, s-ar zice că ai cam ieșit din mîncă — de-o vreme...

PANN

Nu crește carnea pe mine de mulțumire! Asta-i burtă de copil sărac. Încolo, sunt piele și os! M-au umflat grijile!

COANA SAFTA

Și nopțile de veghe lungă!

PANN

Dacă n-am răsunset nici la dumneata, atunci nu mi-a mai rămîne decît frunza verde... căci fesul n-are preț decît cu capul meu împreună, iar de lumina din dosul frunții nu mă pot lipsi! De unde închei că tot numai codrul mi-ar fi izbăvirea! Am s-o iau pe urmele haiducului! Într-un fel începutul l-am și făcut, fără voia mea. Ascultă, coană Safta deunăzi, pandurii mi-au pus carabina-n piept. Mi-au pus gînd că eu aș fi haiducul Groza! Eu, care nu sînt decît furnizor de stihuri la curtea mătăle! Au și tras pandurii!

COANA SAFTA

(*speriată*)

Ce? Au tras? Nu mă speria!

PANN

Noroc că n-a răspuns cocoșul! Altfel îmi dam ortul, iar mătă ai fi rămas cu dobînda!

COANA SAFTA

Cu ce dobîndă, mă rog?

PANN

Mai întrebi? Cu dobînda că n-ar mai trebui să-ți plătești furnizorul de versuri. Ai fi scăpat ieftin. Ce te-ai fi făcut însă fără de ajutorul meu?

COANA SAFTA

Vorbești alandala, verzi și uscate, ca un măscărici care ești!

(*Pauză scurtă. Pann citește iar în gazetă. Coana Safta, prin scrisori.*)

COANA SAFTA

(a deschis un plic, rîde)

Anton Pann, ca să vezi... Un oarecare își trimite în plic data nașterii, a lui și a ibovnicei. Dorește a ști de se potrivește! El e din zodia racului, ea — din a fecioarei!

PANN

Se potrivesc de minune cele două flăcări! El e unul care din patru în patru anotimpuri strică logodnele, iar ea umblă ca una ce-i osîndită a rămînea veșnică mireasă! Vin inimile toate la mata să ceară sfaturi și să caute mintuire!

COANA SAFTA

Ca la spital!

(Cercetează alte scrisori.)

Uite altul! Țsta dorește niște stihuri pentru iubită!

PANN

De șase ani, de cînd m-am mutat peste munte de la Tîrgoviște și-am rămas apoi ca o nălucă fără de căpătii în Scheii Brașovului, inima mea trebuie să iubească pentru toți vîrstnicii și nevîrstnicii! Vor stihuri cu toții, parcă n-ar fi chip de dragoste și fără stihuril Amoroasă cetate! Primăvara plutesc aici prin văzduh stihurile, ca toamna funigeii!

COANA SAFTA

Vrei să spui că ai descălicat cu bucuriile tale aici pe la noi cam în neguril Eu găsesc că meseria de stihuior nu e prea anevoioasă. — Pe urmă, mai și aduce cîte ceva!

(Își sună cheile.)

PANN

Cintă cocoșul, dar soarele nu răsare!

COANA SAFTA

Nu pricep pe unde bați!

PANN

Află de la mine coană Safta, că n-am să mai dau față cu mata cîtă vreme ocolești învoielile! Am să scriu de-acu la *Foaia pentru inimă și minte*. Surizi dumneata, dar eu nu glumesc. Am și început. Cei de la *Foaie* mi-au tipărit versurile închinat haiducului Groza!

COANA SAFTA

Și ca un necopt ce ești, îți dai cu părerea că aceia au să te plătească mai cu zor decît mine! Stai puțin și cumpănește! Și mai virtos nu te grăbi! Cîntecul ți l-au tipărit, dar numele — nu! A apărut poezia ta — cum s-ar spune — ca un copil găsit la răscruce de drumuri. Cu scîncete și fără autor!

PANN

Nu te trudi, coană Safta, cu bănuiele nelaloc. Eu sunt vinovatul, care le-am trimis poezia așa — fără nume!

COANA SAFTA

Pasămîite, nu vrei să-ți iei numele în deșert — fiindcă ții de biserică!

PANN

Chiar dintr-asemenea pricină - - nu! Dar aş putea oare să iscălesc cintece de haiducie şi de iubire, eu — cîntăreţul de la Sfantul Niculae? M-alungă epitropii!

COANA SAFTA

Te-alungă epitropii! Ei vezi — parcă eu nu ştiu?!

PANN

Sunt şatul de viaţa asta, şi nu doresc decît s-o închei. Rătăcesc tot prin fundături, ies din una, dau într-alta. Cînd văd o punte, se-nchide poarta. Cînd se deschid porţile, se ridică punţile. Alta era să fie soarta mea, alta! Dar pesemne, mi-a furat-o cineva. Mi-a furat-o haiducul Groza! Iar dacă mi-a fost dat să fiu poet, atunci din naştere trebuia să devin poet bezmetic! Dar m-a despoiat ursita, şi am rămas chiar şi fără putinţa de a-mi semna versurile. Iată-mă astfel poet domol, la dispoziţia coanei Safta!

COANA SAFTA

Nu te mai jelui, că n-ai cui! Şi afară de aceea, poate că poştasul va aduce astăzi ceva — ea să-ţi mai îneci o parte din griji.

(*Bate cineva la uşă, rar şi distinct, de trei ori.*)

Vorbeşti despre poştas, şi poştasul în poartă! Poate şi-a intra Dumnezeu în voie!

SCENA II

Acciūși, poștașul PANTU

PANTU

(intrînd)

Sănătate, coană Safta! Aveți maldăre de scrisori!

(Vine, pune un teanc enorm de scrisori pe masă.)

PANN

Cît turnul Vavilonului, și să mai suspine coana Safta
că afacerile nu merg!

PANTU

Numai haiducul Groza mai primește atîtea răvașel

PANN

Da' pe alea unde le lepezi?

PANTU

Pe tavă de mușchi verde, în margine de stejeriș. Acolo-i
hotarul fără de statornicie al lui Groza, și acolo îl întîmpină
visările junetei! Toate fetele îi scriu — din Schei și de mai
departe! — De mirat numai că pandurii nu-i dau de urmă!
Eu mă prind cu oricine că cel ce face pe haiducul este săp-
tămîna întreagă — om cumsecade și cu rosturile lui în toată
legea, vreun cetățean așezat și cu slujbă la-mpărăție, chiar
în Brașov! N-ați luat seama că haiducul Groza își încearcă
loviturile numai duminecă sau în zile de sărbătoare, adică
în răgazuri cînd nu-l ocupă slujba?

PANN

Oricum, tare-mi plac loviturile ce le potrivește! Mai încălzește cineva și pe nevoiași! Are fantezie haiducul! Pe poeți îi scutește de orice osteneală de a mai născoci basme, iar pe panduri îi încurcă mai mult cu îndrăzneala gândului decât cu desişul codrilor. Este în Braşov unul singur care ar putea să le facă la fel isprăvile, nu cu fapta, dar cu închipuirea, şi-aceia sunt eu, Anton Pann!

PANŢU

Mă uit la dumneata, domnule Anton Pann — şi te ascult... Îmi dai aşa, ca un ghimpe de bănuială! N-ai vrea să ne oprim oleacă? Nu care cumva poetul fără de nume care-nchină cîntece haiducului Groza în *Foaia pentru minte* — eşti chiar dumneata?

PANN

Nu zic ba şi n-am de ce să mă ascund. M-ai ghicit, amice! Şi aşa de-a dreptul şi fără încunjur, ceea ce înseamnă că şi un poştas poate avea fantezie! Îmi pare numai rău, că nu te pot întreba la fel: poştase Panţu, n-ai vrea să ne oprim oleacă? Nu care cumva dumneata eşti cetăţeanul rostuit şi cumsecade care în zilele de sărbătoare îşi încearcă norocul la drumul mare?

PANŢU

Îndoiala ar fi la locul ei, dar n-ar dovedi nimic. Sau mai bine zis, îndoiala ar dovedi doar că o închipuire atît de aprinsă, care ar schimba pe un poştas în haiduc, nu are nici chiar un poet!

COANA SAFTA

Palavre și joc! Vinturați mai mult pleavă decât grăunțe!
— Bani — n-ai adus?

PANȚU

În zi de marți?

COANA SAFTA

(*prefăcută*)

Așa e — uitasem!

PANN

Așa e — zi de marți! Păcătoasă zi! Marțea nu-i a banilor, dar marțea promite și cocoana Safta! Marțea i se face și ei milă de călătorul spre Țara Făgăduinței!

PANȚU

(*dă să plece*)

Să trăiți, domnule Anton Pann, pleacățiune, coană Safta!

PANN

Ai luat mai mult decât ai adus! Căci ai adus răvașe și duci nădejdi, iar eu tot de izbeliște rămân!

PANȚU

(*dă din umeri*)

Poate că mine-a fi pe de-a-ndoasele!

PANN

Mine coana Safta va găsi altă pricină să-și nunte vorbe!
(*Panțu iese.*)

SCENA III

COANA SAFTA, PANN

PANN

Cu alte cuvinte, secoata a fost ușoară. An n-am câștigat, âstimp am păgubit, la anul trag nădejde! Vorba ceea: Cine nu-i dator, e destul de bogat! Ascultă, coană Safta — vrei s-auzi o poveste? O născocesc acu și ți-o ferec de-a dreptul în rime!

O văduvă-n vîrstă, bătrînă, zbîrcită,
cu doi dinți în gură, barba ascuțită,
nas cît pătlăgeaua, la vorbă-nțepată,
cu ochii chiaciră, fața mohorită,
peste tot negoasă și posomorită,
umblă-ntunecată și tot înnoată!

Cîntă-i lele cîntecul,
că mi-e drag ca sufletul!

Neaga-Neaga reaua
sparge mahalaua!

Cu nimenea în lume nu se are bine,
se ceartă cu sine cînd n-are cu cine.
Slugi, cîne, pisică — îi bate cu sudalme,
și pentru o muscă își dă singură palme.
De-ar fi, cum umblă veche o zicală,
cerul tot hîrtie și marea cerneală —
ca să se descrie — ar fi puțințele
toată istoria astei muieri rele!

(Pauză de-o clipă.)

COANA SAFTA

De ce te-ai oprit? Aștept să-mi spui povestea! Pînă acu n-ai intrat decît în tindă. Ai descris pe Sfînta Vineri!

PANN

Ahi — pe Sfinta Vineri, care încheagă și apele. Chiar așa! Aștepți povestea? Ai s-o vezi cu ochii matale, coană Safta, nu mai e nevoie să mă ostenescl Are să se dapene singură povestea asta. Mie o să-mi ardă inima, iar pe Sfinta Vineri are s-o ducă la judecata de apoi! Deocamdată, îngăduie-mi să suspin o dată: Oh, tinerețele mele — unde ați rămas?

COANA SAFTA

Caută-ți de drum!

PANN

Ar trebui atunci să mă iau tot cu ochii-n sus, după drumul robilor.

COANA SAFTA

Tu, Anton Pann, tu — cu cele treizeci de toamne aurii ale tale te tinguești așa?

PANN

Cum ai zis? Eu cu cele treizeci de toamne ale mele? Au fost mai multe, coană Safta! Toate anotimpurile mele au fost toamne — doldora de amărăciune și de rugină! N-am avut în viață decît o singură primăvară, primăvara cînd am cunoscut grădinile Ioanei mele! Cu primăvara aceea în brațe ar fi trebuit, de-acolo, de la Tirgoviște, s-o iau peste Dunăre, spre porturile grecești, dar am fost șui și am trecut munții spre cetatea cu neguri, unde mi-e dat acu să-mi port jugul și festul. Ce cîntec aș fi nimerit atunci și pe ce

strune aş fi cîntat! Aş fi scris versuri în limba zeilor, nu în limba scheilor! Astăzi, aş fi poet în vreun ostrov grecesc. Poate în Rhodos, sau în Chios, în Mitilene sau Patmos!

COANA SAFTA

Te întăreşti singur! Şi, nitam-nisam, te-ai hotărit a-mi spune că ostrovul braşovencelor îţi face silă! Uite — nu te cred! Te apucă pe tine aşa, cîteodată, după nopţi de chef! Eşti cam mahmur, Anton Pann. Fireşte! Nu ţi-ai împlinit somnul! Te trădează dungile din jurul gurii — dungile cele ca două păraie!

PANN

(Citeşte iur.)

COANA SAFTA

(mai caută prin scrisori)

Bunicii mei au venit din Pireu — prin urmare, vezi tu — obraz subţire ce sunt — ar trebui să mă simt măgulită că te atrag ostroavele greceşti! Totuşi, nu mă las orbită! Îşi are frumuseţile sale şi cetatea noastră, oricare ţi-ar fi tînguirea! Nu-i un ostrov care să iasă din ape, dar s-alege sub cer locul, şi este o încîntare, cel puţin pentru ochii cari ştiu să vadă. Atîrnă de jur împrejur grădinile. Cînd totul e în floare, se umplu străzile de tineri şi s-aud pretutindeni, în mers, condurii frumoaselor pe caldarîmuri! Ai băgat de seamă ce minunat umblă fetele noastre? Ştie fiecare cedactilul! Au iambi în coapse! Parc-ar număra silabe cînd se plimbă! Creşte fiecare-n şcoala poeziei! -

(Pauză scurtă.)

De ce pui lacăt gurii tale, Anton Pann?

PANN

Dungile astea în jurul gurii, le vezi, coană Safta? Nu sunt părăie, cum le-ai numit! Astea sunt paranteze! Cum n-aș tăcea dacă Dumnezeu mi-a pus gura-n paranteze? Cuvîntul meu e suspendat. De-acum vorba matală stăpînește!

COANA SAFTA

Ți-ai tu nemulțumirile tale, Anton Pann, dar în cele din urmă recunoști și tu! Cultul iubirii înfrumusețate, căruia i s-a dus faima, de-aici se răsplindește în cetatea noastră, de-aici, din salonul meu, de la școala ritmului și a poeziei!

PANN

Parcă vorbești de pe cea lume! Ți-ai însușit tonul sublim! Dar oare de ce m-ai spune școalei matală pe nume? Zi-i „Spitalul amorului“, și ne-am înțeles!

COANA SAFTA

Răutățile tale nu rănesc nici cît razele unei candelă de iocană!

PANN

Și asta-ți vine foarte la socoteală. Ce-ți pasă că-ntr-o zi în rațul matală eu am să dau peste dracul?

(Bate cineva la ușă.)

COANA SAFTA

Poftim! •

(Intră Ioana.)

SCENA IV

COANA SAFTA, PANN, IOANA

IOANA

Bună ziua, coană Safta.

(Către Pann.)

Anton Pann — aici erai?

COANA SAFTA

Poftim, Ioano. — Ce surpriză. Dar unde-i fetița?

IOANA

A adormit pe canapea și mi-a fost nu știu cum — s-o trezesc!

PANN

Mă bucur, Ioano — că ai venit!

IOANA

(șade)

Te-am căutat prin toate...

PANN

(o intrerupe foarte calm)

Las', Ioano — că rostesc eu cuvîntul! Tu să nu-l pronunți! M-ai căutat prin toate — circiurile din Scheit Prin — circiume!

IOANA

Dacă-i urît cuvîntul — de ce mă silești — să...

PANN

(calm)

Ioano, eu nu te silesc! Dimpotrivă, totdeauna am căutat să te țin departe de toate astea. Ca un vis aş vrea să treci prin lumea asta. Tu, Ioana, tu poți să rămii ceea ce ești. Lumină, numai lumină! — Dar eu —?

IOANA

Dacă ai ști coană Safta — cu cine stă la masă. Anton Pann — prin circiume, și cu cine se ține de pozne prin iar-maroc și pe uliți.

PANN

Ioano, vezi — aici greșești! Pentru un poet nu există societate nepotrivită! Putem noi oare, noi — neadormiții, chinuiții, nerăsplătiții luminii — să ne scutim de atingerile acestea cu tărimurile cari ne strică pină-n măduvă?! Nici un cîntec și nici o înțelepciune n-ar ieși din strunele noastre, dacă am ocoli atingerile!

IOANA

Cum zici tu — așa să fie! Cum crezi tu — așa e bine! Las' să ningă, să plouă, numai vreme rea să nu se facă!

PANN

Iartă-mă, Ioano, așa sunt eu, și cînd ai treizeci de ani, cum le-am făcut adineaori socoteala, nu te mai schimbă nimeni!

IOANA

Rău ai ajuns!

PANN

Asta-i încă puțin. Am învederate sorți de-a ajunge și mai rău.

IOANA

De ani te tot lauzi....

PANN

Las', Ioano, nu mă descuraja și tu! Am să-l spun eu — cuvîntul! De ani mă tot laud cu cartea la care scriu....

IOANA

Uite, eu nu mai cred!

PANN

Și totuși, ai s-o vezi, Ioano. Și are să fie *Povestea vorbei*, o carte în care înțelepciunea se toarce singură, ca poveștile din *O mie și una de nopți*! Va mirosi cartea, îmbelșugat și pestrît, ca piața de lingă Turnul Sfatului, cu adieri de verdețuri și pește, de cașcaval, de garioafe și mătăsurî. Și vor suna vorbele precum galbenii zarafilor, cari stau cu șetrele în șir, schimbînd florini austrie-ci cu ruble rusești și cu părăle otomane. Și *Povestea vorbei* va fi hotarul dintre Apus și Răsărit!

IOANA

Vino acasă! Anton Pann! Te rog!

PANN.

Mă-entropеști, Ioano, cu dulceața, dar uite teancul acela pe masă! Mai avem treburil Coană. Safta, spune-i și mata, ca să priceapă!

(Coana Safta întărește din cap.)

IOANA

Viața asta n-o mai îndur!

PANN

Nu răscoli în mine toată amărăciunea, Ioan! Curge prin mine ca nămolul, ca plumbul greu — amărăciunea. Sălășluiesc între ispite și nevoi — și trebuie să rid, căci numai risul mă mai face să uit! Sunt mîhnit, Ioano, pentru tine și pentru Gabi, că apa nu ne vine la matcă, precum aș vrea! Mi-a dat Dumnezeu daruri, însă n-am noroc. Cîteodată numai, arar, mi s-arată o lumină, dar pînă să trag jeraticul — rămîne cenușal Cîteodată mă mîngîi cu gîndul că poate n-am noroc, ca să vorbească în mine și mai tare darurile. Oricum; chiar și o asemenea mîngiere nu e decît un vuiet deșert, și sunt amărit, și rid ca să uit.

IOANA

Tu ți le faci pe toate!

PANN.

Eu mi le fac. Recunosc. Dar nu port nici o vină. Așa vin totdeauna toate împrejurările, că trebuie să mi le fac. Te iubesc, Ioano, cum nici nu crezi. Cîteodată, cînd rămîn singur în vreo cîrciumă, lăcrimez, cît o livadă în răcoarea serii, la gîndul și de teama că aș putea să te pierd! Te iubesc, Ioano. Pe tine și cîntecul, gluma și tristețea, și iarăși pe tine!

Poate că de-acolo de unde se hotărâsc tablele sorții mie mi s-a
menit să devin haiduc, să mă-ndrăgească fetele și nevestele
din împărăția otomană și din ăst celt de împărăție nemțească!
Dar mi s-a ales altfel! Dumnezeu m-a ademenit cu tine și cu
cintecul! Și în loc să sting sub palos capete de negustori și
bogătași, eu tai numai capete de trandafiri.

IOANA

Îl auzi, coană Safta? Așa mă sucește și mă răsucește.
Și eu iarăși mă-ntorc, și iarăși îl cred. Așa m-a-neintat și
cînd am purces cu el de la Tîrgoviște, de-am trecut prin por-
țile Branului.

(S-aude ca o ușoară bătaie în ușă.)

COANA SAFTA

Parcă a bătut la ușă — ca o mîină mică....

(Se duce, se uită.)

Ha! O pisică!

(Deschide.)

Gabi!

(Intră Gabi, o fetiță ca de cinci ani.)

SCENA V

Acciași, GABI

IOANA și PANN

Gabi!

GABI

(vine, își freacă ochii de somn)

M-am trezit și-am venit!

IOANA

Ți-am spus să nu mai pleci niciodată singură de-acasă!

PANN

(se ridică)

Hai la tăticu!
Primăvară mică,
Cine te ridică?

GABI

Vară mare
mă ridică,
mă ridică
pînă-n soare!

PANN

(O înalță sus și o coboară repede.)

GABI

(ride cînd e dată în jos)

Încă o dată — fă-mă mare cît turnul de la Biserica
Neagră!

PANN

Cît întunecatul cela — de-acolo? — Nu, am să te fac și
mai mare! Te fac mare, mare, cît bucuria tăticului!

(O ridică încă o dată și Gabi ride iar cînd e dată în jos.)

GABI

Pe dăinuș în jos — luneci frumos! Și te gîdilă....

PANN

Spune-mi tu mie acu — ce cauți aici?

GABI

(îl prinde de-un smoc de păr din cap)

Te duc acasă — de-un fir de mătăasă! Dar să taci mul-com!

PANN

Uf, coada calului! Gabi, nu mai trage!

GABI

Tata, țipă, boul rage!

PANN

Va să zică — nici una, nici două — ci să vin acasă! Deocamdată, mergeți voi frumușel înainte, că pe urmă vin și eu. Mai avem aici niște trebușoare. Nu-i așa, coană Safta?

COANA SAFTA

Este, scumpelor, este. Și ne-am trudit și pînă acu — de-a dat inima din noil

IOANA

Ei, haide, Gabi. Zi frumos: la revedere!

GABI

(face o reverență)

La revedere!

(Se duce spre ușă; din ușă, Gabi se-ntoarce, vine pînă la masă.)

Vreau să-l iau și pe tăticul!

(Ia fesul de pe scaun, și-l pune pe cap și fuge, rîzînd, pe ușă afară, pe care Ioana o deschisese în așteptare. Ușa se-nchide după ele.)

SCENA VI

COANA SAFTA, PANN

PANN

Ar fi timpul să ne apucăm de lucru — coană Safta!

COANA SAFTA

Așa mi se pare și mie! Să ne întoarcem la chestiunea foarte arzătoare a tinărului — Napoleon Furnică!

PANN

E plin de ardoare Napoleon! Napoleon... Furnică! A ajuns la modă numele, de cînd cu împăratul Frîncilor. Am mai auzit de unul pe care-l chema Napoleon Pagubă, și pe fratele său — Danton Pagubă. Și ce dorește, mă rog, arzătorul Napoleon? Vrea tinărul să-și scoată folosul din nume? Și cine e frumoasa?

COANA SAFTA

Domnișoara Catinca Stinghe! Arzătorul nostru ar vrea niște versuri!

PANN

Niste versuri — cu nestemate prinse-n aur!

COANA SAFTA

În, cel mai târziu, zece zile!

PANN

Unde stă suava?

COANA SAFTA

Lingă Poarta Cetății... Știi... în casa din stînga, cînd cobori, cu intrarea tăiată în zidul orașului. În casă cu patru turnulețe!

PANN

Se face, dar plata înainte!

COANA SAFTA

Cu tine anevoie o scot la capăt. De unde plata, dacă poștaşul e năvălaș? Mă achit de îndată ~~ce mi vin bani și cînd~~ mi-i da versurile.

PANN

Punga-mi spune că eu am nevoie de bani astăzi, iar stîburile nu ți le pot face astăzi, nici să mă tai. Trebuie să văd mai întîi fata, să nu îndrug nepotrivite. Și despre tinăr de asemenea se cuvine să primesc oarecare vedere!

COANA SAFTA

Îmi pare rău, astăzi n-am lețeaie.

PANN

Pe degeaba nu-ți mai mîzgălesc nici un iamb, nici măcar un picior ~~schimp de hexameter~~.

COANA SAFTA

Nu te-nerîncenal

PANN

Este un gol în urmă, coană Safta, să-ți plătești datoria!
Pentru tot ce-a fost! Avem trecut mare-mpreună.

COANA SAFTA

Dar debitorul ești — tu!

PANN

Femeia zgircită-l scoate și pe....

COANA SAFTA

Anton Pann dator!

PANN

Eu voiam să spun: pe Diavolul!

COANA SAFTA

Se potrivește și așa, dar m-a luat gura pe dinainte.

PANN

Dacă-i vorba de-așa — stricăm invoiala!

• COANA SAFTA

La asta mă gindeam și eu! Mi-oi căuta alt ajutor!

PANN

N-o să-l găsești în tot cuprinsul.

COANA SAFTA

Ești prea încrezut, Anton Pann. Te porți cu gîndul că nu mai sunt și alții cu meșteșug! Tu nu-mi faci decît rime împerecheate, alții se pricep și la rime cari se împletesc. Apoi la ritmuri ești de multe ori nebăgător de seamă. Sunt eu de vină că te ivești dator? Îți scad din simbrie cîte zece parale de fiecare rimă nedeplină și cîte cinci de fiecare poticneală. Nu mai îngădui licențe pe sôcoteala mea!

PANN

A găsit-o și pe asta!

COANA SAFTA

Uite c-am găsit-o. Altfel, nu m-aș îmbluzi asupra unul nevoiaș.

PANN

Și ce cusururi îmi mai găsești?

COANA SAFTA

Dar tu — mie?

PANN

Pomelnicul ar fi așa de lung că s-ar stinge cădelnița în mîna popii, care l-ar citi.

COANA SAFTA

Ne luăm noi — cînd de-a dreptul, cînd pe ocolite, cînd din tilcuri, cînd pe faţă — dar vezi, că nu mă poţi supăra! Într-atîta ne-am învăţat unul cu altul.

PANN

Coană Safta, oftezi că nu ai bani. Bine, să încuvîntăm că ar fi așa, cu toate că eu nu mă înduplec. Haide să ne mai tocmim. Dacă n-ai bani....

(se înduioșează)

dă-mi cel puțin — uite, coană Safta — oala asta cu flori, s-o duc Ioanei! Vreau s-o împac. Are să se bucure și Gabi.

COANA SAFTA

(sare)

Oala cu floare! Nu dau nimic! Ai nimerit-o — ~~chiar~~ floarea la care țin eu așa de mult! Mi-ai pus gîndul rău astăzi, Anton Pan!

PANN

(Se ridică, ia oala.)

COANA SAFTA

Te repezi degeaba! Nu se poate! Te-ai aburit la minte?

PANN

(Se dă înapoi cu oala.)

COANA SAFTA

(se ține după el, vrea să i-o ia)

Nu, nu, nu!

PANN

Coană Safta, vreau să-i fac și eu un dar Ioanei, nu e chiar de ziua ei, dar ai văzut! A plecat mîhnită!

COANA SAFTA

Nu se poate. Nu înțelegi? Cuvîntul e cuvînt!

PANN

(fuge împrejurul mesei)

Și vorba e vînt.

COANA SAFTA

(După el, pune ea mîna pe oală.)

PANN

Nu trage, că se sparge!

(O ia spre ușă.)

COANA SAFTA

(tipă)

Vrei să-mi scapi, dar nu te las! Nu, nu, nu!

(Trage fiecare, oală se sparge, pămîntul din oală cade cu flacăra, în același timp din fundul oalei cade puzderie de bani de aur. Galbenii se rostogolesc sunînd. Pann și Coana Safta rămîn buimăciți, fiecare cu cîte-un hîrb în mînă.)

PANN

Va să zică, în fundul oalei îți ascundeai comoara! Sub
pământ, sub floare!

COANA SAFTĂ

(s-apleacă și adună galbeni)

Of, of, Doamneee — Doamne!

PANN

(s-apleacă și el și ia doi galbeni)

Sfinte Arhanghele — m-am dus și eu o dată într-un
noroc — și-am nimerit! Ei-ei, acu-i acu! Te-am dibuit unde
nu te știa nici pământul, coană Safta!

(Dă să plece.)

COANA SAFTA

(tipă)

Stai, stai — nu fugi, că țiș și adun vecinii!

PANN

(i-arată banii)

Dar sunt cinstit, ți-arăt ce-am cules! Doi galbeni —
avans! Avans pentru stihurile comandate! Să ne trăiască
ardoarea lui Napoleon!

(Iese, trage ușa după el.)

COANA SAFTA

(singură)

Ăsta-i poet — nu i-aș mai spune pe nume! Poet — de
drumul mare!

(Se-nduioșează.)

Dragul maichii!

ACTUL AL DOILEA

TABLOUL 1

Lângă Poarta Cetății: ziduri vechi, medievale, câteva case în linia zidurilor, una, mai la o parte, cu patru turnulețe. Noapte. Felinare, luminează miop printre copaci, pe alee.

SCENA I

PANN, pe urmă PAZNICUL DE NOAPTE

PANN

(Se plimbă singur pe sub copaci, fluieră ușor o melodie. S-aude bătând dintr-un turn ora 11.)

...Opt, nouă, zece, unsprezece!

GLASUL PAZNICULUI

*Hört ihr Leut'und lasst euch sagen
die Uhr hat elf geschlagen!
Bewahrt das Feuer und das Licht —
damit kein Unglück nicht geschieht...*

(S-apropie Paznicul, cu pași grei, misterios tîrîți.)

PANN

Vine paznicul.

PAZNICUL

Guten Abend!

PANN

Bună seara!

PAZNICUL

A, sunteți — român?

PANN

Român, firește! Toată ziua sunt român, numai la ceasul acesta sunt gata să-mi trădez neamul și să mă prefac în privighetoare!

PAZNICUL

(ridică un moment felinarul, pe care-l poartă în mână)

Cinți, jupine Anton Pann, cinți — nu te-neureci!

PANN

Din copilărie m-am trezit suflind... Dar cum se face că mă cunoști?

PAZNICUL

Cum nu mi-aș cunoaște — chiar și pe-ntunerie — mușterii?! Știu eu și cum te bate inima, și cum te ticăie ceasul!

PANN

Mi-arăți în care casă locuiește familia Stinghe?

PAZNICUL

Vezi colo-n întinerie? Casa din zidul cetății...

PANN

Mulțumesc.

PAZNICUL

Vrei să dai o serenadă? Fără chitară, fără alăută?

PANN

Cu oarecare-ncunjur, ne-ntîlnim. Chiar serenadă n-am să dau, dar caut să născocesc un cîntec. Ascultă, Hans...

PAZNICUL

Ascult, numai cît, eu nu sunt Hans!

PANN

Mare minune — un neamț care nu e Hans! M-ai putea lămuri puțin — cum și de ce ai strigat adineaori?

PAZNICUL

Ca să fugă tilharii! Haiducul Groza a tăiat ieri noapte drumul unui negustor — chiar la Timișul-de-Sus, către Predeal!

PANN

Cînd a trece-o dată Groza prin Brașov, trebuie să-i pui mîna-n ceafă, Hans!

PAZNICUL

N-am să mă potolesc, și de-oi pune mina pe el, cer juzzi-
lor să-l spinzure pe fereastra celui turn în ruină pe dealul
din față! La ceasul acesta, gidele dă tircoale gorganului cu
căpățînile, foarte doritor de a mai vedea o dată pe cei ce-au
ispășit!

PANN

Ești prea crunt, Hans! Adecă, de ce l-ai spinzura? Face
și Groza bine — cum poate: ia de unde este și-mparte unde
nu-i!

PAZNICUL

Ia de unde este și-mparte unde nu-i! Dar asta nu-i crești-
nește. În evanghelie se spune că celui ce are i se dă, celui
ce n-are i se ia!

(*Ride.*)

PANN

De dreptatea asta m-am poticnit și eu citeodată. Dar fac
cruce și-ngin: să-i fie de bine!

PAZNICUL

Cui?

PANN

Celui ce mai citește din an în paști prin cartea de care-al
pomenit!

PAZNICUL

Mare pacoste!

PANN

Care?

PAZNICUL

Grozal

PANN

Nu m-aş mira să vină într-o noapte la plimbare prin cetate, îmbrăcat taman ca dumneata, cu felinar în loc de ghioagă, şi să strige aşa cum făceai adineaori. Cum ai cîntat? Mai zi o dată — că-mi plăcu!

PAZNICUL

*Hört ihr Leut' und lasst euch sagen
die Uhr hat elf geschlagen!*

Aşa am strigat, am cîntat, am spus şi-am zis!

PANN

Ar afla el multe Groza... şi foarte trebuincioase, despre curţile astea zăvorite cu lacăte de şapte sute de ani!

PAZNICUL

Herrgott — cită spaimă împrăştie! Toată lumea se-n-treabă şi se teme. Cînd se-n-tînesc doi pe întuneric, s-aude: stai, cine-i? Unde-i? Aşa-i!

PANN

Paznice Hans, ţi-aş da îndemn să nu mai treci pe la Biserica Neagră, că haiducul şi-aşterne citeodată, precum se spune, chiar acolo în pod. Şi pentru un pui de somn bine

face! Cui i-ar trece prin minte să-l caute chiar prin văzduhul lăstunilor și al liliecilor? Odată s-ar fi îmbrăcat ca un sfânt de piatră și se uita din capul unui stilp — din virful unui pinten de la Biserica Neagră — în piață, într-o zi de târg cu mare forfotă!

PAZNICUL

Ce îndrăzneală! Și de-acolo te-a văzut și pe dumneata, jupîne Anton Pann, ciupind florăresele și înșelînd pe un zaraf c-un galben otoman!

PANN

Avea pesemne haiducul vedere largă în toate!

PAZNICUL

Mă duc, că altfel îi crede că eu-s Groza!

PANN

Păzea că multe nu lipsesc!

PAZNICUL

He-he-he! Noapte bună!

(Pleacă spre stînga.)

SCENA II

PANN, apoi IOANA.

PANN se plimbă, pe loc ca-n așteptare. IOANA vine din dreapta.

PANN

din dreapta

Ioana — tu?

IOANA
(*liniștită*)

Cînd ai închis ușa în urma ta — am plecat și eu. Și m-am ținut tot pe urmele tale, la ceasul ăsta fără țipenie de om pe uliți!

PANN
(*calm*)

Te ții prin beznă, Ioano — după păcatele mele... și tremuri toată!

IOANA

Tremur, Anton Pann. și pătimesc — că nu mai înțeleg cum mă țin laolaltă. Și inima mi s-a făcut mică de tot, că nu știu — ce ai să-mi spui — Eu ridic cuvîntul și eu sunt cea care mă tem —! Între noi doi, care-i cel care face judecată și care-i cel ce așteaptă osînda?

PANN

Îți spun — tot, tot ce poțeste!

IOANA

Și faci tot — tot ce doresc?

PANN

Așa-mi este dat, Ioano!

IOANA

Și nu-mi tăinuiești nimic?

PANN

Ți-am tăinuit vreodată ceva?

IOANA

Tremur toată și ard! Ia-mă în brațe Anton Pann, du-mă acasă — și vino și tu!

PANN

Ce vorbe sunt astea, Ioano? — du-mă acasă — și vino și tu....

IOANA

Da, să mă iei în brațe, să mă duci acasă și să vii și tu. Dar să vii cu adevărat!

PANN

Și dacă pentru astăzi mi-am făgăduit cuiva — focul și jocul — ce ne facem?

IOANA

Dacă ar fi numai joc — ți l-aș lăsa! Dar e în tine și altceva! Și nu mai dorm de-atâtea nopți, și nu mai pot!

PANN

Este, Ioano, recunosc. Este în mine și altceva, este oarecare nebunie și-un vuiet care cere ceva, un pic de zăre și-un strop de îngăduință — să nu mi se numere pașii, să nu mi se măsoare drumurile, să nu mi se cîntărească cuvintele. — Este în mine o nebunie care vrea să se cheltuie, și-o căldură care crește cînd se dăruie, care se stinge cînd vrei s-o aduni!

IOANA

Anton Pann, tu știi — față de tine — mie mi se taie puterile și glasul! Și nu mai pot nimic. — Și totuși, aș putea și eu ceva. Aș putea bunăoară să — plec... Atunci nimenea n-ar mai sta în pragul tău — să măsoare, să numere, să cîntărească....

PANN

Ioano — iarăși pragul cu amenințările și cu vorbe dincolo de orice măsură! Bine, sunt așa cum mă știi, dar ce ne rămîne? Îmi spui tu ceva, îmi dai tu vreun sfat? Cînd te ridici în prag — de ce nu vrei să cuprinzi cu privirea și toată starea în care ne găsim și de care mi-e silă să mai vorbesc?!

IOANA

Da, așa e... Năcazurile, neajunsurile, bucata de pîne pentru noi și pentru Gabi. Toate astea încerc și eu, — te rog să mă crezi —, toate astea încerc și eu să le adun în mine și să țin cu ele cumpănă suferințelor multe, cari nu mă privesc decît pe mine! Anton Pann, nu trece ușor peste tremurul și tulburarea mea! Spune-mi — spune-mi — vreau să știu — să ne închipuim că am scăpat cumva de starea în care ne găsim — Ți-ai mai făgădui și-atunci altor ființe — sufletul și jocul?

PANN

Te-aș minți — spunindu-ți că nu! Eu nu te-am obișnuit să-mi primești cuvintele cu îndoială. Îngăduie-mi, Ioano, să-mi port cel puțin față de tine — inima — ca un pahar prin care vezi! Cu cît mă îngrădești mai puțin, cu atît viața mea este mai mult a ta. Numai a ta! Arde jeraticul în pahar, Ioano, nu-l stinge!

IOANA

Tu — Anton Pann — vatra mea aprinsă! Dacă ai ră-mînea la mine, dacă te-aş simţi totdeauna în preajmă, m-aş zdrobi de două ori pe cît mă zdrobesc şi am ieşi noi la liman într-un chip....

PANN

Cu — sărăcia?

IOANA

(întăreşte din cap)

PANN

Cu — sărăcia, da. Dar crezi tu — Ioano, că acel cîntec spre care mă-ndrum poate să-nceapă aşa, stînd la masă? Între patru pereţi, focul n-are vînt. Între gratii — aripile sunt chiar şi pentru păsări o povară. Eu trebuie să mă ciocnesc de oameni, de lucruri, să-nfrunt valul şi-ntîmplarea!

IOANA

Şi toată fiinţa asta din faţa ta — nu-ţi mai spune nimic?

PANN

Te iubesc, Ioano. Simţi cît de năting şi de gol sună acest cuvînt? Nu te supăra viaţa mea. În faţa oricărei alte femei mi s-ar părea un cuvînt mare acest cuvînt: te iubesc. În faţa ta — mi se pare gol. Năting, stins şi gol. Nu, Ioano, eu nu te iubesc! Căci noi suntem una. Tu ai intrat în mine, tu ai devenit sîngele meu, ziua mea şi noaptea şi străfundul! Tu eşti izvorul, aerul, lumina. Cum mai aştepţi să te iubesc?

IOANA

*(Îl îmbrățișează, îi cuprinde capul, îl sărută, își lagă mina în părul lui,
cu minie dulce și cu pasiune nebună)*

Părul meu ciuf și destrăbălat! Vino acasă!

PANN

Du-te numai, Ioano, că te-ajung.
(Îi cuprinde obraji.)

Tu....

(O sărută.)

IOANA

Intră încet, când sosești, că felița doarme. Să nu se trezească.

(Fuge.)

SCENA III

PANN, apoi DOMNIȘOARA CATINCA STINGHE și NAPOLEON
FURNICĂ. PANN se plimbă.

CATINCA

(vindu-se din dreapta, cu Napoleon Furnică)

Când trec pe-aici, pe sub Poarta Cetății, e o beznă — și mi-e frică! Nici nu îndrăznesc să privesc înapoi — parcă m-ar prinde cineva din urmă.

FURNICĂ

Când ești cu mine ar trebui să te simți mai ocrotită.

CATINCA

Un necunoscut sub felinar — aşteaptă pe cineva?

PANN

(o priveşte cu uimire)

Ce întâmplare! Ce graţioasă întâmplare — pe-o simplă neaşteptată cărare! Ca două rime într-un vers — fapţurile ni se-ntîlniră. Ce ochi, ce vrajă şi ce mers! Îmi tace inima, se miră!

(Catinca şi Furnică trec nedumeriţi spre stînga.)

CATINCA

Parc-ar vorbi în stihuri, dar ce vrea?

PANN

Eşti frumoasă — ce-aş mai vrea? Cat sub frunze — dau de-o stea!

(Catinca şi Furnică au trecut spre stînga.)

FURNICĂ

Cam aiurit şi transportat!

CATINCA

Într-adevăr aşa părea!

PANN

Cam transportat şi aiurit — o rază albă m-a rănit!

FURNICĂ

Am să mă-ntorc — mi-aştepti răspunsul?

PANN

Tu ești alesul, tu ești unsul!

*(Catinca și Furnică s-au depărțat, se opresc în întuneric în ușa casei cu
turnulețe.)*

PANN

(pentru sine)

După cuvîntul Sîntei Vineri — are iambi în coapse —
frumoasa Catinca. Dar ochii? De aș putea numai cukoarea
să le-o aflu!

(Catinca s-a despărțit de Furnică; intră în casă.)

FURNICĂ

(se-ntoarce, ajunge în dreptul lui Anton Pann)

Îți sunt dator o replică — necunoscute domn!

PANN

Eu o doresc rimată, sau nu ești amator?

FURNICĂ

Cum îndrăznești?

PANN

Ah, nu vă supărați, sunt inocența însăși!

FURNICĂ

După cuvînt — nu pari deloc!

PANN

Pentru niște ochi ca noaptea — ce n-aș îndrăzni!

FURNICĂ

Te-ai înșelat, căci ochii sunt albaștri !

PANN

Îi tocmam ce doream a ști!

FURNICĂ

Încruciezi, se pare, bine — spada!

PANN

O nu, deloc. Evit balada!

FURNICĂ

Îmi ești dator o lămurire — totuși —

PANN

O lămurire —? Dacă ții... Făceam, așa, un joc de stihuri — pentru mine, pentru nimeni, sau, dacă vrei — pentruăști fluturi mii din preajma felinarelor! Le vezi — ființele de noapte — îmbătate de luminile târzii!?

FURNICĂ

Mă îngrijesc aici — de stihuri — eu!

PANN

Ah, mă scuzați. Credeți cumva că-aș fi dispus să le-mprumut cuiva pe ale mele? Am martori — frunze, arbori, stele — că versurile, de mă-ncearcă uneori vreun dor, eu nu mi le comand la nici un croitor!

FURNICĂ

Aceasta-i o jignire!

(Amenințător.)

Cine ești dumneata?

PANN

Să nu ridice glasul — domnul e rugat! Căci bine e chiar pentru dînsul să nu prea știe cine sunt și cum, întîmplător aici sau poate într-adînsul. Iar dacă totuși poftă ar simți de vreo gilceavă — i-aș da sfatul — norocul să-și încerce-n altă parte, la alt ceas, cu altul, doritor și el de vreo ispravă!

FURNICĂ

Ce? Așa-mi vorbești?

(Se repede în Anton Pann.)

(Pann era să cadă, dar se proptește, apoi s-apropie calm de Furnică. Furnică se dă încă o dată la el.)

PANN

(Îi prinde însă brațele, ceva mai jos, de mini, și, încet, dar irezistibil, îl silește să dea-n genunchi.)

— Vezi — așa, nu altfel! Să crești ca un copil, numai întors! Cum sfatul de adineaori nu l-ai primit, sunt gata să-ți dau altul. Cine se iuțește, să bea oțet să-i treacă! Și de n-ai altă treabă, fă-te martor!

FURNICĂ

Vom vedea!

PANN

(Îl lasă)

Haide, ridică-te și pleacă de-acî!

FURNICĂ

(Pleacă bombănind.)

PANN

(Fluieră o melodie. S-aude apoi un pocnet de pistol. Pann tresare, își duce mina la spate, se lasă încet pe-o bancă.)

M-a nimerit!

(Își reazămă fruntea de spatele băncii.)

SCENA IV

PANN, PAZNICUL DE NOAPTE

PAZNICUL

(vine grăbit și speriat)

Herrgott, ce e? Ce s-a-ntimplat? Am auzit un pocnet și am sărit....

PANN

(ridicînd fruntea)

M-a atins între coaste.

PAZNICUL

Cum? Unde? Cine?

PANN

Nu întreba. Ajută-mi rogu-te — să mă ridic!

PAZNICUL

Ți-ajut, ți-ajut. Să chem un doctor? Uite singe! Curge singe!

(Îl sprijinește.)

PANN

(Sprijinit de Paznic, face încet pașii cît ține aleea în dreapta.)

PAZNICUL

La un doctor?

PANN

Nu! Acasă! O iei pe-aici — în sus....

TABLOUL 2

O odaie la Anton Pann, sărăcăcioasă, mobilată sumar. Un ceas atîrnă de perete, mort, cu greutatea căzută pînă jos. La început odaia e goală, în întuneric. S-aud bătăi în ușă. Nu răspunde nimeni. Paznicul și cu Anton Pann intră, cu un felinar.

SCENA I

PAZNICUL, PANN

PANN

(strigă)

Ioana, aprinde lumina! Nu te speria! Sunt eu!

PAZNICUL

Te poți sprijini de ceva, jupine Anton Pann?

PANN

Este aici, chiar lângă ușă, o canapea. Lasă-mi brațul.
Așa. Ioana, Ioana! Unde ești? De ce nu răspunzi?

PAZNICUL

*(Deschide ușa felinarului și, cu o hîrtie ce ia foc din flacăra felinarului,
aprinde lumina din sfeșnicul de pe masă.)*

PANN

(șade pe canapea)

Deschide rogu-te, ușa ceea și vezi. Trebuie să fie dincolo
— Ioana. De ce tace? Să fi adormit? Fetița mea doarme și
ea — acolo.

PAZNICUL

(deschide ușa spre dreapta, se uită din prag)

Nu e nimeni. Pe canapea nimeni. În pătuc nimeni. Nu-
mai pături răvășite.

PANN

(s-a-ntors din ușă)

Nimeni? Nimeni? Ioana? Gabi? Fetița mea?

PAZNICUL

(s-a-ntors din ușă)

Nimeni, Anton Pann. De unde le luăm?

PANN

Ioana mea... Adineaori... Nu este un ceas de cînd ne-am
despărțit. Mi-a spus să intru-ncet, să nu trezesc fetița! Am
o fetiță, Hans, de cinci ani — Gabi....

PAZNICUL

(întoarce felinarul prin odaie și ascultă în tăcerea nopții)

Nu s-aude nimic. Bătăile ceasului — în turn — departe!

PANN

Au fugit. Ioana a plecat, și-a luat și fetița.

PAZNICUL

Dacă a plecat, se-ntoarce iar!

PANN

Ioana? — Nu! Nu se mai întoarce! Toate mi se aburesc, dar asta o văd limpede. De acum voi fi singur, Hans!

PAZNICUL

Anton Pann, eu — eu nu sunt Hans, și nici măcar neamț nu mă descopăr. Eu sunt ceea ce graiul meu îți spune că sunt. Și numai cîteodată mă schimb în paznic de noapte, cum dumneata te prefaci în privighetoare. Și umblu, cu pași grei, tîrîș, prin cetate — parcă aș duce în spate veacurile, și aud buhele strănutînd, și strig:

*Hört ihr Leut'und lasst euch sagen:
die Uhr hat elf geschlagen!*

PANN

(cu spaimă stăpînită)

Stai puțin — stai, să mă adun! Cine ești dumneata? Hans, dumneata ești... moarte! Glasul parcă l-aș mai fi auzit! Stai — stai — uite că nu mă dumiresc... Ești... unde... și nu te găsesc....

PAZNICUL

Nu te speria, Anton Pann, eu nu sunt moartea. Ni se-n-crucișează cărările și strig uneori pe sub bolțile cetății, așa cum totdeauna s-a strigat. Dar nu sunt ceea ce ți se năzare. Sunt paznicul de noapte, atita tot — și paznicul s-a întâlnit c-o privighetoare. Ceea ce e foarte firesc.

PANN

Da — e foarte firesc — paznice de noapte! Misteriosule paznic — prieten al buhelor — ai venit? Te primesc. Spune-mi ce vrei. Vrei să mă duci?

PAZNICUL

Să te duc? Dimpotrivă! Avem alte griji, Anton Pann. Înainte de toate, trebuie să vedem ce s-a-ntimplat! Haide, întinde-te în pat. S-aduc un doctor?

PANN

Ajută-mi — să mă cule în casa asta de om sărac. Casă-n trei pereți, și cu ușa prin pod. Și adu-mi un doctor.

(Paznicul i-ajută. Pann se-ntinde pe pat.)

PAZNICUL

(ii trage papucii și haina)

Cămașa e plină de sînge.

PANN

Moartea îmi scoate papucii și haina. Și eu o trimit după doctor.

PAZNICUL

Își face și ea slujba. Stîngace și fără-ndeminare.

PANN

Ia o năframă din scrin și pune-mi-o pe rană.

Unde-i Ioana?

A plecat în noapte.

Nu, n-a plecat.

S-a ascuns. Trebuie să fie la coana Safta. Nu te supăra. Du-te Moarte peste drum, la casa din față, bate la fereastră, spune-i că sunt rănit. Să poștească degrabă, să-și facă slujba la vatra ei.

PAZNICUL

(a luat o năframă din scrin, i-o pune pe rană)

Mă duc — să văd.

(Iese.)

SCENA II

PANN singur

• PANN

(după un răstimp, strigă)

Ioana!

(Se ridică pe coate.)

Să vie Ioana!

(Se-ntinde iar.)

Ioana! Nu răspunde. M-a aruncat ca pe-o zdreanță ne-trebnică. Așa mi-a spus: intră încet cînd sosești, că fetița doarme — să nu se trezească! Și cu dulce minie mi-a zis pâr ciuf și destrăbălat!

Ce liniște se făcu!
Se luptă luminarea cu bezna — și nu s-aude nimic. Nici
un sunet.

Cum îmi vijîie urechile!

Umblă singele prin uluci — grăbit și cît mai este.

Mi se usucă ochii.

Și ard.

Mi-e frig.

Și ceasul s-a oprit — i-atîrnă greul pînă-n fundul pămîntului. Singur sunt. Doborit și pustiit. Cel puțin ceasul de-ar învia, să-mi ție de urit.

(Intră Coana Safta.)

SCENA III

PANN, COANA SAFTA

COANA SAFTA

Am venit într-un suflet. Ce s-a întîmplat?

PANN

Cine e?

COANA SAFTA

Eu — coana Safta — cine-ar fi?

PANN

Nu te-am chemat. Am trimis după Ioana.

COANA SAFTA

Ioana nu-i la mine. Nici Gabi. Și-am venit eu.

PANN

Atunci — unde sunt?

COANA SAFTA

Nu știu. Ce-a fost? Spune-mi ce s-a-ntimplat?

PANN

M-a rănit. Ți-oi spune altă dată. Las.

COANA SAFTA

Cine?

PANN

El....

COANA SAFTA

Anton Pann — nu care cumva să te porți cu firea de a mai vorbi cu cineva despre toate astea... Iese vilvă și vrajbă. Și rămi de ocară. Nici doctorului să nu-i destăinui un cuvint! Ți închipui — de primește vint — orașul! — Cum s-a întimplat?

PANN

Ca într-un vis veni-ntîmplarea — așa, dintr-o nimica toată. Așteptăm sub felinar, pe alee, lângă Poartă. Să primesc vedere despre ei — atît voiam. Cînd apărură — cum să ți-o spun? S-a făcut cumva că m-am simțit ca-n alt tărîm. Mi s-a părut că mă găsesc pe undeva în răsărit. La Ispahan, sau poate la Bagdad, la Teheran! Da, mai degrabă-n Ispahan, acolo am zăbovit cîndva un an întreg. Vezi dumneata,

acolo — precum îmi amintesc — e datina, de întâlnești prin tirg, pe uliți, vreo femeie, frumoasă mai ales, se cere să nu treci mut pe lângă ea, să-i spui ceva, un vers măgulitor sau vreun cuvânt care s-o-ncline. Așa e datina. Bărbatul, ce-o-nsoțește, chiar soțul ei de-ar fi, chemat e — tot prin datină — să mulțumească trecătorului, ce spune versul, cu un salut sau cel puțin cu un cuvânt de cuviință. Așa-i acolo, coană Safta, în răsărit, la Ispahan. La fel, și eu am dat în stihuri grai simțirii — văzîndu-i pe cei doi....

COANA SAFTA

Îmi închipui ce-a urmat — din cele ce mi-ai spus. Vezi Anton Pann, ce pați cînd nepoftit te pui să muți, cu toate ale lui, răsăritul în apus!

PANN

Vezi, Anton Pann. ce pați cînd, comandat, iubirea altora în versuri o roștești nemăsurat?

(*Pauză.*)

Ioana, unde-i? — N-a lăsat vreo scrisoare? Caută puțin!

COANA SAFTA

(*se uită împrejur*)

Pe masă — sfeșnicul și-atît. Nici pe măsuța din ungher nu e nimic. Vreo scrisoare?

(*Deschide un sertar.*)

Nici în lăcriță!

PANN

Nicăieri nimic. Cine știe din starea asta de mai scap?! Voi fi legat de pat — culcat în friguri. Cum le voi mai da de urmă?

COANA SAFTA

Nu-ți fă griji. Nu mi se pare a fi decît o glumă — totul.

PANN

Cumplit — cît de puțin o cunoști pe Ioana!

COANA SAFTA

De asta-ți este? Las' pe minel

PANN

Sunt bintuit de griji. Făgăduiește-mi coană Safta! Nu-i așa? N-ai să mă lași!

COANA SAFTA

Îți promit, dar și tu va trebui să-mi dai mai multă ascultare. Haide, urmează-mă să ne gîndim împreună la lucruri mai senine! Spuneai că pe alee ai dat grai unor simțiri. Se pare-atunci că versurile sunt gata. Ai mîntuit cîntecul?

PANN

Cari versuri? Ce cîntec?

COANA SAFTA

Cari versuri... mai întrebi?

PANN

A, uitasem! Versurile? Nu, coană Safta! Erau așa, cam scuturate la-ntimplare. Celelalte dorm încă undeva, în cine știe ce străfunduri!

COANA SAFTA

Și eu — nădăjduiam să le găsesc — făcute, ferecate. Anton Pann, cîntecul — scoate-mi-l de unde doarme. Vreau să-l am, chiar acu!

PANN

Coană Safta — cînd și cum — în starea-n care mă gă-sesc?

COANA SAFTA

Tine-ți firea. N-ai nimic. Glumești! Te-a zgîriat puțin și tu te-ai speriat! Te-a rănit? Cu ce?

PANN

Cu pistolul, coană Safta, sau crezi c-a fost politicoș?

COANA SAFTA

Ei, du-te, Anton Pann, fii serios. Noi nu suntem de pe cînd poveștile, ci mai de dincoace cu vreo două-trei zile!

PANN

Vei crede băgîndu-ți degetele-n rană? Poftim!

COANA SAFTA

Nu, nu! Nu pot să văd sînge. Nici măcar de paserc! Știi ce? Fă stihurile, ca să uităm de răni!

PANN

Chiar acu? Ce te-a găsit? În pragul celor din urmă vămi? Cu gloantele-ntre coaste? Să mă transpun? Acu? Mă sfișii, coană Safta! Acu — acu?

COANA SAFTA

Acu! Uite — vreau!

PANN

N-ai îndurare. Îmi vijie urechile. Nu pot. Începe să mă doară.

COANA SAFTA

(îi pipăie fruntea)

Ai friguri. Îți trece pînă dimineață!

(S-așază la masă, ia o hîrtie și creion.)

Anton Pann, începe cîntecul, și-ai să vezi că-ți vine inima la loc.

PANN

(cu voce stînsă)

Dă-mi — dă-mi hîrtia — scriu eu.

COANA SAFTA

(Îi dă cele cerute și apropie, ținînd-o în mînd, luminarea.)

PANN

(scrie)

Cîntecul mut...

.....
.....
.....

COANA SAFTA

Spune-mi și mie ce scrii, s-aud și eu!

PANN

Cîntecul e foarte încet, e mur — nici eu nu-l prea aud.
Îl vei citi cînd pleci. Parcă mi-ai ține luminarea, coană
Safta. Tremură ceara în minile reci.

(*Scrie.*)

.....
.....
.....

(*Îi dă hîrtia.*)

Acum lasă-mă, coană Safta, să dorm. Și să nu mă mai
trezesc.

(*Adorme.*)

COANA SAFTA

(*s-apropie de el, îi ține lumînarea în fața și-l observează cu atenție, speriată,
apoi mai liniștită*)

Mai răsuflă! A adormit băiatul maichii. N-a murit. Tră-
iește! Doarmel!

(*Suflă-n luminare, iese.*)

TABLOUL 3

În aceeași odaie la Anton Pann, în lumină de zi, o lună mai târziu.

SCENA I

PANN, apoi COANA SAFTA

(PANN, singur, într-un fotoliu, slăbit, ține un carton în poală, din
cînd în cînd scrie.)

COANA SAFTA

(*intrînd din stînga*)

Bătrînă nu se mai miră de nimic, numai mie mi se dă această bucurie! — Cîneva s-a sculat! Fără sprijin? Singur-singurel?

PANN

Tiriș-tiriș — mai cu poticneli, mai cu îndemnuri — cum se putu și-mi veni la îndemină!

COANA SAFTA

Întîia oară de patru săptămîni!

PANN

(tusește)

Pe din afară mă vindec, dar pe dinăuntru....

COANA SAFTA

Rana să se vindecă, că tusea se va îmblinzi și ea. Și-a tunci să te închini și să mulțumești.

PANN

Între acești pereți mai pocnesc cîteodată podelele — și se mai aud pași... pașii lor... Dar n-am de ce să mă prind în ocolul meu... Cu gîndul mă port tot spre alt tărîm... Pentru cele din preajmă, am un ochi care vede totul și mini care pipăie — pentru tărîmul spre care mă port, am o rană deschisă în loc de ochi... Coană Safta, mi-e aproape teamă să mai întreb... Nici astăzi — nici o veste?

COANA SAFTA

Ce vînt s-o aducă, Anton Pann? Tot iscodim și cerce-tăm, de săptămîni, în fel și chip. Sunt incredințată acu că

Ioana nu se ține nici prin Schei, nici prin cetate... Am fi primit noi vreun semn....

PANN

Să fi trecut munții? Să se fi pierdut într-atît? Să se fi dus la Tîrgoviște? Dar acolo nu mai are pe nimeni!

COANA SAFTA

Multe pricep, eu, Anton Pann, nu mă dumiresc însă cum poate o femeie să fie chiar așa! Cine ar fi crezut că poartă-n ea asemenea cruzimi?

PANN

Vrea să mă pedepsească, asta e! Dacă ne-am fi despărțit măcar așa — ca să înțeleg și eu că acu ne despărțim! Dar nu! Parcă și-a ales-o într-adins, ca să nu înțeleg... Și plecînd a mai zis: intră încet cînd sosești, că fetița doarme, să nu se trezească! — A sărit la mine și m-a sărutat, și eu i-am cuprins obrajii și-am adunat-o toată în suflet.

COANA SAFTA

Vrea să te răpună! Vrea să te vadă tirîndu-te pînă dincolo de munți? Îți știe slăbiciunea!

PANN

Cine să se tirească? Pînă unde și cum? Mai sunt eu — aici? N-am plecat? Toate mi s-au dus — obrajii și putereal! Ce-a mai rămas din mine aici? Nimic! Un glas, un pumn de pămînt și oarecari friguri seara și dimineața. Glasul și răcoarea ca de țărână în mine, grămăjoara asta de friguri și tuse, toate astea împreună sunt eu, puținul ce-a mai rămas din Anton Pann!

COANA SAFTA

Îți ard ochii, Anton Pann! Să nu ne mai gândim!

PANN

Să — nu — ne — mai gândim!

COANA SAFTA

Nu mai pot să văd ceasul de perete — mort, cu greutatele căzute și cu rotițele și arătătoarele ca niște moaște într-o raclă... De unde să-ți vină îndemn de viață, dacă stă? E stricat?

PANN

Nu-i stricat. Dar cine să-l întoarcă?

COANA SAFTA

(se duce la ceas și ridică greutatele)

Așa!

PANN

Îmi place să-l aud.

COANA SAFTA

(ca să abată conversația)

Știi că Napoleon și cu Catinca s-au luat? Chiar ieri a fost nunta.

PANN

Am să fac nuntă și eu, coană Safta!

COANA SAFTA

Nu, Anton Pann, nu te gîndi la asemenea tristeți! Tu nu vezi — că-ți merge mai bine? Scoateți din cap gîndurile negre! Tu ai să trăiești!

PANN

Neapărat că am să trăiesc. Sau ți se părea că nu? Am să trăiesc — și-o să fac o a doua nuntă cu Ioana mea, cînd s-o-ntoarce! Acu vreau să lucrez! Vreau să-mi fac un nume. Și vei vedea atunci... Ioana are să vie!

COANA SAFTA

Casc ochii și rămîn cu ei deschiși a mirare! Vrei să-ți faci un nume? Cum adică?

PANN

Am să adun toate stihurile, ce le-am scris. Fac cărți din ele

COANA SAFTA

Mă bucur că începi iarăși să glumești. Ce stihuri vrei să aduni?

PANN

Dar nu glumesc deloc! Ce stihuri? Toate cîte prin mina dumitale, timp de șase ani, au trecut în minile frumoaselor din Schei!

COANA SAFTA

Numai cît, asta nu se va prea putea... Ar însemna să ridici vîlu de pe atîtea taine, ceea ce nu se cuvine!

PANN

Nu se va putea? Nu se cuvine? De vorbe ca acestea eu nu mă împiedec nici cît de niște cărăbuși pe caldarim, oricît de firav aș fi! Cărțile sunt gata. Le caut doar niște titluri potrivite!

COANA SAFTA

(îl pipăie pe frunte)

Planuri multe — sărăcia omului — și semn de friguri negre și seci! — Nu stau împotriva — pune la teasc cîntecele celelalte, scoate cîntecele pentru Ioana, pentru Ioana ta, care-a ridicat punțile! Sau cîntecele de haiducie pentru Groza, dacă vrei. Sau chiar *Povestea vorbeii*, dar nu stihurile cari au trecut de la mine în inimile cetății!

PANN

Toate le scot — dintr-o dată, în aceeași zi!

COANA SAFTA

Focul vieții mele! Cum crezi tu că o să ieși la lumină cu stihurile pentru care ai luat plată? Au să se aprindă cărțile în minile tale, dacă vei arde tot așa — neîntrerupt și neogoiat!

PANN

Am luat plată?

COANA SAFTA

Neapărat că ai luat! Nu vei tăgădui!

PANN

Bine, să zicem că am luat!

COANA SAFTA

De ce — să zicem, cînd este așa?

PANN

Cîntecele sunt ale mele, ceea ce e învederat ca lumina zilei. Curtezanii, pe-ale căror mini au încăput și cari s-au dus precum au venit, și-au făcut folos din ele după bunul lor plac. Ei și-au cules dobînda, din care eu nu m-am împărtășit în nici un fel. Înseamnă oare toate astea că mi se poate lua și dreptul de autor?! Ar fi o despoiere de necrezut. N-o să mă îndupleci că o asemenea rînduială scrîntită ar fi cu puțință!

COANA SAFTA

De vreme ce se sprijină pe învoială — nu e scrîntită Dumneata ai făcut copii, și alții ți i-au înfiat

PANN

Despre așa ceva, niciodată n-a fost vorba. Zădărnicia ce-o vorbești s-a și destrămat, căci un tată chiar atît de denaturat nu sunt. Eu mi-am pus copiii la dispoziție, pentru un anotimp sau două, să se joace o piesă de teatru cu ei. De-aici — pînă la înstrăinare și adoptare din partea altora — mai va!

COANA SAFTA

Dar nu-ți dai seama? S-ar stîrni un scandal, că nu-l mai stingi cu șapte ploi de vară, cînd amatoarele de versuri vor descoperi că soții lor le-au amăgit!

PANN

N-are să fie. Se știe, de altfel, că muzele sunt lipsite de memorie. Ele descind pe pământ de îndată ce se văd mame și primesc nițel miros de scutece. Cît privește dezamăgirea de care-ai pomenit, le urez ca asta să le fie singura și cea mai mare în viață!

(Bătăi la ușă, intră tipograful Ciurcu.)

SCENA II

PANN, COANA SAFTA, CIURCU

CIURCU

Bună ziua, domnule Anton Pann!

PANN

Tocmai la dumneata mă gîndeam, domnule Ciurcu!

CIURCU

Am primit scrisoarea dumată, și iacă, am venit să ne înțelegem. În mare — primesc. Rămîne să statornicim și amănuntele!

PANN

Așa cum îți scriam? Ești gata de a-mi tipări cărțile? În răstimp de-un an?

CIURCU

Neapărat! Sunt totuși și unele riscuri — domnule Anton Pann, nu trebuie să ni le ascundem. De aceea vom împărți cheltuielile de tipar și de hîrtie.

PANN

Și ciștigul?

CIURCU

La fel — desigur! Din cheltuieli plătești jumătate numai deocă, după ieșirea în vileag.

PANN

Și cînd îmi curge ciștigul?

CIURCU

Pe măsură ce se vînd cărțile!

COANA SAFTA

Roțile învoielii sînt bine unse cu duhot, dar afacerea miroase prôst — tot a duhot! Mai întîi, ce-ți suride dumitale, domnule Ciurcu? Anton Pann acopere jumătate din cheltuieli — de unde și din care pungă? Și al doilea, aceeași întrebare: ce-ți suride, domnule Ciurcu, căci cărțile nu se vor vînde! Cine cumpără zicale și cine — stihuri? Mai curînd mă vād pe mine vînzînd covrigi decît pe Anton Pann vînzînd zicale!

PANN

Așa ar fi, coană Safta, dacă toată lumea ar spune covrigi și ar mîncea zicale, ca dumneata! Și pe urmă, de unde știi dumneata că n-aș avea puteri să plătesc jumătatea cheltuielilor?!

COANA SAFTA

N-are, domnule Ciurcu, cum n-am eu frumusețe în obraji.
Mă jur!

CIURCU

Nu e nevoie coană Safta!

PANN

Vezi, domnule Ciurcu? Asta-i coana Safta! Nu vrea nicidecum să-mi fac și eu un nume!

(Tușește.)

Pareă mi-aș serie numele cu foc --- pe pielea ei!

CIURCU

Las', Anton Pann, nu-ți mai sfărma pieptul! Uite mina — cărțile dumitale se vor tipări!

COANA SAFTA

Vă sfătuiți, vă dați mina, vă învoiți, dar cam uitați unele lucruri. Anton Pann s-o fi ales el sub zare, cum se știe, trecut și prin ciur, și prin dirmon, totuși, el asta rămîne: cîntăreț de strănă! S-a mai pomenit vreodată cîntăreț de strănă care să scrie cîntece de amor și de haiducie?

PANN

Dar unde serie, coană Safta, că un cîntăreț de strănă trebuie să fie stilp la biserică?

COANA SAFTA

Unde serie? Întreabă-l pe protopopul Niculae! Mergeți împreună de-l întrebați. O să vedeți că lucrurile n-au să

meargă tocmai așa de neted cum v-ar plăcea. Mai am pe urmă și eu un cuvînt de spus, cel puțin miercurea și vinerea!

(Iese trîntind ușa.)

SCENA III

PANN, CIURCU

PANN

Parcă i-am flîpt șerpi pe inimă!

CIURCU

De-aici are ș-o țină ată pînă la protopopul!

PANN

Ușor n-are să fie, că o cunosc eu. Și mi-l știu eu și pe protopopul! Din pricina celui Niculae mi s-a făcut mie urît și de Sfîntul Niculae — hramul bisericii! La așa păcat am căzut! Ei, să vedem ce iese!

CIURCU

Să încheiem contractul, Anton Pann!

(Ș-așază la masă, ia o hîrtie și pana de gîscă de alături.)

PANN

Poftim — scrie!

CIURCU

(Începe a scrie.)

Subsemnații, Anton Pann, poet, și Petroniu Ciureu, proprietar de tiparniță și meșter tipograf... am hotărît și ne-am

învoit... astăzi, în ziua de Ispas în anul 1830, de la facerea lumii 7338...

PANN

(dă din cap, cufundat în gândurile sale)

...de la facerea lumii an 7338...

ACTUL AL TREILEA

TABLOUL 1

Un pridvor, cu stâlpi de cărămidă în colțuri, cu stâlpi de lemn vechi printre. În stînga și în fund: grădină încă neînfrunzită, dar bătută cald de soare. În dreapta: perete și ușă spre o odaie. Din stînga urcă niște trepte în pridvor. Pe stâlpi viță-de-vie cu muguri mari, nedesfăcuți. Anton Pann, slăbit de boală, în halat, într-un scaun larg, în fața unei mese, flancată de două lavițe.

SCENA I

PANN, apoi POȘTAȘUL PANTU

PANN

(citește)

PANTU

(urcînd din stînga)

Între bună dimineța și bună ziua mă nimeresc totdeauna chiar pe la dumneata. Acu, dumneata primești răvașele cele multe, coana Safta mai rar!

PANN

Poate că într-o zi s-a rălăci o veste bună și prin curtea mea!

PANȚU

(ți dă un teanc de scrisori și-și pune pe masă servieta, s-așază la masă, amical)

Încuviințezi să mă odihnesc și eu puțin? De vrei să bleștemi pe cineva, să-i urezi s-ajungă poștaş în Schei!

PANN

(caută prin scrisori)

Caut printre scrisori. Nu-i nimic nici astăzi. În fiecare zi, aceeași așteptare. În fiecare zi, aceeași dezamăgire! Se-mplinește-aproape un an de-atunci. Un an de când Ioana a plecat — și pînă acu nici un semn!

PANȚU

Ai nevoie de ceva, domnule Anton Pann?

PANN

Eu? Am, Panțule, am! Am nevoie de-o răsuflare mai lungă, dar cine mi-o dă? Chiar și suspinele mele au devenit scurte, scurte de tot. Dumneata singur te abați în fiecare zi și întrebi de am nevoie de ceva. Uite: am, am nevoie de-un suspin lung. Lung — pînă la capătul pămîntului!

PANȚU

Nu te bucuri că ți-au apărut cărțile? Patru, în răs timp, așa de scurt! Minunată carte *Povestea vorbeii...*

PANN

Am botezat-o așa după numele circiumei... Oare ce mai face Nușca? Tot frumoasă?

PANȚU

Trec ades pe-acolo. Întreabă Nușca totdeauna cu grije de dumneata. Ieri zicea: de cînd Anton Pann a căzut la pat, mi s-a-mbolenăvit și circiuma. — Cînd i-am arătat cartea, s-a luminat și s-a tulburat. Apoi s-a adunat, spunînd că întîia oară în viață îi pare rău că nu știe să citească!

PANN

Mai stai! Ce te grăbești așa? Stai puțin, să vezi și să te miri! Uite — scrisorile astea... Îmi scriu frumoasele din Schei... și-au descoperit cîntărețul, de unde pînă acu mă știau numai cîntăreț de strană!

(Se uită prin scrisori, calm.)

Cîteva rînduri de la doamna... Catinca Napoleon Funică. I s-a făcut lumină, a aflat și ea cine este autorul versurilor pe care i le-a-nchinat logodnicul, astăzi soțul ei! Da, așa vin toate. Și acu caută un prilej să ceară scuze pentru purtarea soțului ei. Da, chiar așa scrie preafrumoasa Catinca! Mă-nduioșează! — Dar ce folos, scumpul meu prieten, de toate astea?!

(Privește peste grădină.)

Încă o primăvară se vestește, și eu nu mă pot bucura. Mișună gîngăniile prin vreascuri și sună albinele-n prisacă. Dar gîndul merge mai virtos spre larvele ursuze de pe sub pietre și din pămînt. Altădată, îmi aruncam și eu inima în acest foc și joc al primăverilor! Nepovestită rămîne sfișierea de cînd Ioana a plecat! Dacă aș ști cel puțin ce s-a-ntîm-

plat atunci, în noaptea aceea! Dacă mi-ar fi lăsat un rînd!
Dar nu, nimic! Dacă mi-ar fi dat vreun semn, pe urmă cel
puțin, după o săptămînă, după o lună, după șase luni, după
un an! Dar nu. Ea a tăcut și se-ntărită mai departe să tacă.
În fiecare noapte îmi visez fetița — împlinește Gabi șase ani
acu! O văd arătîndu-se cu ochii mari și cu sprîncenele scrise!
Vine totdeauna spre mine — Tăticule, eu m-am întors! —
Și de-acolo din prag — pînă la mine — crește! Se face tot
mai mare, și ciad e lîngă mine, nu mai e Gabi, ci Ioana!
Și lîngă Ioana apoi, cînd aplec ochii, s-arată iarăși mică —
fetița. Parcă m-aș uita încă tot la Ioana, numai că întorc
ocheanul. Și-n lupta inimilor — mă dovedește fiecare!

(Pauză.)

(Panțu dă din cap, tace. S-aude un pas greu, urcînd treptele în stînga.
Urcă protopopul Niculae.)

PANN

Ei — aș! Nușca? Nu știe să citească? Stai să mă adun
și eu! Asta n-aș fi bănuț-o. Dar o prinde bine — ca o rochie
de mireasă...

PANȚU

Cam așa o mîngîiai și eu. — Nu e nici o pagubă, Nușca!
Știința de carte strică frumuseții. Slovele primite prin ochi
se schimbă-n zbircituri pe față! Nu-i așa? — mi-a răspuns
ea — mulțumită că s-a ținut departe de atari păcate!

PANN

Analfabete sau nu — florile tot flori rămîn. Minunat
lucru e viața!

PANȚU

Ca Povestea corbei...

PANN

Ca Nușca — Panțule! Eu ți făceam cîntece, și ea nu știa decît să le asculte!

PANȚU

În schimb, cîntecele dumitale pot să le citească acum toate celelalte frumoase! Mare zarvă și vrajbă se stîrne în tot Brașovul cînd soții se văzură dintr-o dată descoperiți și rușinați! Mă-a dat plăcere acest freamăt!

PANN

E ca *Povestea vorbeii*...

PANȚU

E ca viața, Anton Pann!

(*Se ridică.*)

Ei, se face tirziu, va trebui să-mi mai văd de treburile
Ai nevoie de ceva, domnule Anton Pann?

SCENA II

PANN, PANȚU, PROTOPOPUL NICULAE

PROTOPOPUL NICULAE

Bună ziua, domnule Pann! Mi s-a spus că se urcă anevoios treptele astea la dumeata!

PANN

(*Încearcă să se ridice*)

Anevoios e drumul, cu sușuri, dar răuvoiterii pun vina pe treptele mele, părinte Niculae!

PROTOPOPUL NICULAE

Las' numai las'! Nu te osteni!

(Pann tușește. Panțu își ia scrvieta de pe masă, se retrage mai spre colț.)

PANN

Poftim, părinte, luați loc. Vă rog să-l iertați pe domnul Panțu. El singur, poștașul nostru, mai trece pe-aici ca să-mi fie într-ajutor!

PROTOPOPUL NICULAE

(a luat loc)

Rămii, domnule Panțu, rămii... Țin chiar să fie cineva de față la cele ce avem de schimbat.

PANN

Trebuie să fie lucruri din cale afară, părinte, de vreme ce aveți nevoie de martori!

PROTOPOPUL NICULAE

Uite, Anton Pann, pe drumurile anevoioase, despre cari am scos împreună o vorbă adineaori, s-au întâmplat lucruri ce ne-au fost de mare mirare.

PANN

Fiece drum își cere întâmplările și se laudă cu ele! Bănuiesc că acelea la care vă gândiți ar putea să aibă vreo legătură cu mine. Firește — întâmplările din țara asta au totdeauna cite-un cirlig și în soarta mea.

PROTOPOPUL NICULAE

Ar fi s-o spunem, căci într-adevăr întâmplările din țara asta au totdeauna și câte-o legătură cu dumneata, cînd nu sînt în legătură cu haiducul Groza! V-ați luat la întrecere!

PANN

Și tocmai pe mine mă paște nenorocul de a nu mă fi întîlnit niciodată cu Groza!

PROTOPOPUL NICULAE

Nu s-au sfîrșit zilele — și poate că ți se va mai da pri-lejul!

PANN

Totuși, nu prea bănuiesc înfruntarea ce mă pîndește!

PROTOPOPUL NICULAE

Să-ți ajut eu? — N-o fac bucuros, dar n-am încotro. Biserica Sfîntul Niculae, la care te-ai tocmît cîntăreț, nu te-a mai văzut de-o vreme. Mi se pare că se-mplinește — anul...

PANN

Boala asta — care se-ntinde ca o cronică — pîrînte Niculae...

PROTOPOPUL NICULAE

Ne-am silit să înțelegem și-am fost cu foarte creștinească îngăduință. Epitropia a ținut seama de această boală, cu toate că n-ar fi fost prin nimic îndatorată! Se spune că nenorocirea care te seacă, ți-ar veni de la o întîmplare ce nu trebuia să întîlnească tocmai pe-un cîntăreț de strănă!

PANN

N-am nici o vină — așa mi s-a abătut!

PROTOPOPUL NICULAE

Nu ne prea-nțelegem la cuvinte.

PANN

Așa cum m-a întâlnit pe mine, întâmplarea ar fi putut să dea față cu oricine, chiar și cu dumneavoastră, părinte Niculae!

PROTOPOPUL NICULAE

Ba te rog, obrazul meu să nu-l prea aduci în dispută. Eu nu-mi rod coatele cinstei prin circiume, nici nu întretin cu snoave pe toți ~~cască-gură~~ prin iarmaroace. Și nu scriu stihuri de amor și nici cîntece de haiducie!

PANN

Asta ne mai trebuia, părinte Niculae, să scrieți și dumneavoastră stihuri pentru ~~haiducul~~ Groza! Ar fi rămas de poveste biserica din Schei. E un mare noroc că de la dumneavoastră nu așteaptă nimeni stihuri!

PROTOPOPUL NICULAE

Dar de la dumneata așteaptă?

PANN

Se face poate c-am fost născut pentru așa ceva!

PROTOPOPUL NICULAE

Vrei să zici că ești din spiță...

PANN

Se ține meteahna de mine ca umbra.

PROTOPOPUL NICULAE

Cînd omul are asemenea metehne din naștere — mai
câtă să le și ascundă!

PANN

Cînd umbli prin soare, se ivește și umbra! Și-atunci,
n-ai ce-i face!

PROTOPOPUL NICULAE

Anton Pann, uite-mi-te mai virtos în ochi! Spune-mi,
cu mina pe inimă, nu te-ncercă niciodată — rușinarea?

PANN

Dacă voiți, vă fac și această plăcere, părinte Nicolae
pun mina pe inimă și mărturisesc că încă n-am mincat din
pomul acela...

PROTOPOPUL NICULAE

Din care pom — mă amăgești că n-ai mincat?

PANN

Din pomul acela care te face să te rușinezi de goliciunea
în care te-ai născut!

PROTOPOPUL NICULAE

O aduci pe după deget cam tare de departe, frate Anton Pann! Din pomul acela a mâncat unul pentru toți, și de-a-tunci rușinea se ține de noi!

PANN

(*calm*)

De mine nu. Eu nu prea știu ce-i rușinea! Asupra mea păcatul strămoșesc n-a trecut. Păcatul strămoșesc ocolește pe poezi. Noi poezii suntem scutiți! Pe noi poezii nu ne fericește soarta cu moștenirile, nu știu de ce ne-ar ferici tocmai cu această moștenire la care nimenea nu ține!

PROTOPOPUL NICULAE

E treaba dumitale să crezi cum crezi. Eu n-am venit aici să-ți țin un logos. M-am înființat doar ca să prind știre de cum te mai miști și să te întreb cam ce gânduri ai după ce prin felul dumitale ai adus biserica în neplăcere.

PANN

Cînd mă voi îndrepta, am să-mi fac iarăși slujba din cuvînt în cuvînt, cum mi se cere!

(*Tușește.*)

PROTOPOPUL NICULAE

Cînd te-ai îndrepta! Ei, Anton Pann, pe mine mă-ncearcă părerea că atunci ai să cînti prin stranele codrilor! Dumneata de o parte, haiducul Groza de alta! Și-o să schimbați glasurile, fără de-a mai ține seama de rînduială, după pofța inimilor și drese cu rădăcini de leac!

PANN

Încep să pricep! — Îmi îngăduiți o întrebare, părinte Niculae?

PROTOPOPUL NICULAE

Poftim!

PANN

Nu care cumva coana Safta a trecut pe la dumneavoastră?

PROTOPOPUL NICULAE

Coana Safta s-abate-n fiecă zi pe la noi. Dar ce are-a face coana Safta cu treburile despre cari vorbim?

PANN

Voiam numai să știu. Va să zică — așa — s-a încheiat înțelesul venirii dumneavoastră aici. De-acu — cîntăreț prin stranele codrilor! Ce păcat că haiducul Groza nu-i de față, să vă audă, părinte Niculae! Lesne e pentru dumneavoastră să luați cu epitropia asemenea hotărîri! Eu sunt venit de aiurea, eu n-am nici un fel de oase prin cimitirele Brașovului, prin urmare, nici sprijin nu pot avea, nici îngăduință!

PANȚU

(Ar vrea să spună ceva, dar se reține.)

PANN

Cîntăreț prin stranele codrilor... Dacă asta-i hotărîrea epitropiei, nu-mi rămîne decît să mă supun. Cu toate că nu mă prea așteptam!

PANȚU
(*intervine*)

Mă iertați, părinte Niculae, eu sunt un Panțu oarecare, poștaș hărțuit de drumuri, care m-am învățat să cat la chipul dumneavoastră ca la chipul bisericii... După cele ce mi s-a dat s-aud, am rămas cam răsturnat și răvășit! E într-a-devăr de mirat cum dumneavoastră ați putut, cu înfățișarea ce vă luminează, să luați sarcina de a aduce la cunoștință o atare hotărâre...

PANN

Nu-i nimic, Panțule! Cel puțin mă despart fără păreri de rău de lumea aceasta cu grădini atâtea și cu lumini, cu beznă și cu prăpăstii! E multă frumusețe aici și mult cutremur! Toate împrejurările se leagă împotriva mea, așa ca să nu-mi pară rău că mă despart. Mi se face ușoară — plecarea, parcă m-ar lua cineva de subțiori și-aș prinde aripi.

PROTOPOPUL NICULAE
(*devine dintr-o dată țoapăn*)

Atita aveam de spus. Bună ziua!

(*Îse prin stînga.*)

SCENA III

PANN, POȘTAȘUL PANȚU

PANȚU

De necrezut — cum adică?

PANN

Cum adică? Așa cum vezi Miroase protopopul a pământ — ca strămoșul Adam. Toată viața lui — Adam a mirosit a pământ. S-a ndurat, ce-i drept, Dumnezeu de a suflat peste el și l-a stropit cu apă de flori, a fost însă degeaba! — De necrezut, dar este așa!

PANȚU

(s-a apropiat, îi pune mîna pe umăr)

Eu nu te las!

PANN

(îl privește mulțumitor)

Făcu ce făcu, și lovitura căzu! Surdă și grea! De-acu vor veni pe rînd și toate celelalte! Știi, Panțule, cine umblă prin țară cu alai mai mare decît împăratul?

PANȚU

Dacă mi-i spune...

PANN

Nenorocul, Panțule. El ține la obrazul lui — și nu umblă niciodată singur!

(S-aud în dreapta niște pași grei.)

Auzi? — Vine!

PANȚU

Cine?

PANN

Alaiul împăratului... Bum-bum-bum!

(Bătăi în ușa din dreapta, vine de-acolo tipograful Ciurcu.)

SCENA IV

PANN, PANȚU, CIURCU

CIURCU

Am intrat prin față. De aflu că stai în pridvor — veneam prin grădină. Ei, Anton Pann, mai bine, mai bine?

PANN

Cum ai zis? Mai bine?

CIURCU

Ei las', nu te speria! Nu-mi vreau rău mie, dar nici dumitale! Trei din cărți au apărut în ianuarie, și-a patra la începutul acestei luni. Mi se pare că am avut și oarecare învoială. Cum te-ai mai socotit cu jumătatea cheltuielilor de tipar?

PANN

Să-mi mai dai o păsuire, domnule Ciurcu. Mi-a fost că neputință să mă mișc. Cum era să fac rost de bani?

CIURCU

Sunt prins și eu cu ușa din toate părțile, te rog să mă crezi. Pe urma cărților de poezie, eu n-am niciodată nici un

cîştig. Le tipăresc ca un om uşuratic, ce sunt, pentru frumuseţea faptei şi de dragul poezilor. Nu mă aştept la cîştig, dar nu înţeleg să culeg chiar pagubă!

PANN

Dacă nu mă înşel, cam așa vorbesc toți proprietarii de tiparnițe. Ei nu profită niciodată nimic. Uşuratici şi nechibzuți, ei au numai pagubă. Totuși, din asemenea pierderi ei izbutesc a-și clădi case în mijlocul cetății, sporind de la o zi la alta. Şi ridică fruntea în văzul tuturor. Totul numai din pierderi...

CIURCU

Ei, nu spun eu că nu cîştig. Dar cîştig cu *Visul Maicii Domnului*...

PANN

Asta o spui deoarece cu Maica Domnului nu ai contract... Dacă *Visul Maicii Domnului* ar avea şi un autor, i-ai spune că nu cîştigi nimic cu cartea şi că averea toată îți vine numai din tipărirea anunțurilor de înmormîntare!

CIURCU

Prea rătăcim pe departe, Anton Pann! Să ne întoarcem la ale noastre. Vrei să plătești, sau nu vrei?

PANN

Eu aş vrea, dar nu pot!

CIURCU

Atunci sunt nevoit să pun sechestrul pe cărți. Eu sunt om de afaceri, din asta trăiesc, şi, ca un chibzuit ce sunt,

Îți dau sfatul să nu lași lucrurile prea slobode, c-ar putea s-ajungă pînă unde nu trebuie. Și mie nu-mi place să mă tirăsc prin judecăți.

PANN

Dă-mi mai bine o păsuire în loc de sfat!

CIURCU

Cînd am căzut la învoială, eram încredințat că haiducul Groza te are-n grija lui. Astăzi văd că inchipuirea mi-a dat pînteni, și-am sărit prea repede!

PANN

Haiducul Groza? Crezi dumneata că haiducul are știre despre baladele și cîntecele ce i le-am făcut?

CIURCU

Cum n-ar avea, cînd le știu pe dinafară toți copiii și toate fetele?! E-hei! Dacă aș fi eu — haiducul Groza!

PANN

Dacă *dumneata* ai fi haiducul, mi-ai spune că cîștigi cu visurile mele mai mult decît cu *Visul Maicii Domnului* și nu m-ai scoate dator unde nu sunt. Păcat că nu ești haiducul. Vezi, cînd am iscălit contractul — eu socoteam anii de la facerea lumii — dar dumneata îi numărai de la... facerea lumii. Asta-i deosebirea între un poet și-un editor.

CIURCU

Vom rămînea, totuși, prieteni, Anton Pann. Ne-om judeca, dar fără supărare. S-auzim de bine!

(*Iese prin grădină.*)

SCENA V

PANN, POȘTAȘUL PANTU

PANN

Mi se strnge inima gindindu-mă — oare acu cine mai vine? N-apuc bine să răsflu — și altă năpastă! Atita imi rămăsese nedijmuit — cărțile și ce mai ghicești prin preajmă. Ai să vezi că omul va pune sechestrul și pe pătucul în care dormea Gabi... Ce prigoană și ce osindă din toate părțile! Urgia e mai mare decât păcatele ce trebuie să le ispășesc!

PANTU

Am urmărit totul și n-am scos un cuvânt! Dar în stufletul meu, eu n-am tăcut. Anton Pann, vrei să vezi în mine un prieten?

PANN

Ar fi poate mai nimerit să-ți pun *eu* întrebarea: Pantule, mai vrei să vezi în mine un prieten?

PANTU

Anton Pann, a sosit ceasul să mărturisesc despre mine. N-am vorbit încă nimănui despre cele ce-i afla, că-i primejdie!

PANN

(face ochii mari)

Pentru numele lui Dumnezeu — ce s-a întâmplat? Vorbește!

PANȚU

Ești gata să ascuți?

PANN

Mai vine-o lovitură?

(Cu încordare.)

PANȚU

Va fi — cum să ți-o spun? — O lovitură de necrezut!
— Da, va fi ca o lovitură — ca o uimire — va fi o mare surpriză pentru dumneata, Anton Pann! Să te aștepti la orice. Va cădea un fulger aici lângă dumneata. Ține-ți bine inima în piept, să nu sară, de spaimă sau de bucurie! Bate, Anton Pann, și inima mea, cu putere, ea niciodată, acum, cînd îți fac mărturisire! Eu sunt haiducul Groza!

PANN

(uluit)

Nu. Ce vorbești? Mi s-a scurs din obraji și puținul singe, ce-l mai avui!

PANȚU

Eu sunt — eu sunt acela! În zile de lucru — poștaş împărțind răvașele, în zile de sărbătoare — haiducul Groza împărțind dreptățile! Nu-i așa că totul se potrivește?

PANN

Haiducul Groza?

PANȚU

În carne și oase.

PANN

Groza, stăm într-adevăr față în față?

PANȚU

Stăm! Ascultă, ți-aduci aminte de glasul acesta? — Așa, Moș Martine, acu să ne arăți unde s-a ascuns diavolul.

PANN

Glasul Ursarului de la *Povestea vorbeii*!

PANȚU

Îți mai aduci aminte de glasul acesta?
*Hört ihr Leut' und lasst euch sagen:
die Uhr hat elf geschlagen!*

PANN

Glasul paznicului de noapte?

PANȚU

N-am fost niciodată departe unul de celălalt, Anton Pann!

PANN

Poștaș — haiduc — ursar — paznic de noapte...

PANȚU

Zece chipuri — și-o singură persoană! Cine ar fi bănuie
— nu-i așa?

PANN

Stai să mă culeg, că m-ai împrăștiat. M-ai împrăștiat
cît e vaea de largă!

PANȚU

Și-acu, spune-mi, ce pot să fac pentru dumneata? Că eu
pot orice!

PANN

Îmi face bucurie, așa, să mă uit la dumneata și să te văd!

PANȚU

Vreau să te ridic, Anton Pann. Vreau să te ridic din
tînjeala în care te pierzi și te topești. Cheltuielile pentru
cărți, înșelăciunea lui Ciurcu — astea-ți fac griji? Sfînta
simbrie de la biserică, slujba pierdută, astea te macină?
Lasă-le-ncolo! Pe la răs_pintii — eu pe mulți îi dezbrac de
surtuc și de strălucire, pe dumneata te dezbrac numai de
griji! Aici, în pridvorul acesta, sub poală de munte, deasupra
cetății, — e așa de frumos... Lipsește numai ceva... ar
trebui să se-audă prin preajmă glasul fetei și-al Ioanei!
— Îmi iau însărcinarea să ți le caut și să ți le-aduc!

PANN

Știi care-i mîhnirea cea mai grea —?

PANȚU

Las' — Anton Pann....

PANN

Îmi închipui că s-ar putea întâmpla să mai trăiesc — iar peste zece ani, peste douăzeci de ani, cutreierînd ținuturi și locuri, să trec o dată întîmplător pe lângă Gabi, să trecem unul pe lângă celălalt și să nu ne cunoaștem... Ea să nu știe cine sunt eu, eu să nu știu cine e ea — și fiecare să-și vadă de drum, și-apoi să nu ne mai vedem niciodată! Îmi aduci pe Ioana și pe Gabi? — Asta nu-i este cu puțință nici haiducului Groza! Poate că Ioana a murit, și fetei cum să-i mai dau de urmă? Poți să aduci pe Ioana din moarte sau din alt tărîm?

PANȚU

Din alt tărîm — nu, dar din viață!

PANN

Oricum, din viață sau din moarte — ar fi ca și din alt tărîm!

PANȚU

Prea te-a cotropit acest vuiet al deznădejzii, Anton Pann!

PANN

Și totuși, o bucurie a năvălit, astăzi, aici, neașteptată, ca soarele acesta timpuriu — care într-o singură zi a umplut lumea de căldură!

(Suride.)

Ceea ce se petrece e ca un vis. Ca un vis pe pragul de a muri. Visez, sau este aievea?

PANȚU

Pipăie masa, pipăie-mi brațul! E vis? Sunt o nălucă?

PANN

Da, ești aievea. Și vei fi mine, poimine, ani, zeci de ani încă de aci înainte! Dar eu voi înceta de a mai fi aievea. Zilele mele sunt — câteva... Degetele de la amindouă minile sunt prea multe ca să număr pe oasele lor aceste zile. Că te-ai înființat astăzi în acest pridvor, arătându-te cine ești — e ca un vis! Visul cu care voi trece — dincolo!

PANȚU

Visul cu care vei ieși în soarel

PANN

(*privește peste grădină*)

Mișună gîngăniile prin vreascuri și sună albinele-n prisacă... S-a purces cam devreme iureșul la această răscurce dintze zi și noapte.

(*Se uită la o scrisoare ce-o ține în mînă.*)

Ascultă, Groza! Uite-o scrisoare de la preafrumoasa Catinca... Pentru ea am scris *Cîntecul mut*. A fost fericirea ei — *cîntecul mut*. M-am irosit eu de multe ori pentru fericirea altora, dar nu-mi pare rău. Cîntecul a adus bucurie unei făpturi însingurate, într-o seară, și poate aceasta va rămînea singura ei bucurie pentru toată viața, și-acu, Catinca dorește să-i dau prilejul să-și ceară scuze pentru neghiobia sotului ei! Vrei să-i dăm prilejul? Eu sunt Anton Pann, și n-aș fi Anton Pann dacă nu i l-aș da!

PANTU

(*ezită*.)

Nu se prea potrivește cu socotelile mele... Îmi croisem și eu unele planuri. Dacă vrei, o facem însă și pe asta!

PANN

Ia hirtie și scrie!

PANTU

Poftim, scrie dumneata, și-mi citești și mie ce-ai scris!

(*Îi întinde hirtie și pană.*)

PANN

(*scrie*.)

Dumună,

În seara de 25 martie vă găsesc la balul mascat ce are loc în sala Sfatului. Ca să vă recunosc, veți purta trei deduși în mână. Eu voi fi îmbrăcat ca haiducul Groza.

Anton Pann."

PANTU

Îmi ceri neapărat să mă-nvoiesc și eu?

PANN

Hai lucule Groza, să-mi aduci pentru acea seară costumul duminale! Poștase Pantu, să duci aceste rinduri doamnei Catine! Hai lucule Groza, poștase Pantu, pentru aceea seară am nevoie și de ajutoarele mele, de Bidu, de Co-

corandu și de Spuderca! N-am mai ieșit din casă de cînd sunt bolnav. Și n-aș vrea să ies numai în sicriu. Vreau să ies încă o dată — o dată cel puțin — altfel!

PANȚU

Iar Ioana?

PANN

Ioana? Ioana e dincolo de neguri, și fetița — fetița n-am s-o mai văd niciodată! Eu nu mai am din această viață decît un bal mascat! Uite, e soare astăzi, neașteptat, pe mine mă-ncearcă însă sudoarea și fiorii! Simt că mi s-au invinețit buzele. Groza, Tu ai venit? Știam eu că ai să vii odată! Are omul nevoie de-o bucurie cînd trece dincolo!

PANȚU

(îi șterge fruntea de sudoare)

Acu, liniștește-te — și dormi.

(Se depărtează spre stînga, ca să plece. Pann își dă puțin capul înapoi, pe-o pernă, dar rămîne cu ochii deschiși.)

TABLOUL 2

Un salon în stilul epocii. Face parte dintr-o suită de camere. În stînga și dreapta cîte-o intrare. În stînga, spre colțul din fund, o ușă mare răspunde pieziș, printr-o trecere lungă, într-o sală unde se dansează. Are loc în sală un bal în costume diverse și cu felurite măști. La început ușa spre sală, de sticlă albă netransparentă, e deschisă. Muzică în sală și multe perechi dansînd. Apoi, muzica se curmă. **Perechile**

Încep să se plimbe, zgomot surd. Anton Pann, costumat ca haiduc și cu o jumătate de mască neagră peste ochi, năvălește din sală în salon, trăgînd după sine, de mină, pe Nușca. Nușca, în costum de domnișoară, de asemenea cu o jumătate de mască, roșie, peste ochi.

SCENA I

PANN, NUȘCA

PANN

(gîfîind, obosit de dans, dar într-un fel de exaltare)

Vino dincoace, Nușca... Prea e multă mișcare și-nghe-suială și praf — în sală! Am să închid și ușile!

(Închide cele două aripi ale ușii spre sală.)

NUȘCA

Se face că m-ai cunoscut în invălmășeală — dar cum?

PANN

După mișcări — Nușca, după zvicniri și legănare! Iată că vrînd-nevrînd trebuie să te privesc ca pe-o domnișoară din lumea mare! Îmbrăcată după moda cea mai nouă din capitala împărăției! Aproape că n-aș mai îndrăzni acum să-ți spun glume la ureche!

NUȘCA

Îmi vine bine costumul? Îți plac?

(S-așează pe canapea.)

Să stăm aici. N-am să te mai las să dansezi. Are să-ți strice!

PANN

(*s-așează și el, puțin răgușit*)

Decît s-o întind așa — om-neom — mai bine mă-ncre-dințez norocului într-o singură noapte! Încaltea, se hotă-răște. Sau mă vindec, sau pier!

NUȘCA

Sau — sau! Asta-i vorba matală. Totuși — n-am să te mai las. Prea ai luat-o nebunește!

PANN

! Ce grijă te făcuseși dintr-o dată, acum, cînd stăm unul lingă altul! Dar un an întreg, de cînd m-am îmbolnă-vit și pînă astăzi — o singură dată măcar nu te-ai gîndit să vii să mă vezi!

NUȘCA

E — adevărat, n-am venit. Dar mi-am avut eu — mo-tivele mele!

PANN

Ți-ai fi avut motivele, dar am să mă răzbun! Sunt eu haiduc acum — Nușca?

NUȘCA

Ești!

PANN

Neapărat că sînt! Află deci că mine noapte trec pe la cîrciumă! Încui ușile pe dinăuntru, și după ce-oi lereca in-trările, dau foc casei, să ardem împreună! Și am să tocnesc

ursitele ceasului pentru a doua zi — să treacă Ursarul cu cimpoiul pe-acolo și cu ursul. Să caute ursul cu botul prin scrum, să caute unde sălășluiește Sfântul Duh și unde s-a ascuns Diavolul!

NUȘCA

(ride)

Ți-aduci aminte de întimplarea cu ursul? Să mă dezbrace — nu altceva!

PANN

I-a dat învăț — ursarul!

NUȘCA

Învăț și patimă!

PANN

...după poftele mării sale, ale haiducului!

NUȘCA

Asta de unde mi-o știi?

PANN

Întrebi ca și cum tu ai fi dibuit-o chiar de-atunci!

NUȘCA

Chiar numai după bănuiala pandurilor nu m-am luat eu. Căci, vezi mata, la așa încrucișare de drumuri se ntîmplă multe și se mai și află cîte ceva. Trec veștile din om în om. Mă miră numai cum ai aflat-o mata. Ești sigur c-a fost el?

PANN

Ei, îmi am și eu iscoadele mele!

NUȘCA

Nu-mi spune așa. c-atunci îmi inchipui că-ți pui iscoadele și unde nu trebuie — și mă faci să roșesc!

PANN

(îi prinde mîna și-o mîngîie).

Nu mai roșește fața așa de repede la douăzeci și doi de ani! Știi — Nușca, în toată zarea, cită o cuprinzi cu ochii din acest Turn al Sfatului, tu ești făptura cea mai minunată!

NUȘCA

După Ioana matale — firește!

PANN

După Ioana mea — firește!

NUȘCA

Numaidecît — după? — Vezi, așa-mi spui totdeauna. Pe urmă te miri și te tîngui. Încă n-ai priceput că asta-i pricina pentru care n-am venit pe la mata! Am așteptat să-ți treacă mai întîi suferința aceasta, dorul, boala, Ioana! Ioana e singura boală a matale!

PANN

Asta-i și părerea mea. Și știi cum o simt? Ca un gol fără leac — cu șuier de vînt! Am ars de multe ori și pentru alte făpturi, dobinda era însă totdeauna a Ioanei. Dăruindu-mă

și cheltuindu-mă — aș fi voit parcă mai mult să-mi sting chinul, și urmarea era că încingeam pentru Ioana focul și mai mare! Așa a fost totdeauna!

NUȘCA

Cînd Ioana s-a rupt de casă, de ce nu mi-ai dat vreun semn? Poate că — avînd vreun drum pe sub munte — m-aș fi abătut și pe la matal!

PANN

Au amuțit în mine toate cuvintele, Nușca! M-a acoperit muntele.

NUȘCA

Dumneata ai tăcut, Anton Pann, iar mie mi s-au tăiat toate drumurile. Așa a fost să fie — și tare-mi pare rău!

(Muzica începe din nou, dar se aude numai vag, prin ușă.)

PANN

Vrei să dansăm iar?

NUȘCA

Nu mai! A fost destul!

PANN

Ți-e grijă de pieptul meu?

NUȘCA

Mi-e grijă!

PANN

Dacă mă vindec, vin la tine. Nușca, să-ncerc a uita!
Dacă mă prăpădesc...

NUȘCA

Dacă te vindeci... dacă te prăpădești... ce vorbe — Anton Pann!

PANN

Da, ce vorbe! Ce vorbe de bal mascat!

NUȘCA

Mai bine-ar fi să ardem împreună! Să vie ursul a doua zi, să adulmece cu nările prin cenușă. — Oh, Anton Pann, ce vorbe! Mai bine ar fi să rindem un pic!

(Ușa mare s-a deschis, vine un necunoscut cu mască, face o reverență în fața Nușcăi.)

NECUNOScutUL

Domnișoară...

(Nușca se ridică și merge cu Necunoscutul, în sală unde cei doi se pierd dansînd. Pann a închis ușa spre sală, șade iar pe canapea, adîncit. Pe ușa din dreapta intră coana Safta, fîcă mască.)

SCENA II

PANN, COANA SAFTA

PANN

A, coana Safta! Încotro așa grăbită —?

COANA SAFTA

(Care o luase spre sală, îl privește întrebător.)

PANN

Nu mă recunoști, coană Safta?

COANA SAFTA

Nu... nu știu....

PANN

Anton Pann!

COANA SAFTA

(stingherită)

Anton Pann? Ce întâlnire! La un bal mascat? Te simți iarăși bine? Cum se face că stai aci așa singurel?

PANN

Uite, coană Safta, îmi fac și eu gânduri asupra vieții.

COANA SAFTA

Ca un om așezat ce-ai ajuns....

PANN

Și-n lipsă de altă meserie!

COANA SAFTA

Doarme fiecare cum își așterne!

PANN

Eu dorm bine, că nu mi-am așternut eu....

COANA SAFTA

Ți-o fi așternut Sfinta Vineri....

PANN

Dacă vrei dumneata... Dar dimpreună cu Sfintul Niculae! Oricum, mă bucur că ne întâlnim. Vreau să ne împăcăm. Vreau să iert astăzi tuturor toate greșelile. Erai și dumneata pe listă. — Acu, cind... plec....

COANA SAFTA

Pleci din Brașov?

PANN

Se pare că voi pleca. Din șapte în șapte ani, m-apucă dorul de ducă!

COANA SAFTA

Măre — cum trece timpul! Într-adevăr, sunt șapte ani de cînd ai venit la Brașov?

PANN

Și cite nu se-ntîmplă în șapte ani!

COANA SAFTA

De Ioana mai știi ceva?

PANN

E-n țara unde vreau să plec și eu....

COANA SAFTA

Numai să nu vi se încrucișeze drumurile! Dumneata să mergi într-acolo, și ea să vie-ncoa!

PANN

S-ar chema atunci că suntem amândoi vrăjiți....

COANA SAFTA

Tot de Sfinta Vineri!

PANN

Dacă vrei dumneata!....

COANA SAFTA

Cum rămîne, Anton Pann, cu povestea aceea care trebuia — Ție — să-ți mistuie inima, iar pe mine să mă ducă la judecata de apoi?

PANN

Povestea aceea?... Se mai desfășoară povestea și acum. Inima mea e arsă. Cît despre partea ce te privește pe dumneata — nu e niciodată prea tîrziu.

COANA SAFTA

Ha-ha!

(Iride, o ia spre sală; deschide ușa, s-aude muzică, se văd perechile. Cînd coana Safta dă să treacă în sală, trei furci din cele două laturi ale trecerii

ti opresc intrarea. În aceeași clipă, se ivesc Spuderca, Bidu și Cocorandu, care, mascați ca niște draci, rețin pe coana Safta cu furcile și o silesc să revină de-a-ndăratele în salon.)

SCENA III

PANN, COANA SAFTA, SPUDERCA, BIDU, COCORANDU

COCORANDU

(Închide ușa spre sală, clutnd ritual.)

Ușile! — ușile!

BIDU

(se face că înceapă pe coana Safta cu furcă)

Înapoi, înapoi!

COANA SAFTA

(venind pas cu pas, de-a-ndăratele, pînă-n mijlocul salonului)

Veselia să nu vă fie a pagubă!

COCORANDU

Înapoi, înapoi! La judecata de apoi!

BIDU

Ridic glas împotriva coanei Safta, c-a ținut în robie pe Sfîntul Duh!

SPUDERCA

Și s-a pricopsit pe urma lui!

PANN
(*Privește calm.*)

COANA SAFTA

Eu? Eu — am ținut pe Sfântul Duh în robie? Să mi se arate tipsiile cu greșelile! Eu nu sunt vinovată cu nimic! El a intrat argat la stăpîn!

BIDU

L-ai muncit fără simbrîie și l-ai însemnat cu pecete de rob în spinare! Șase ani în șir!

COCORANDU

Șase ani să ardă coana Safta în păcură!

COANA SAFTA

Mă iau de gînduri de cită nedreptate văd. Fac apel!

COCORANDU

Șase mii de ani să ardă coana Safta în păcură!

SPUDERCA

De șase ori șase mii de ani — să ardă!

COANA SAFTA

Nu vă cătrăniți degeaba, că eu mă duc pînă la casație.

SPUDERCA

La cea din urmă din vămile văzduhului, Anton Pann să-i rostească osînda!

COANA SAFTA

Înfricoșată icoană mi s-arată!

PANN

Totuși — eu n-am să judec încruntat. Mi-e silă de orice scîrțîit, și mai virtos n-am urechi s-aud scrișnirea dinților. E drept, coana Safta a ținut în robie pe — cineva... ba la urmă, l-a mai izgonit și din biserică! Totuși cineva e iertător!

(Se ridică, ia de pe masă o oală de pămînt cu floare și-o întinde coanei Safta.)

PANN

Iată coana Safta — toate se uită pentru o singură faptă bună! Așa găsesc eu cu cale. Mi se pare că ți-am rămas dator — o floare!

COANA SAFTA

(se luminează)

Anton Pann!

PANN

(către cei trei)

Cu floarea aceasta — deschidem coanei Safta intrare spre locul fericirii, unde o așteaptă soarele de aur.

(Spuderca, Bidu, Cocorandu stau de-a stînga și de-a dreapta intrării spre sală; fac o reverență.)

COCORANDU

Poftim, coană Safta, noi cîinii din poarta raiului — îți urăm drum bun! Hau-hau-hau!

COANA SAFTA

(trece cu floarea în mână, în sală)

Mulțumesc, mulțumesc.

SCENA IV

PANN, SPUDERCA, BIDU, COCORANDU

PANN

Acu, să-mi năpirliti ca șerpui — Spuderca, Bidu și Cocorandu! Aruncați-vă degrabă pieile de draci și așteptați alături — în odaie. Mai am nevoie de voi, de încă un — joc!

SPUDERCA, BIDU, COCORANDU

(ies în dreapta)

He-he-he! Hi-hi-hi!

(Printr-un grup de dansatori din sală își face loc o doamnă necunoscută cu o jumătate de mască neagră peste ochi, cu trei dedite în mână; vine în salon, s-apropie de Anton Pann.)

SCENA V

PANN, NECUNOSCUȚA

NECUNOSCUȚA

Domnul Anton Pann?

PANN

Doamna Catinca...?

NECUNOSCUTA

(Îi face semn să-nchidă spre sală.)

PANN

(inchide; s-așează amândoi pe canapea)

E ora 12. Credeam că nu mai veniți!

NECUNOSCUTA

La baluri sunt totdeauna cea din urmă...

PANN

Singură?

NECUNOSCUTA

Soțul meu a plecat. Nu e-n oraș. Vom putea să stăm de vorbă, dacă nu chiar între patru ochi, cel puțin între două măști...

(Pauză scurtă.)

Doamnă! Anton Pann, aveam teamă de această clipă când trebuie să sparg depărtarea și tăcerea dintre noi... Pentru dumneată e poate mai ușor, căci dacă nu te supără împropățarea unei amintiri, dumneata ai găsit mai demult un drum spre mine... Am recunoscut în cartea dumitale versurile pe cari soțul meu a binevoit a mi le trimite când îmi era logodnic. *Cîntecul mut!* Cîte dezamăgiri încep între viață și un cîntec mut! Versurile m-au fermecat sfîșietor atunci, și mă sfîșie cu vraja lor și astăzi — astăzi, cînd știu ce s-a-ntîmplat, în ce împrejurări și din ce pricină ai acceptat rana fără de murmur. Țin să-ți mărturisesc că soțul meu însuși, care nu regretă niciodată nimic, se căiește totuși negrăit de cele ce s-au petrecut în acea noapte între el și dumneata!... Într-o zi, nu mă-ndoiesc, o să vă cunoașteți. Are să-și ceară scuze chiar el!

PANN

Sunt tulburat că vă pot vedea. Cele întâmplate cîndva, vă rog să mă credeți, nu și-au găsit loc în mine. Nici chiar în amintire! Eu adun și păstrez în mine cîte-un cuvînt frumos, ce-l aud în treacăt, cîte-un petic de cer întrezărit într-o noapte sau cîte-o aromă adusă de vînt de cine știe unde, niciodată însă aspririle ce-mi ațin drumul. De altfel, o rană care răspunde într-un cîntec, rămîne în viața noastră mai mult sub chipul unei bucurii, decît al unei suferinți!

NECUNOSCUTA

Cîntecul mut mie-mi vorbește, de-atunci — neîntrerupt. Cum ai putut să faci acel cîntec să vorbească și totuși să rămînă mut?

PANN

În ceasul cîmplit de-atunci, s-a putut. S-a putut căci sufletul meu era rug și osîndit în același timp... Osîndit și rug!... A doua oară n-ar mai fi cu puțință...

NECUNOSCUTA

Ah, domnule Anton Pann — așa a fost? Și eu am fost prilejul?!

PANN

Să nu vă supărați, preafrumoasă doamnă... N-aș vrea să trezesc în dumneavoastră nici o dezamăgire, cred însă că am fost greșit înțeles... Desigur, dumneavoastră ați fost prilejul! Vă văzusem de vreo două-trei ori, și mi-ați plăcut din cale-afară. Totuși, arderea acelei nopți se datora prăbușirii și părăsirii în care am căzut... În noaptea aceea mi-a

fost dat — nu înțeleg nici eu cum s-au prăvălit peste inima mea, și din vrerea cui, împlinirile.. În noaptea aceea mi-a fost dat să pierd... totul!

NECUNSCUTA

A, da, știu... știu... Am auzit... Și crezi dumneata... crezi dumneata... că Ioana n-are să se mai întoarcă niciodată?

PANN

Cum s-ar întoarce? De unde și de ce?

NECUNOSCUȚA

Ai iubit-o mult?

PANN

Doamnă, să nu așteptați răspunsul... Ca să înțelegeți, ar trebui să lapăd masca, și dac-aș lăpăda-o, v-ați speria!

NECUNOSCUȚA

Cum ar fi totuși să faci încercarea de-a uita? Trebuie să-ți salvezi... Da, să-ți salvezi lumina, viața... Oricare frumoașă ar fi încântată să te întîmpine...

PANN

Oricare — ziceți?

NECUNOSCUȚA

Da, oricare... Găsești poate că sunt prea îndrăzneată? Da, oricare ar fi încântată... Eu știu... fiindcă, uite, cu îngăduința duminale... chiar eu aș fi în stare....

PANN

Să uit — cînd numai neuitarea, cînd neuitarea singură mă însuflețește?

NECUNOSCUȚA

Nu pot înceta de a nădăjdui....

PANN

Credeți într-adevăr că există ființă în stare să-mi redea pe Ioana?

NECUNOSCUȚA

Pe Ioana n-ar putea să ți-o redea decît exaltarea dumitale!

PANN

Cît timp Ioana trăia, o adulmecam în aer și-n toate făpturile... Și acum, stînd de vorbă cu dumneavoastră, ascunsă în dosul măștii — q simt parcă pe ea! Totul e ea! Numai ea!

NECUNOSCUȚA

Și totuși, vei uita... Să-nțerc? Ar fi poate de-ajuns să mă vezi fără de mască!

PANN

Mă-ndatorați nespuse... Sunt negrăit de mișcat... Dar vă rog să nu vă osteniți... Înțeleg, e aproape jignitor ce vă spun.. Să mă iertați — așa sunt eu. Peste puțin, voi fi un simplu... și-apoi nici atît... Minciuna nu-mi mai înflorește... M-am dăruit... Am îndrăgit patima... mi-a plăcut jocul... în stră-

fund n-am cunoscut decât suferința... Gluma și risul meu au scintilat cîte-o clipă peste un adînc de tristețe... S-a întîmplat, nu arar, să-nțerc o aventură sau alta, stăpînit am fost totdeauna numai de suferința iubirii unice, care-mi devenea de neîndurat....

NECUNOSCUTA

(Își leagă dă masca. Nu e Catinca, ci Ioana.)

PANN

Ioana!!!

IOANA

Am venit. Am venit iar la tine, Anton Pann. M-a găsit Groza dincolo de munți și am venit. Și n-am să mai plec. Și ai să te ridici. Mi-a spus Groza totul. Nu mai am nevoie de nici o lămurire.

PANN

Ioana!! Ce bucurie!

IOANA

Linștește-te — acul.

PANN

(Își duce mîna la inimă, la piept)

Nu... mai... pot, Ioana! — Ce bucurie! Ar fi trebuit pentru noaptea asta să-mi fac rost de-o inimă de fier, dar am venit fără apărare! De bucuria aceasta cine mă apără?

(Tașeste, se-neacă.)

IOANA

(*ti ia masca*)

Eu ți-am adus-o, eu te apăr! Te vei face iarăși bine. Ești încă tânăr! Și sunt aici! Lingă tine. Am să înțeleg de-acum totul, totdeauna!

PANN

(*de-o paloare de mort*)

Ioana, parcă te-ai fi întors din alt țară... Ne despărțeau neguri... grele și groase... neguri prin cari trecind — un an lung... trebuie să le tai cu toiașul... Te-ai întors — Ioana! Ioana... eu plec... mă duc cu marea bucurie... M-ajunge din urmă osteneala. O simt aici... la capul pieptului... Slăbiciunea... mă topește... Mă-năbuș... Unde-i fetița? Trăiește?

IOANA

E acasă. Te așteaptă.

PANN

A crescut? Cît e de mare? Nu m-a uitat? Vreau s-o mai văd o dată! O — singură — dată! Ioana... Ioana... ține-mă, mă sting... Vreau s-o mai văd o dată, numai o dată... Nu-mi închide pleoăpele. — Mi-e dor cumplit...

(*Capul îi cade într-o parte. Muzica, ce se auzca vag, se curmă brusc.*)

IOANA

Nu, nu, Anton Pann! Întoarce-te! Nu așa! Nu, nu! Am venit. Te așteaptă Gabi — te așteaptă... Spunea că n-are să adoarmă pînă cînd vîi...

(*Pann nu mai mișcă.*)

IOANA

(îl scutură, țipă)

An-ton Pann! Anton Pann!

(*Din dreapta vin, speriați, Pantu, Spudercă, Bidu, Cocorandu, în hainele lor de toate zilele.*)

SCENA VI

PANN — *mort* —, **IOANA**, **PANȚU**, **SPUDERCA**, **BIDU**,
COCORANDU

IOANA

Mort!

PANȚU

(*dă trist din cap*)

A plecat!

BIDU

Spunea că are nevoie de noi, de încă un joc...

COCORANDU

...și-am stat alături, să ne dea semn...

SPUDERCA

...pentru încă un joc.

PANȚU

Îl ducem acasă pe umeri — vom trece în noapte prin cetate. El va ține ochi deschiși în sus și va ști că mergem după drumul robilor...

IOANA

(Plînge stîns.)

PANȚU

(dă din cap)

Anton Pann....

CUPRINS

Avram Iancu	5
Anton Pann	141

Lector : TRAIAN RADU
Tehnoredactor : AURELIA ANTON

Coli tipar : 8.5; Bun de tipar : 169 1967.

Com. nr. 70 042
la Combinatul poligrafic „Casa Scintei”,
Piata Scintei, nr. 1, Bucuresti,
Republica Socialistă România

